
Fornleifaskráning vegna lagningar jarðstrengs á Suðurlandi sumarið 2025

Árborg, Ásahreppur, Bláskógarbyggð, Flóahreppur, Rangárþing eystra,
Rangárþing ytra og Ölfus

Ragnheiður Gló Gylfadóttir (ritstjóri)

Höfundar efnis: Brynja Árnadóttir, Helga Jónsdóttir, Jóhanna V. Guðmundsdóttir, Jónas Haukdal Jónasson, Kristborg Þórsdóttir, Kristjana Vilhjálmsdóttir, Magnea Dís Birgisdóttir, Ragnheiður Gló Gylfadóttir, Sigrún Drífa Þorfinnsdóttir og Sólveig G. Beck

FS1061-25071

Reykjavík 2025

Fornleifastofnun Íslands

*Forsíðumynd er af túngarði RA-002:015, horft til norðvesturs. Myndina tók Sigrún Drífa
Þorfinnsdóttir*

Verkefnanúmer Minjastofnunar: 3425

© 2025

Fornleifastofnun Íslands

Bræðraborgarstígur 9

101 Reykjavík

Sími: 551 1033

Netfang: fsi@fornleif.is

Heimasíða: www.fornleif.is

Samantekt

Í þessari skýrslu birtast niðurstöður deiliskráningar vegna fyrirhugaðrar lagningar jarðstrengs á samtals tíu aðskildum svæðum á Suðurlandi, þ.e. innan sveitarfélagana Árborgar, Ásahrepps, Bláskógarbyggðar, Flóahrepps, Rangárþings ytra, Rangárþings eystra og Ölfuss. Skráningin var unnin af Fornleifastofnun Íslands ses að beiðni RARIK. Úttektarsvæðið var samanlagt um 38 km að lengd og samtals 30 m á breidd (náði 15 m til hvorrar áttar frá áætlaðri miðlínu). Úttektarsvæðið liggur að stórum hluta meðfram vegum en nær einnig yfir gróin tún og óröskuð svæði.

Vettvangsvinna fór fram sumarið 2025. Flest svæðin höfðu þegar verið aðalskráð og áður en skráningin hófst voru 84 fornleifar á 71 minjastöðum þekktar innan svæðanna. Að skráningu lokinni voru alls 105 fornleifar á 93 minjastöðum innan svæðanna. Af þeim töldust 68 í mikilli hættu, 34 í hættu og þrjár horfnar. Í nánast öllum tilfellum er mögulegt er að komast hjá raski á minjum með tilfærslu á jarðstreng innan áhrifasvæðis en það er í höndum Minjastofnunar Íslands að úrskurða um mótvægisáðgerðir.

Efnisorð: Fornleifaskráning, jarðstrengur, Fornleifastofnun Íslands, Árborg, Ásahreppur, Bláskógarbyggð, Flóahreppur, Rangárþing ytra, Rangárþing eystra og Ölfus

Summary

This report outlines the results and conclusions of a detailed survey conducted in the summer of 2025 across ten areas in South Iceland: Árborg, Ásahreppur, Bláskógarbyggð, Flóahreppur, Rangárþing ytra, Rangárþing eystra, and Ölfus municipality. The survey, commissioned by Iceland State Electricity (RARIK), was carried out in connection with the planned construction of a new underground power line in these municipalities.

The surveyed areas measured 30 meters in width, extending over a total length of approximately 38 kilometers. In total, 105 archaeological sites were documented at 93 locations. Of these, 68 sites were assessed as being at high risk, 34 at moderate risk, and three at no risk in relation to the proposed power line.

Keywords: Archaeology, detailed survey, powerline, Institute of Archaeology in Iceland, Árborg, Ásahreppur, Bláskógarbyggð, Flóahreppur, Rangárþing ytra, Rangárþing eystra and Ölfus

Efnisyfirlit

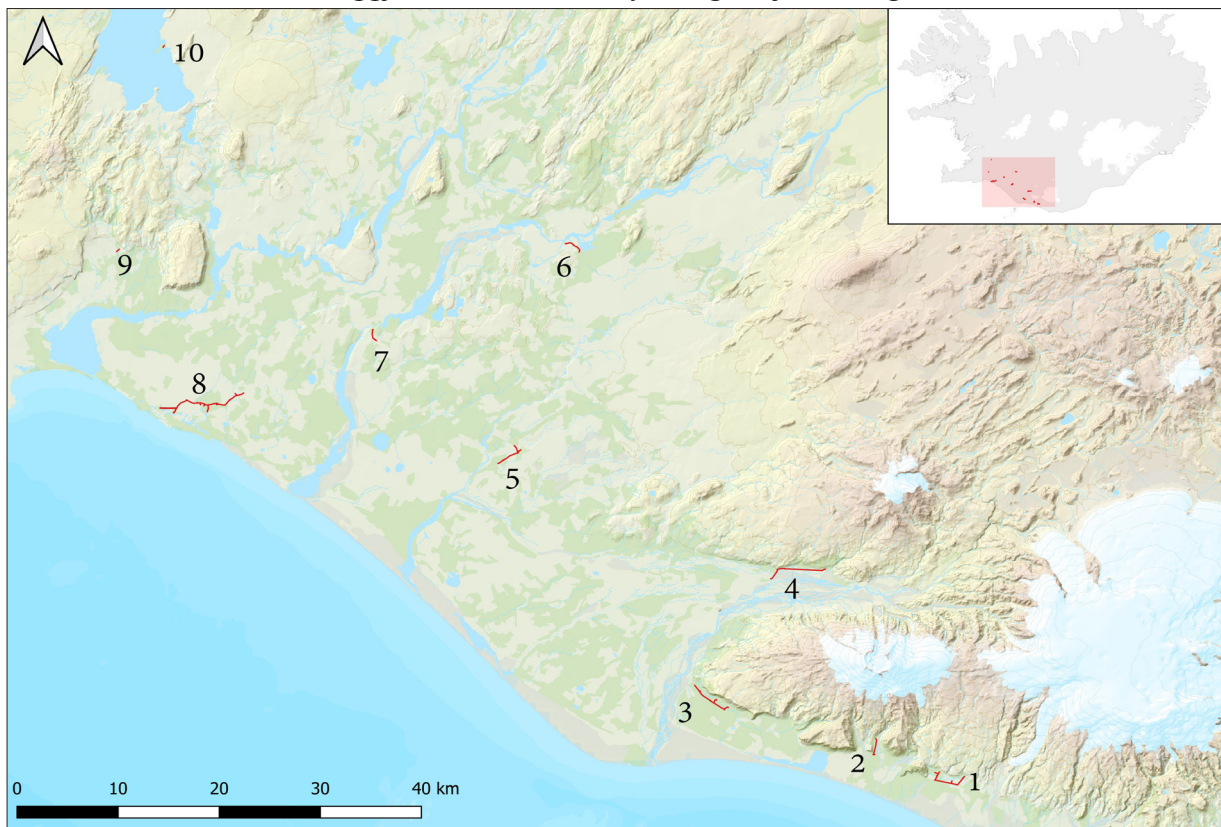
1. Inngangur	9
2. Saga fornleifaskráningar og löggjöf	13
3. Aðferðir við fornleifaskráningu	15
4. Fornleifaskrá	17
Árborg	17
ÁR-176 Hæringsstaðir	17
ÁR-182 Holt	20
ÁR-184 Tóftir	22
ÁR-185 Brattsholt	24
ÁR-186 Brattsholtshjáleiga	25
ÁR-187 Keldnakot	27
ÁR-188 Borgarholt	28
ÁR-193 Miðkökkur	30
ÁR-194 Syðsti-Kökkur (Brautartunga)	31
ÁR-195 Kakkarhjáleiga (Hoftún)	33
ÁR-641 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Stokkseyrarhreppur	37
Flóahreppur	37
ÁR-106 Gegnishólar efri	37
ÁR-631 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Gaulverjabæjarhreppur	38
Bláskógarbyggð	39
ÁR-471 Mjóanes	39
Ölfus	41
ÁR-517 Reykir	41
Rangárþing eystra	43
RA-001 Eystri Skógar	44
RA-002 Ytri Skógar	46
RA-010 Lambafell	48
RA-053 Sauðhúsvöllur	49
RA-062 Fit	50
RA-069 Seljaland	51

RA-177 Fljótisdalur	53	
RA-178 Barkarstaðir	55	
RA-180 Háimúli	56	
RA-611 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Eyjafjallahreppur	57	
Rangárþing ytra	58	
RA-309 Varmadalur	58	
RA-444 Vindás	59	
RA-661 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Rangárvallahreppur	65	
RA-681 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Landmannahreppur	66	
Ásahreppur	67	
RA-375 Kálfholt	67	
RA-671 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Holtahreppur	71	
5. Niðurstöður og umræða	73	
5.1 Viðvarandi hættumat	75	
5.2 Hætta vegna framkvæmda	76	
Svæði 1: Skógar, undir Eyjafjöllum	80	
Svæði 2: Seljavellir og Lambafell, undir Eyjafjöllum	82	
Svæði 3: Seljaland að Sauðhúsvelli, undir Eyjafjöllum	82	
Svæði 4: Fljótshlíð	86	
Svæði 5: Rangárvellir	88	
Svæði 6: Vindás í Landsveit	88	
Svæði 7: Ásahreppur	92	
Svæði 8: Árborg og Flóahreppur	94	
Svæði 9: Reykir í Ölfusi	98	
Svæði 10: Bláskógarbyggð	100	
Heimildir	102	
Viðauki I: Hnitaskrá ISN93	107	
Viðauki II: Minjakort	109	

1. Inngangur

Í upphafi árs 2025 fór RARIK þess á leit við Fornleifastofnun Íslands ses að stofnunin tæki að sér skráningu fornleifa á fyrirhugaðri strengleið á alls tíu aðskildum svæðum á Suðurlandi. Svæðin eru í sveitarfélögunum Árborg, Ásahreppi, Bláskógarbyggð, Flóahreppi, Rangárþingi ytra, Rangárþingi eystra og Ölfusi. Fornleifastofnun Íslands hafði áður unnið grunnskráningu (aðalskráningu) í Ásahreppi, Flóahreppi, Rangárþingi ytra og Ölfusi og á völdum svæðum í Árborg, Bláskógarbyggð og Rangárþingi eystra. Grunnskráningin var uppfærð eftir þörfum og sýnilegar minjar mældar upp. Að auki sköruðust nýlegar vettvangsskráningar að hluta við úttektarsvæðin og var stuðst við þau gögn eftir þörfum.¹ Fornleifastofnun á heimildaskráningu (svæðisskráningu) á þeim svæðum sem ekki höfðu verið skráð á vettvangi og nýttist hún vel í verkefninu.²

Fjögur úttektarsvæði eru í Rangárþingi eystra, tvö í Rangárþingi ytra en í hinum sveitarfélögunum voru þau eitt. Heildarlengd úttektarsvæðanna var um 38 km og öll voru þau 30 m að breidd, 15 m til beggja átta frá miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs. Alls voru 84 fornleifar

Staðsetning úttektarsvæða sumarið 2025. Kort byggt á gögnum frá Landmælingum Íslands.

1 Kristborg Þórsdóttir o.fl. 2010; Kristborg Þórsdóttir o.fl. 2020; Kristborg Þórsdóttir 2022; Ragnheiður Gló Gylfadóttir o.fl. 2017; Ragnheiður Gló Gylfadóttir o.fl. 2016; Ragnheiður Gló Gylfadóttir 2022; Ragnheiður Gló Gylfadóttir o.fl. Í vinnslu_a; Ragnheiður Gló Gylfadóttir o.fl. Í vinnslu_b; Ragnheiður Gló Gylfadóttir o.fl. Í vinnslu_c; Ragnheiður Gló Gylfadóttir og Eva Bryndís Ágústsdóttir 2024; Sólveig G. Beck. 2009

2 Sædis Gunnarsdóttir 2000.

á 71 minjastöðum þekktar innan úttektarsvæðanna áður en verkið hófst.

Svæðin sem um ræðir eru:

Rangárþing eystra:

1. Undir Eyjafjöllum, frá Eystri-Skógum RA-001 í austri að Ytri-Skógum RA-002 í vestri, var tekið út um 5 km svæði. Svæðið er aðalskráð og voru gögnin nýtt og uppfærð eftir þörfum.
2. Undir Eyjafjöllum, til suðurs frá Seljavöllum RA-010b að núverandi húsakosti á Lambafelli RA-010, var tekið út tæplega 2 km svæði. Engin vettvangsskráning hafði áður verið unnin á þessum slóðum.
3. Undir Eyjafjöllum er fyrirhugað að leggja streng á um 5 km löngu svæði, milli bæjanna Seljalands RA-069 til norðvesturs og Sauðhúsvallar RA-053 til suðausturs. Strengurinn mun liggja þvert í gegnum land fjögurra lögbýla: Seljalands RA-069, Fitjamýrar RA-069b, Fitja RA-062 og Sauðhúsvallar RA-053. Hluti þessa svæðis er aðalskráður og voru gögnin notuð og uppfærð eftir þörfum.
4. Í Fljótshlíð er úttektarsvæðið um 6,5 km að lengd og liggur á milli bæjanna Háamúla RA-180 til vesturs og Fljótsdals RA-177 til austurs. Strengurinn mun liggja þvert í gegnum land þriggja lögbýla: Háamúla RA-180, Barkarstaða RA-178 og Fljótsdals RA-177. Þetta svæði er aðalskráð og voru gögnin nýtt eftir þörfum.

Rangárþing ytra:

5. Nærri Hellu, í landi lögbýlanna Selalækjar RA-310, Varmadals RA-309 og Gaddstaða RA-308 er úttektarsvæðið um 3,5 km að lengd. Þetta svæði er aðalskráð og voru gögnin notuð og uppfærð eftir þörfum.
6. Í Landssveit, innan jarðarinnar Vindáss RA-444, er úttektarsvæðið er alls um 2 km að lengd. Af þeim höfðu um 400 m verið skoðaðir í öðrum skráningarverkefnum sem uppfylla núverandi kröfur Minjastofnunar. Alls voru því um 1,6 km skoðaðir með tilliti til fornleifa í þetta sinn. Svæðið er aðalskráð og voru gögnin notuð og uppfærð eftir þörfum.

Ásahreppur:

7. Í Ásahreppi er úttektarsvæðið innan jarðanna Þjórsártúns RA-375:009 og Lækjartúns RA-376. Að ósk landeigenda í Þjórsártúni var enn fremur tekið út annað úttektarsvæði, um 90 m austar en fyrirhuguð úttektarsvæði RARIK. Samanlagt voru

því um 2,2 km skráðir með tilliti til fornleifa innan þessarra lögbýla. Aðalskráning fornleifa hefur farið fram í Ásahreppi og voru gögnin nýtt og uppfærð eftir þörfum.

Árborg og Flóahreppi:

8. Í Árborg og Flóahreppi var tekið úr um 11 km langt svæði sem liggur til vesturs frá Efri-Gegnishólum ÁR-106 í Flóahreppi, yfir í sveitarfélagið Árborg. Strengurinn mun liggja þvert í gegnum land níu lögbýla: Gegnishólaparts ÁR-105, Efri-Gegnishóla ÁR-106, Hæringsstaða ÁR-176, Holt ÁR-182, Tófta ÁR-184, Borgarholts ÁR-188, Brattsholts ÁR-185, Keldnakots ÁR-187, Kakkarhjáleigu (nú Hoftún) ÁR-195, Miðkökks (nú Svanavatn) ÁR-193 og Syðsta-Kökks (nú Brautartunga) ÁR-194. Stór hluti þessa úttektarsvæðis er aðalskráður og voru gögnin nýtt eftir þörfum.

Ölfus:

9. Í sveitarfélaginu Ölfusi er úttektarsvæðið um 380 m að lengd. Það liggur til suðurs frá Ölfusborgum að sveitafélagsmörkum við Hveragerði og er alfarið í landi sem áður tilheyrði lögbýlinu Reykjum ÁR-517. Þetta svæði er aðalskráð og voru gögnin nýtt og uppfærð eftir þörfum.

Bláskógarbyggð:

10. Árið 2024 var tekið um 5 km langt svæði vegna lagningar jarðstrengs milli Mjóaness ÁR-571 og Miðfells ÁR-472 í Þingvallasveit, nú Bláskógarbyggð. Viðbót við úttektarsvæðið í landi Mjóaness var til skoðunar nú, alls um 260 m. Engin vettvangsskráning hafði áður verið unnin þar, utan skráningarinnar í fyrra.

Vettvangsvinna var unnin í nokkrum áföngum og dreifðist yfir sumarið. Um vettvangsskráningu sáu fornleifafræðingarnir Brynja Árnadóttir, Sigrún Drífa Þorfinnsdóttir og Rangheiður Gló Gylfadóttir. Ragnheiður sá einnig um skýrsluskrif og kortagerð. Allar ljósmyndir í skýrslunni eru teknar af skrásetjurum en loftmyndir eru frá Loftmyndum ehf. Alls voru skráðar 105 fornleifar á 93 minjastöðum. Við skráningu var gengið skipulega um allt úttektarsvæðið, allar fornleifar hnitsettar og öll yfirborðsummerki um minjar mæld upp með GPS tæki af gerðinni Trimble Geoexplorer 6000. Á þeim svæðum þar sem ljóst þótti á vettvangi að fyrirhugaður jarðstrengur myndi raska fornleifum var nærliggjandi umhverfi einnig athugað í þeim tilgangi að geta lagt fram tillögur að mögulegri tilfærslu á strengleið. Til að einfalda úrvinnslu skráningarinnar og komast hjá töfum á lagningu jarðstrengsins var ákveðið að skila einni heildarskýrslu fyrir öll svæðin, að skráningu lokinni og var það gert í samráði við

Minjastofnun Íslands.³ Gerð var stutt samantekt fyrir hvert svæði fyrir sig að vettvangsvinnu lokinni þar sem helstu niðurstöður voru dregnar saman og uppmælingum skilað. Gögnin voru send til verkkaupa og Minjastofnunar Íslands fljótlega eftir að skráningu lauk innan hvers svæðis og með þeim hætti var hægt að úrskurða um mótvægisaðgerðir og gera tillögur um tilfærslu þrátt fyrir að úrvinnslu væri ekki lokið.

Uppbygging skýrslunnar er með þeim hætti að á eftir inngangskafli kemur yfirlit um fornleifaskráningu og löggjöf um minjavernd í landinu en í þriðja kafla er farið yfir skráningarkerfi Fornleifastofnunar Íslands. Fjórði kafla er sjálf minjaskráin þar sem fjallað er um fornleifar innan úttektarsvæðis og í fimmta og síðasta kafla er farið yfir helstu niðurstöður úttektarinnar. Aftast í skýrslunni er heimildaskrá, hnitaskrá og minjakort.

3 Uggi Ævarsson og Oddgeir Isaksen, tölvupóstur þann 21. janúar 2025

2. Saga fornleifaskráningar og löggjöf

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á landinu. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenska fornleifafélags, einkum staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin 1900 dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdagslegar fyrir hundrað árum eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegra upplýsinga um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning (ýmist aðal- eða deiliskráning). Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmsar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna (svæðisskráning).

Á undanförnum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 3. grein laga um menningarminjar (nr. 80, 2012), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: „Fornleifum, [...] jafnt þeim sem eru friðlýstar sem þjóðminjar og þeim sem njóta friðunar í krafti aldurs, má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi, framkvæmdaraðili né nokkur annar, spilla, granda eða breyta, hylja, laga, aflaga eða flytja úr stað [...]“. Er þessi fornleifakönnun í anda markmiða sem sett hafa verið með þessari löggjöf. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölþætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn enda er skilgreining á fornleifum í þjóðminjalögum víðtæk. Fornleifar teljast hvers kyns mannvistarleifar, á landi, í jörðu, í jökli, sjó eða vatni, sem menn hafa gert eða mannaverk eru á og eru 100 ára og eldri, svo sem:

- a. búsetulandslag, skruðgarðar og kirkjugarðar, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi leifum mannvirkja og öskuhauga, húsaleifar hvers kyns, svo sem leifar kirkna, bænhúsa, klaustra, þingstaða og búða, leifar af verbúðum, naustum og verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum,
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bolum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri,
- c. tún- og akurgerði, leifar rétta, áveitumannvirki og aðrar ræktunarminjar, svo og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita,
- d. vegir og götur, leifar af stíflum, leifar af brúm og öðrum samgöngumannvirkjum, vöð, varir, leifar hafnarmannvirkja og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra,
- e. virki og skansar og leifar af öðrum varnarmannvirkjum,

- f. þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð,
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum,
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið,
- i. skipsflök eða hlutar þeirra.

Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar.

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari skilgreiningu er fylgt við hefðbundna fornleifaskráningu. Friðhelgað svæði umhverfis fornminjar skal vera 15 metrar nema annað sé ákveðið í samvinnu við Minjastofnun Íslands, og 100 m umhverfis allar friðlýstar fornleifar. Ef nauðsynlegt er talið að spilla fornleifum eða hylja þær, þarf að leita heimildar Minjastofnunar Íslands.

3. Aðferðir við fornleifaskráningu

Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar Íslands hefur hver sýsla skammstafað heiti (ÁR, SP o.s.frv.) og hver jörð hefur þriggja stafa númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Skipting jarða um miðja 19. öld ræður ekki aðeins númerum í skránni heldur er miðað við hana þegar ákvarðað er hvaða jörð ákveðnir minjastaðir tilheyra. Hverjum minjastað er gefin kennitala sem er þriggja stafa númer sem hengt er við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: ÁR-162:001). Ef fleiri en ein fornleif er á minjastað bætist einingannúmer aftan við (dæmi: ÁR-162:001_01). Í skýrslunni eru aðeins birtar upplýsingar um þær minjar sem eru innan áhrifasvæðisins. Af þeim sökum er númeraröðin ekki samfelld í fornleifaskránni.

Í skránni fær hver minjastaður eina efnisgrein og er framsetning upplýsinganna stöðluð. Í fyrstu línu hvorrar greinar eru grunnupplýsingar auðkennisnúmer, sérheiti, tegund, hlutverk og hnattstaða. Á eftir auðkennisnúmeri kemur sérheiti hennar ef eitthvert er og síðan tegund. Með tegundarflokkun er leitast við að skilgreina hvers eðlis fornleifin er, þ.e. hvort um er að ræða mannvirki af einhverju tagi sem enn sést, og þá hverskyns (t.d. tóft, garðlag eða varða), mannvirki sem vitað er um en er horfið (heimild, örnefni) eða fornleif sem ekki hefur verið mannvirki (álagaþleittur, sögustaður eða vað). Allir fornleifastaðir eru greindir til tegundar en hlutverk þeirra er ekki alltaf hægt að ákvarða. Á eftir hlutverki kemur hnattstaða minjastaðarins í ISN93. Mæling hnattstöðu er gerð með Trimble Geoexplorer 6000 mælitæki og voru allir

Númer jarðar í Jarðatali Johnsens

Sýslutákn

SF-175-009

Númer fornleifar á tiltekinni jörð

Sérheiti

Sveinshlaða

Tegund

Hlutverk

tóft

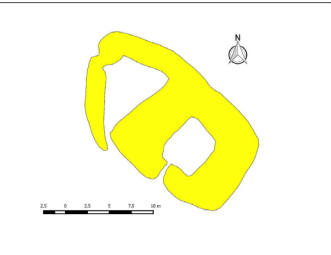
hlaða

Hnattstaða í landshnitakerfi ISN93

E: 528751 N: 352323

Sveinshlaða 009, horfi til norðurs

Ljósmynd af minjastað og uppmæling/teikning

Á túnakorti frá 1920 og bæjarteikningu danskra mælingamanna frá 1904 er sýnt útihús í túnjaðri um 210 m norðan við eldra bæjarstæði 001 og 80 m norðvestan við yngra bæjarstæði 003. Á þeim stað er stæðileg hlöðutóft sem nefnist Sveinshlaða og samtengt eða eldra mannvirki norðvestan við hana. Sveinshlaða er 16 m suðvestan við miðlinu Skaftártunguvegar (208) þar sem fyrirhugaðar eru framkvæmdir og telst því í stórhættu vegna vegagerðar. Tóftin er í túnjaðri fast suðvestan við Skaftártunguveg (208). Túnið er í allmiklum halla til suðvesturs. Heildarstærð tóftarinnar er 23x14 m og snýr hún norðvestur-suðaustur. Í suðausturhluta hennar er Sveinshlaða sem er 15x13 m að stærð og snýr norðvestur-suðaustur. Hún er 5x6 m að innanmáli og snýr norðaustur-suðvestur. Hlaðan er niðurgráfin um 1 m og eru veggir hennar um 2 m á hæð innanmáls. Norðvestan við hlöðuna er annað hólif eða annað mannvirki og er það torfhlaðið. Það er þríhyrningslaga og er 9x6 m að innanmáli, mjókkar til norðvesturs. Op virðist vera inn í það í suðurhorni. Veggir þess eru 0,3-0,4 m á hæð og 2-2,5 m á breidd en veggir hlöðunnar eru 4-5 m á breidd. Hólfin virðast vera samtengt en hlaðan er mun yngri að sjá en hólfið norðvestan við hana. Nokkur hólmyndun er undir norðvesturhluta tóftarinnar og ljóst að mannvirki hafa verið á þessum stað í langan tíma.

Hættumat: stórhætta, vegna vegagerðar

Heimildir: Túnakort 1920

Heimild sem vísað er í, nánari færsla í heimildaskrá

Hætta sem steðjar að fornleif

Dæmi um framsetningu á minjastað í skýrslum Fornleifastofnunar Íslands.

sýnilegir minjastaðir mældir upp og var merkið tekið á hverjum stað hvort sem ummerki um minjar voru sýnilegar eða ekki og staður þannig merktur með því kenninafni sem hann hefur í fornleifaskránni (dæmi: ÁR-162:002). Þar sem getur um „heimild um...“ t.d. útihús, þá er átt við að eingöngu eru til heimildir um staðinn, en minjar hafa ekki fundist á vettvangi við skrásetningu. Þó engar minjar hafi fundist, er engu að síður tekin hnattstaða staðarins ef unnt hefur verið að ákvarða hann á grundvelli fyrirbyggjandi upplýsinga með um 50 metra fráviki.

Í annarri línu hefst lýsing minjastaðar oftast á tilvitnun í fyrirbyggjandi heimildir en síðan er staðsetningu hans lýst. Þar á eftir kemur oft lýsing á aðstæðum og síðast lýsing á mannvirkinu sjálfu ásamt öðrum upplýsingum sem við eiga.

Í næstsíðustu línu er lagt mat á þá langvarandi hættu sem minjastaðurinn kann að vera í. Hættustigin eru eftirfarandi: 1) engin hætta, 2) hætta og 3) mikil hætta. Minjar á eða við svæði þar sem framkvæmdir eiga sér stað, eða innan skipulagsreits þar sem framkvæmdir eru fyrirhugaðar, teljast yfirleitt tímabundið mikilli hættu meðan framkvæmdir eru yfirvofandi eða standa yfir. Í fornleifaskrá (4. kafla) kemur bæði fram langvarandi hætta og tímabundin hætta.

Í síðustu línu er getið heimilda ef einhverjar eru, oft með skammstöfunum, en úr þeim er leyst í heimildaskrá aftast í skýrslunni.

Skýringar

 Úttektarsvæði

 Fyrirhuguð lega jarðstrengs

 Tillaga að tilfærslu fyrirhugaðs jarðstrengs

Skráðar fornleifar

 engin hætta

 hætta

 mikil hætta

 Hlaðinn eða niðurgrafinn kantur

 Rakið á loftmynd

 Mógrafir

 Grjót

 Torf

 Torf og grjót

 Hlaðinn vegur

 Rakið á loftmynd

 Þúst

Allar uppmælingar sem gerðar voru í skráningunni eru skilgreindar m.t.t. til byggingarefnis eða eðlis minjanna og eru skýringar á þeim sýndar í lista hér fyrir ofan. Þessar skýringar gilda fyrir öll minjakort og myndir af uppmældum minjum í fornleifaskrá.

4. Fornleifaskrá

Árborg

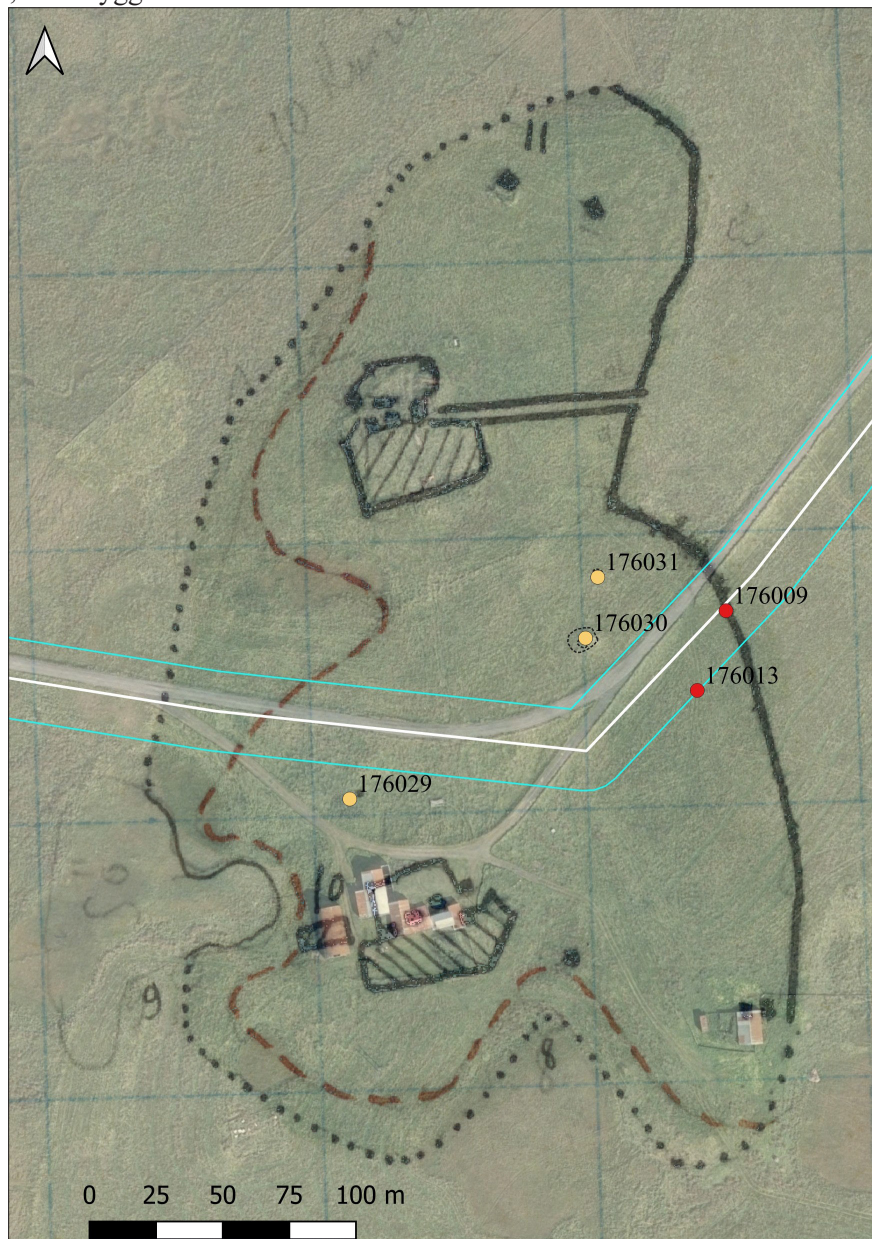
ÁR-176 Hæringsstaðir

1686: Jarðardýrleiki 20 hdr. Old Icelandic land registers, 103.

1708: Jarðardýrleiki óviss. Eign Skálholtsstóls. Hjáleigur: Gliákot, Oddagarðar, Hæringsstaðahjáleiga og Teitssel. JAM II, 46.

1847: Jarðardýrleiki 30 1/3 hdr .JJ, 60.

Landnámsjörð, talin byggð um 970 samkvæmt örnefnaskrá en er hvorki í Landnámabók né Flóamanna

Heimatún Hæringsstaða ÁR-176 líkt og það var afmarkað árið 1906. Úttektarsvæðið liggur þvert í gegnum mitt túnið fast sunnan við Holtsveg 514.

sögu. Hæringsstaðakirkja kemur fyrir í Vilkinsmáldaga frá 1397. DI VI, 58.

“Hæringsstaðir voru upphaflega 6 jarðir, þ.e. heimajörðin Hæringsstaðir og 5 hjáleigur Lölukot, Hæringsstaðahjáleiga, Gljakot, Oddagarðar og Brú. Nefndust allar þessar jarðir einu nafni Hæringsstaðatorfa. Hæringsstaðatorfan var lengi í eigi Skálholtsstóls, en síðan var hún seld einstaklingum, sem ein heild. Á árunum kringum 1860 eignaðist Þorleifur Kolbeinsson ríki frá Háeyri hálfa torfuna, en gaf sinn hluta Stokkseyrarhreppi árið 1861 «til jarðbóta og til að bæta búnaðarháttu Stokkseyrarhrepps.» Ö-Hæringsstaðir, 1-2.

Tún um 1920: 4,2 ha, þar af 3/4 sléttað. Garðar: 1476 m².

“Afrjett ut supra. Torfrista og stúnga næg...Skógarhögg ut supra. Engjunum grandar vatn vide Hóla supra...Vatnsból langt og erfitt um vetur, en þrýtur sjaldan.» JÁM II, 46.

“Jörðin er á austurmörkum sveitarinnar við Hróarsholtslæk miðsvæðis. Þjóðvegur liggur um túnið við bæ og eru 7 km til Stokkseyrar en 11 km að Selfossi...Túnið er mjög svo grasgefið, hallandi út af mishæðum svo að kal má heita þar óþekkt.” SB II, 220.

ÁR-176:009 heimild um túngarð

A 404493 N 373813

“Sunnan við túngarðinn á Hæringsstöðum tekur við heiði með mýrarsundum og valllendi á milli allt að mörkum milli Hæringsstaða og Lölukots,” segir í örnefnaskrá. Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 er túngarður merktur við austurhlið heimatúnsins en leiða má líkur að því að hann hafi líka afmarkað aðrar hliðar. Túngarðurinn var tekinn út við austurhlið túnsins, um 150 m norðaustan bæjar 001 og tæpum 50 m ANA þústar 030 árið 2025.

Slétt og grasi gróið tún er austan við bæinn og sunnan Holtsvegur 314. Túnið er í órækt og er nýtt til beitar.

Engin ummerki sjást um túngarðinn á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Hæringsstaðir, 3; Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906.

ÁR-176:013 Náthagi heimild um vörslugarð

A 404482 N 373783

“Vestan við Lækjarbrekku er dæla, sem áður var afgirt og heitir Náthagi. Þar voru ærnar geymdar á nóttunni meðan fært var frá.”, segir í örnefnaskrá. Náthaginn var um 120 m norðaustan bæjar 001 og um 30 m sunnan túngarðs 009.

Náthaginn er í sléttu og grasi grónu túni austan Holtsvegur 314. Túnið er í órækt og nýtt til beitar.

Þar sem náthaginn er merktur eru greinileg hjólför en keyrt hefur verið inn á túnið um 30 m norðar. Hjólförin liggja svo í ASA yfir túnið að Hróarsholtslæk. Ekki e útilokað að náthaginn sé nokkuð sunnan, við stóra dælu sem þar er.

Ekki sést til náthaga né vörslugarðs á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Hæringsstaðir, 3-4

ÁR-176:029 heimild um brunn

A 404352 N 373743

Mannvirki, líklega brunnur, er merkt á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 um 50 m norðvestan við bæ 001. Það var um 25 m sunnan Holtsvegur 314.

Grasi gróinn blettur sem afmarkaður er af tveimur vegum, Holtsvegi til norðurs og malarheimreið til suðurs er nú þar sem mannvirkið var. Bletturinn er ekki sleginn og er þar nú rabarbararékt.

Ekki sjást nokkur ummerki um brunninn á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

ÁR-176:030 þúst útihús

A 404441 N 373803

Í grein Brynjúlfs Jónssonar í Árbók hins íslenska fornleifafélags 1905 stendur: “Fleiri smáhólar eru þar [í túninu], líkir honum [haugi Hærings 005], og þó heldur minni. Eru að minsta kosti sumir af

þeim samanfeldar tóftir. Enda sagði bóndinn mér [Brynjúlf], að þeir væru eftir sig; hann hefði felt saman kofatóftir og sléttað að utan.” Þúst er um 110 m NNA bæjar 001 og um 18 m SSV þústar 031. Hún ber þessum sléttunum vitni og er án efa af útihúsi.

Þústin er í sléttu og grónu túni fast norðvestan Holtsvegur.

Þústin er um 10 x 8 m að stærð og snýr í norðaustur-suðvestur. Hún er hringlaga og vel greinileg, um 1,1 m á hæð. Á toppi hennar eru mögulegar leifar mannvirkis sem eru um 3x3 m á stærð og rís um 0,3 m. Þústin er þó vel gróin og því eru mörk þessa mögulega mannvirkis fremur ógreinileg.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Brynjúlfur Jónsson, 11

Þúst ÁR-176:030, horft til austurs.

ÁR-176:031 þúst útihús

A 404445 N 373826

Í grein Brynjúlfs Jónssonar í Árbók hins íslenska fornleifafélags 1905 stendur: “Fleiri smáhólar eru þar [í túninu], líkir honum [haugi Hærings 005], og þó heldur minni. Eru að minsta kosti sumir af þeim samanfeldar tóftir. Enda sagði bóndinn mér [Brynjúlf], að þeir væru eftir sig; hann hefði felt saman kofatóftir og sléttað að utan.” Þúst er um 130 m NNA bæjar 001 og um 18 m NNA þústar 030. Hún ber þessum sléttunum vitni og er án efa af útihúsi.

Þústin er í sléttu og grónu túni fast norðvestan Holtsvegur 314. Í túninu er nokkuð um mishæðir sem getur bent til þess að þar hafi verið fleiri mannvirki en 030 og 031. Rétt norðaustan þústarinnar eru hjólför og er greinilegt að þar hefur verið keyrt inn á túnið.

Þústin er hringlaga, um 5 x 4 m að stærð og snýr í norður-suður. Hún fellur vel inn í umhverfið sitt og er aðeins um 0,2 m á hæð enda var svæðið allt sléttað.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Brynjúlfur Jónsson, 11

Þúst ÁR-176:031, horft til ASA..

Garðlag ÁR-176:032, horft til suðurs.

ÁR-176:032 garðlag óþekkt

A 404461 N 374153

Hlaðinn garður er rúmum 600 m norðaustan við bæ 001 og um 450 m norðaustan við þúst 031. Hlutverk hans er óþekkt, gæti verið vörslu- eða áveitugarður.

Garðurinn er fast sunnan Holtsvegur 314 og nær allt að Hróarsholtslæk. Garðurinn sést ekki norðan við

vegin. Þetta svæði er gróið og nýtt til beitar.

Garðurinn liggur í norður-suður milli malarvegjar og Hróarholtslæk. Hann er 50 m að lengd, 1 m á breidd og 0,3 m á hæð. Garðlagið er ógreinilegt enda mjög gróið og nokkuð hlaupið í þúfur. Kindastígur liggur eftir garðinum endilöngum og honum nánast í tvo hluta.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

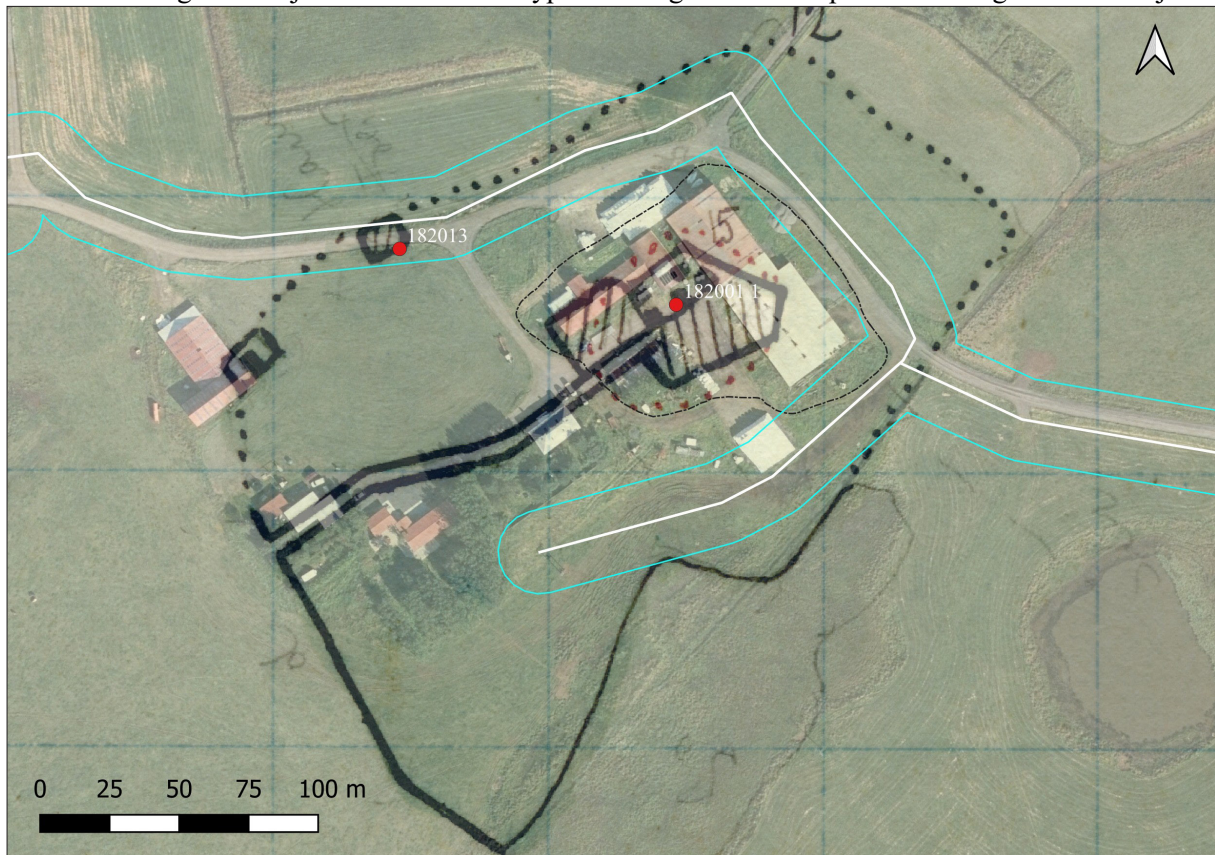
ÁR-182 Holt

1686: Jarðadýrleiki 20 hdr. Old Icelandic land registers, 103.

1708: Jarðadýrleiki 10 hdr. Bændaeign. Með eru taldar hjáleigurnar Breiðumýrarholt og Holtshjáleiga. JÁM II, 49.

1847: Jarðadýrleiki 10 hdr. JJ, 50.

30.11.1508: Stefán Skálholtsbiskup selur Páli Þórðarsyni Hróarholt í Flóa en “her j mot gaf optnefndur pall tuer iarder er suo heita totter fyrir xu hdr. ok hollt firir x hdr liggia þessar badar i floa i bæar kirkiu sokn.” DI VIII, 254. “Holt er í elstu skjölum nefnt 1508 er jörðin komst í eigu Stefáns Jónssonar Skálholtsbiskups. Guðni Jónsson prófessor taldi að fljótt hafi jörðin aftur komist í bændaeign. Hún var á 17. öld eign Stokkseyrarættarinnar, en komst um miðja 18. öld í eigu Brynjólfs Sigurðssonar sýslumanns í Hjálmholti ...” segir í Ö-Holt, 1. Þar segir enn fremur: “Breiðumýrarholt var hjáleiga frá Holti frá því snemma á 17. öld. Var hjáleigan metin á 10,72 hundruð árið 1861 en þá var Holt talin 17,48 hundruð. Jörðin var í einkaeign til 1938 er Jarðakaupasjóður ríkisins keypti hana. Holtsbræður keyptu Breiðumýrarholt af sjóðnum 1957 og lögðu undir Holt. Jörðin hafði farið í eyði 1946. [...] Árið 1964 voru því sameinaðar til félagsbúsrekstrar í Holti þessar jarðir: Holt, Breiðumýrarholt, Oddagarðar, Brú og Gljákot. Landstærð Holts var 250 hektar, en með eyðibýlunum fjórum réði félagsbúið í Holti yfir 900 hekturum lands. Eign Þorleifsgjafarsjóðs í þremur síðasttöldum jörðum fékk félagsbúið á erfðafestuleigu. Er Gljákotshlutinn var keyptur voru gerð landaskipti við Hæringsstaði til að jafna

Heimatún Holts líkt og það var afmarkað 1906. Úttektarsvæðið er fast við Holtsveg 514 en klofnar austan við bæinn og fer yfir gróið tún sunnan undir bæjarhólnum.

landamörkin á austurkantinum.” segir í Ö-Holt.

Tún um 1920: 4,4 ha, þar af allt sléttað. Garðar: 1824 m².

“Afrjett ut supra. Torfrista og stúnga sæmileg. Móskuður til eldiviðar meinast ver, en brúkast ei. Engið er votlent úr máta þegar vætur gánga, og spillist af vatni því, er í lægðum stendur.” JÁM II, 49.

“Jörðin liggur í miðri sveit og liggur þjóðvegur gegnum túnið við bæ en 6 km eru til Stokkseyrar og 12 km að Selfossi.” Túnið hefur verið framræst svo þar hafa skipst á mýrar og móar. SB II, 225.

ÁR-182:001_01 Holt bæjarhóll bústaður

A 403642 N 373906

“Holt stendur á móbergshrygg sem nær því er í gegnum landareignina. Var sá hryggur sundurskorinn af tjörnum og mýrarsundum. Nú er þetta allt ræktað.” segir örnefnaskrá. Gamli bærinn stóð um 50 m norðvestar en núverandi íbúðarhús í Holti 1 sem byggt er 1948 samkvæmt fasteignaskrá.

Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 eru merkt fimm hús og hefur bærinn líklega snúið stöfnum til suðausturs. Kálgarðar 02 og 03 eru sýndir suðvestan og suðaustan við bæjarhúsin á teikningunni. Milli 1906 og 1920 hafa ný bæjarhús verið byggð en á túnakorti frá um 1920 eru bæjarhús (merkt íbúðarhús, fjós, hlaða o.fl.) sýnd þar sem kálgarður 03 er teiknaður 1906 en nýr kálgarður 04 merktur þar sem gamli bærinn stóð. Í fasteignamati frá 1918 er húsum jarðarinnar lýst svo: “Íbúðarhús úr timbri, járnvarið, 1 hæð, 7,5 x 6,9 m. Hús fyrir 14 nautgripi, 15 hross, [...] 200 kindur. Heyhlöður fyrir 800 hesta. Súrheystóft. Safnþró.”

Þar sem gamli bærinn stóð eru nú steinsteypt útihús sem mynda L vestan-, norðan- og austantil á bæjarhólnum. Stakt steyp útihús er sunnantil á hólnum. Milli útihúsanna er malarplan. Nokkrum trjáplöntum hefur verið plantað suðaustan undir útihúsi austast á hólnum.

Bæjarhóllinn er um 100 x 98 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Mörk hans eru þó illgreinileg á köflum en sjást skýrast á austurhlíð, þar er greinileg um 1,5 m upphækkun.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906, Túnakort, ótímasett (um 1920); Ö-Holt, 3; Fasteignamat 1916 - 1918 - Undirmat; Árnessýsla III, 18

Bæjarhóll ÁR-182:001_01, horft til norðurs.

ÁR-182:006 heimild um landamerki

A 403078 N 373862

Varða á Langarima: “Mörk milli Holts og Tófta eru út því hornmarki í Efri-Skyggni í Holtsheiði, úr Efri-Skyggni sjónhending í vörðu á Langarima, úr þeirri vörðu sjónhending í þúfu [007] vestast á Breiðuholtsheiði...” segir í örnefnaskrá. Varðan var tæpum 570 m vestan við bæ 001. Malarvegur að Holti liggur eftir Langarima endilögnum.

Langarimi er nú komin undir ræktað tún og vélgrafinn skurður er á merkjum jarðanna.

Ekki sést til vörðunnar lengur en hún hefur líklega horfið við túnasléttun, vegagerð eða skurðgröft.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Holt, 2

ÁR-182:013 heimild um kálgarð

A 403542 N 373926

Kálgarður í túnjaðri er merktur á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906, um 100 m VNV af bæ 001.

Þar sem kálgarðurinn var er nú sléttað tún, fast sunnan við Holtsveg og vestan við heimreið að bænum.

Ekki sjást merki um fornleifar á yfirborði enda sléttað tún þar nú. Kálgarðurinn er ekki merktur á túnakort frá 1920 og hefur hann líklega verið kominn úr notkun fyrir þann tíma.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

ÁR-184 Tóftir

1686: Jarðardýrleiki 10 hdr. Old Icelandic land registers, 103.

1708: Jarðardýrleiki óviss. Eign Skálholtsstóls. JÁM II, 50.

1847: Jarðardýrleiki 11 1/3 hdr. JJ, 50.

“Upphaf byggðar á Tóftum og ástæða fyrir nafni er ókunn, en bæjarins er fyrst getið 1508.” segir í Ö-Tóftir, 1. 30.11.1508: Stefán Skálholtsbiskup selur Páli Þórðarsyni Hróarsholt í Flóa en “her j mot gaf optnefndur pall tuer iarder er suo heita totter fyrir xu hdr. ok hollt firir x hdr liggia þessar badar i floa i bær kirkiu sokn.” DI VIII, 254. Af þessu sést að Tóftir hafa verið metnar á 15 hdr. árið 1508. Í bréfi frá 16. 12 1546 er sagt frá því að Þórður Pálsson prestur borgar Gizuri biskupi fimm hundraða part í Tóftum í það gjald, sem síra Þórður varð biskupi skyldugur. DI XI, 511.

Tún um 1920: 2,8 ha, þar af 9/10 sléttað. Garðar: 1142 m².

“Afrjett ut supra. Torfrista og stúnga næg. [...] Skógarhögg ut supra á öðrum stólsjörðum.” JÁM II, 50.

“Tóftar eru í miðri sveit...Móar á móbergshæðum gáfu ágætt tún, blaut mýrarsund á milli...Vegur heim, 6 km að Stokkseyri. Tveir hellar eru í túni...Tóftavatn við túnfótinn og setur svip á umhverfið.” SB II, 228.

Heimatún Tófta líkt og það var afmarkað 1906. Úttektarsvæðið liggur í gegnum vesturhluta heimatúnsins en þar er enn grasvaxið tún.

ÁR-184:002 heimild um útihús

A 402759 N 373304

Útihús er merkt inn á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 og á túnakort frá 1920 um 90 m norðvestur af bæ 001. Það var í jaðri heimatúnsina á báðum kortum.

Þar sem útihúsið stóð er íbúðarhús byggt árið 1977. Sólþallur úr timbri er norðan og austan við húsið. Malarplan er austan við húsið en annars er grasi gróið tún í kring.

Ekki sjást merki um útihúsið og af loftmynd frá 1975 í safni LMÍ að dæma hefur verið sléttað úr minjunum áður en núverandi íbúðarhús var byggt.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning 1906; Túnakort, ótímasett (um 1920)

ÁR-184:006 heimild um fjárhús

A 402708 N 373302

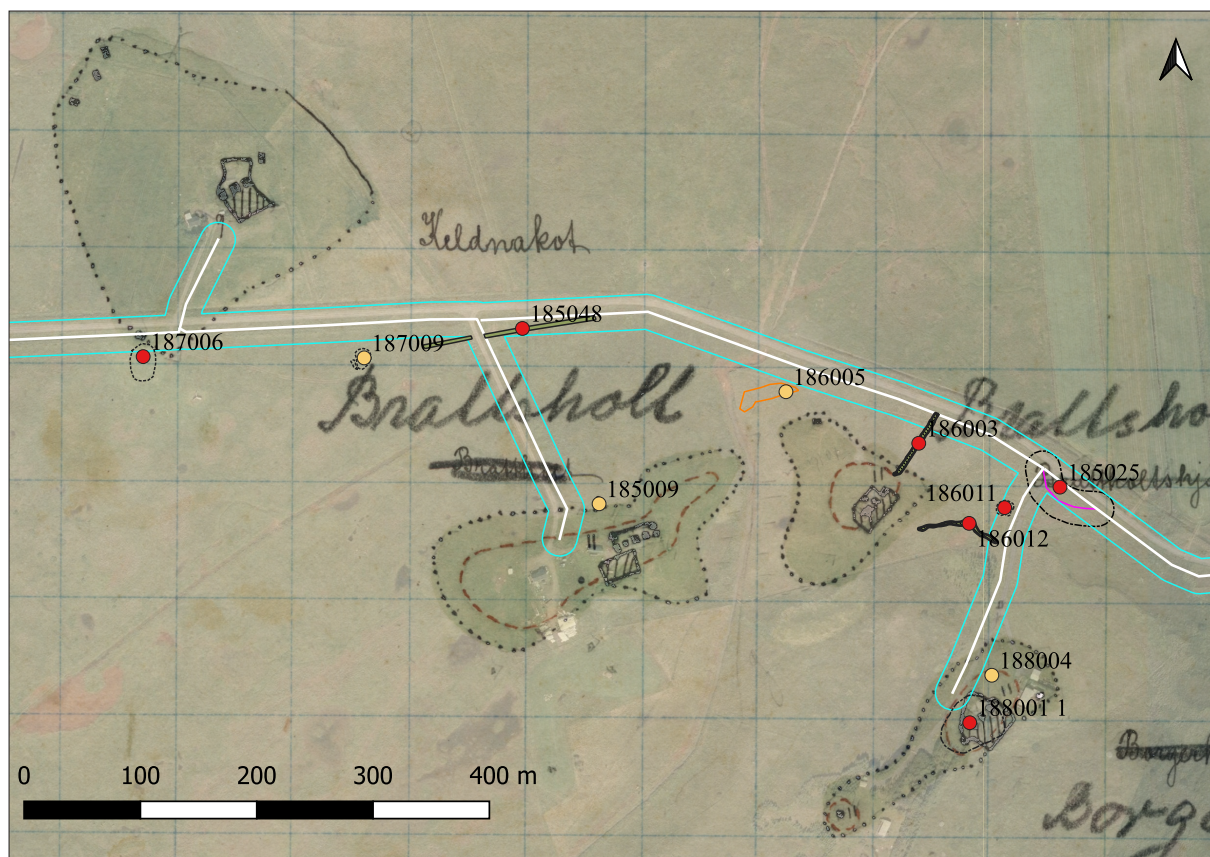
“Í norðvestur af Tóftabænum, ca. 200 m, er hlaða og hesthús. Þar var áður móbergshellir, sem notaður var fyrir fjárhús á veturna. Niður í þennan helli voru nokkrar tröppur og nokkuð bratt niður. Í þessum tröppum stökk á mig kind, og ber ég þess merki á enninu (Sig. Sighv. þá 5 ára). Úr þessum helli var opnað inn í hlöðuna, og var því hægt að gefa beint á garðann.” segir í örnefnaskrá.

“Á Tóftum er hellir í túninu fyrir norðan bæinn. Smíðaður var á hann dyraumbúnaður og notaður sem lambhús á veturnum,” segir í svörum við fyrirspurn um hella í Þjóðháttaafni. Hellirinn er um 130 m norðvestur af bæ 001 og um 40 m VNV af íbúðarhúsi byggðu 1977. Hellir 007 er um 130 m til suðvesturs. Þar sem hellirinn var er nú grasi vaxin óræktarræma milli túna. Girðing liggur ANA-VSV milli túnanna. Hvorki sjást merki um hellinn á yfirborði, né hesthús og hlöðu sem nefnt er í örnefnaskrá. Húsin sjást á loftmynd í safni LMÍ frá 1975 en eru horfin 1986.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Tóftir, 2; ÞÞ 6391/1982-4; Loftmyndasafn LMÍ

Heimatún í Brattsholtshverfi árið 1906. Hverfið samanstóð af bæjunum Brattsholti, Brattsholtshjáleigu, Borgarholti og Keldnakoti en allir voru þeir á stakstæðum holtum í mýrlendi. Úttektarsvæðið liggur meðfram Holtsvegi 514, að mestu utan heimatúnanna.

ÁR-185 Brattsholt

1686: Jarðardýrleiki 16 hdr. Old Icelandic land registers, 103.

1708: Jarðardýrleiki 15 hdr. Bændaeign. Einnig nefnt Brassholt. Með eru taldar hjáleigurnar Brassholtshjáleiga og Keldnakot í JÁM II, 50-51.

1847: Jarðadýrleiki 15 hdr. JJ, 50

Í Landnámabók segir: “Atli [sonur Hásteins landnámsmanns] tók eftir hann [Ölvi bróður sinn] lönd og lausafé; hans leysingi var Brattr í Brattsholti...” ÍF I, 372.

21.10.1558: Páll Oddsson selur Birni Björnssyni part úr jörðinni Traustaholti í Flóa. Í stað þessa jarðarparts lætur Páll Valgerði konu sína fá jafnstóran part úr hans jörðu, Brattsholti. DXIII, 342.

Árið 1940 var helmingur jarðarinnar seldur og á þeim helmingi stofnað nýbýlið Þingholt og var þar búið í tvö ár. SB II, 229.

“Um Brattsholt er fyrst getið í fornritum, Landnámabók og Flóamannasögu, og tekur það nafn af fyrsta ábúanda. Jörðin er nú í eyði og er notuð til beitar. Hefir svo verið síðan um 1950.” segir í Ö-Brattsholt, 1. Tún um 1920: 3,6 ha, þar af 2/3 sléttuð. Garðar: 826 m².

“Afrjett ut supra. Torfrista og stúnga sæmileg.» JÁM II, 50.

Jörðin liggur í miðri sveit. Þjóðvegur er nærri túni með afleggjara heim og eru 5 km til Stokkseyrar. Ræktun ekki auðvelt en “orfaslægja góð í Brattsholtsnesi.”. SB II, 229.

ÁR-185:009 Brattar þúst legstaður

A 402046 N 373839

Brattar ÁR-185:009, horft til vesturs.

“Norðvestur af bænum eru þrír litlir hólar í röð [sjá 007-008], og eru þeir örstutt frá bænum og aðeins fáir tugir metra á milli þeirra. Þeir bera samheitið Brattar. [...] Sá, sem er fjarlægastur bænum, er stærstur og gengur eins og dálitill höfði norðvestur úr túnbrekkunni. Er sögn, að hann sé haugur Bratts frumbyggja.” segir í örnefnaskrá. Nyrsta þústin er á flatlendi, norðan og neðan við bæjarholtið. Hún er tæpum 40 m norðvestan við bæ 001 og um 14 m norðan við þúst 007.

Deiglent, þýft tún nýtt til beitar er norðan við holtið sem bærinn er á. Þústin er nyrst innan gamla heimatúnsins líkt og það var afmarkað á túnakorti árið 1920.

Þústin er 8,4x5 m að stór og snýr NNV-SSA.

Hún er 0,6 m á hæð, stórpýfð og algróin. Ekkert grjót sést á yfirborði í henni.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Brattsholt, 2

ÁR-185:025 Ólafstóft þúst óþekkt

A 402443 N 373853

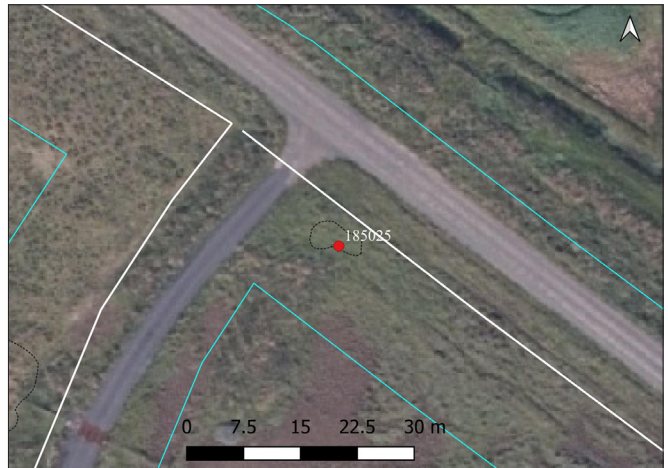
“Tvö örnefni þekkjast. Þau eru Ólafstóft. Hún er lítil móapúst austan við veginn, sem liggur af Holtsvegi heim að Borgarholti. Er hún alveg í horninu, þar sem veginnir koma heim og saman og sennilega skert af vegagerðinni.” segir í viðbótum örnefnaskrá. Ólafstóft er rúmum 370 m austan við bæ 001 og rúmum 300 m austan við helli 006. Þústin er fast sunnan við Holtsveg 314 og austan við malarveg að Borgarholti ÁR-188.

Tóftin er í vegöxl Holtsvegar 314. Svæðið er þýft, flatt og grasi vaxið.

Þústin er 6,8x3,4 m að stærð, 0,3 m á hæð og snýr norðvestur-suðaustur. Líklega er búið að raska norðurhlið hennar eða grafa burtu við vegagerð, sú hlið er bein og flatt svæði þar við. Þústin er stórpýfð og vaxin grasi og mosa. Óljóst mótár fyrir gaffli til vesturs en hvergi sér móta fyrir innra byrði veggja né

Ólafstóft ÁR-185:025, horft til vesturs.

Ólafstóft ÁR-185:025 er röskuð vegna vegagerðar og í mikilli hættu vegna lagningar strengsins.

annarra mannvirkja á yfirborði

Langvarandi hættumat: mikil hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Brattsholt, viðbætur, 1

ÁR-185:048 garðlag óþekkt

Hlaðið garðlag er um 200 m norðan við bæ 001 og 2-25 m sunnan við Holtsveg 314. Það er rofið af malarvegi heim að Brattsholti. Hlutverk garðlagsins er óþekkt en hugsanlega gæti verið hér um að ræða gamalt áveitugarðlag eða landamerki milli Brattsholts og Keldnakots ÁR-187:001.

Á þessu svæði er þýft, flatt graslandi og gamall farvegur Eyjarlækjar sjást skammt sunnar.

Garðlagið er um 160 m á lengd, 2-3 m á breidd, 0,3-0,5 m á hæð og snýr ANA-VSV. Við gerð núverandi heimreiðar heim að Brattsholti hefur verið skorið um 10 m skarð í gegnum vesturhluta garðlagsins og endurbætur við Holtsveg hafa sneitt yfir 50 m af austurenda þess.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

A 401981 N 373990

Garðlag ÁR-185:048, horft til VSV.

ÁR-186 Brattsholtshjáleiga

1708: Hjáleiga Brattsholts. Einnig nefnd Brassholts hjáleiga. Dýrleiki talinn með heimajörðinni. JÁM II, 51.

1847: Hjáleiga frá Brattsholti. JJ, 50

Eign ríkis, leigt til beitar. Fór í eyði 1937. SB II, 230.

Tún um 1920: 1,1 ha, þar af 3/4 sléttað. Garðar: 504 m².

ÁR-186:003 vegur leið

A 402322 N 373891

Á túnakorti Brattsholtshjáleigu frá um 1920 er vegur merktur til NNA frá bæ 001. Á þessum stað er greinilegur vegur sem liggur að Holtsvegi.

Norðurhlið bæjarholtsins er grasigróin og hallar nokkuð skarpt niður til NNA. Næst holtinu er sléttað tún í órækt en þýðara fjær. Það svæði var áður mýrlent en er nú framræst.

Vegurinn er um 65 m á lengd, 4 m á breidd og liggur NNA-SSV. Hann er upphlaðinn, um 20-40 cm á hæð. Vegurinn er að mestu grasi gróinn nema næst Holtsvegi. Veghliðarnar eru þýðar en grjót sést þar einnig víða. Meðfram veginum vestan til er um 36,5 m langur skurður eða rás, um 20 cm á dýpt og 50-

100 cm á breidd. Einnig virðist skurður vera austan með veginum en hann er mun óskýrari og sést helst á um 13 m kafla um 10 m frá bæjarholtinu.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort um 1920

Vegur ÁR-186:003 sést í mýrinni norðan við bæjarhól 001.

Mógrafir ÁR-186:005, horft til norðausturs.

ÁR-186:005 náma mógrafir

A 402207 N 373935

Mógrafir eru milli Eyjalækjar til norðurs og holtsins sem bærinn er á til suðurs. Þær eru rúmum 10 m norðvestan við bæ 001 og um 110 m vestan við veg 003.

Þýft og gróið deiglendi. Þar eru djúpir framræsluskurðir og svæðið er nýtt til beitar. Eyjalækur rennur m.a. í djúpum skurði fast norðan við mógrafirnar.

Mógrafasvæðið er ílangt og hlykkjast austur-vestur eftir þurru lækjardragi, að öllum líkindum er þetta eldri farvegur Eyjalækjar. Mótekjusvæðið er um 55x12 m að stærð og samanstendur að mestu af einfaldri röð stakra mógrafa. Þær eru um 20 talsins eða svo, sumar þeirra eru 3x3 m stórar en aðrar 2x2 m. Flestar eru á bilinu 0,3-0,5 m á dýpt og enn er vatn í einhverjum grafanna. Aðrar eru þurrar og grasivaxnar.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

ÁR-186:011 þúst óþekkt

A 402395 N 373836

Þúst er við austurjaðar túnsins sem bær 001 er innan, um 65 m austur af bæjarhól 001_01 og fast vestan við malarveg á Borgarholti ÁR-188. Þústin er utan við gamla heimatún Brattsholtshjáleigu en hlutverk hennar er óljóst.

Þúst ÁR-186:011, horft til ANA.

Túnið er þýft næst þústinni en nær bæjarhólnum er sléttara, gamalt tún í órækt. Það svæði tilheyrði gamla heimatúninu. Túnið er girt með rafmagnsgirðingu og liggur hún rétt austan tóftarinnar. Malarvegur, heimreið að Borgarholti, liggur meðfram austurhlið túnsins. Rörahlið er á veginum rétt suðaustan við þústina og hefur girðing áður legið út frá hliðinu til vesturs, að þústinni.

Þústin er um 16 x 13 m að stærð og snýr austur-vestur. Hún er stórþýfð, aðeins grænni en umhverfið og er um 30 cm á hæð. Leifar af undirhleðslu undir girðingu liggur að henni að austan og fallinn girðingarstaur er ofan á henni. Inn í suðurhlið þústarinnar gengur

dæld/hólf, um 2 x 2 m að stærð.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

ÁR-186:012 garðlag áveita

A 402365 N 373822

L-laga garðlag er fast ASA undir bæjarholtinu, um 30 m suðaustan við bæ 001_01. Garðlagið tengir bæjarholt Brattsholtshjáleigu og Borgarholts ÁR-188 saman. Hlutverk garðlagsins er óljóst en hugsanlega er hér um áveitugarðlag að ræða. Þó er garðlagið mjög nálægt leið ÁR-641:02 sem lá til VSV framhjá bæjarholtinu sunnanverðu á þessum stað og gæti verið hlaðin mýrarbrú á henni eða milli bæjanna.

Á þessum stað er flatlend, grasigróin og þýfð mýri og stór rofabörð til suðurs. Vélgrafinn skurður er fast sunnar.

Garðlagið er hlaðið úr torfi og grjóti en hleðslur eru grasi grónar, signar og niðurtroðnar. Það myndar gleitt horn, um 75 m á lengd, 2-5 m á breidd og 0,2-0,4 m á hæð. Í vesturhluta garðlagsins er um 1 m breitt, nýlegt skarð í gegnum garðlagið og er það um 0,5 djúpt og fullt af vatni.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Garðlag ÁR-186:012, horft til vesturs.

ÁR-187 Keldnakot

1708: Hjáleiga frá Brattsholti. Dýrleiki talinn með heimajörðinni. Hafði verið í eyði í ár. JÁM II, 51.

1847: Hjáleiga Brattsholts. JJ, 50.

“Um byggð í Keldnakoti er fyrst getið 1681 í ritaðri heimild, en talin vera mun eldri. Keldnakot er upphaflega hjáleiga frá Brattsholti, og bar hún, ásamt heimajörðinni og tveimur öðrum hjáleigum, Borgarholts og Brattsholtshjáleigu, samheitið Brattsholtshverfi. Er nú Keldnakot eitt í byggð af þessum jörðum.” segir í Ö-Keldnakot, 1. Eigandi jarðar er Melsteðssjóður í umsjá Landbúnaðarráðuneytisins. Þar er nú rakin tamningarstöð [1981]. SB II, 231.

Tún um 1920: 3,4 ha, þar af 1/2 sléttað. Garðar: 780 m².

“Engjar voru grasgefnar en þýfðar, landrýni nóg. Þjóðvegur um tún, 5 km frá Stokkseyri.» SB II, 231.

ÁR-187:006 Lambhús þúst lambhús

A 401645 N 373965

“Sunnan Holtsvegar fast við veginn og móts við heimreið er lítill grænn hóll, heitir Lambhústóft. Umhverfis er Lambhústún, nú að nokkru sokkið í mýrina. Hjá Brynjólfi kemur fyrir Lambakró, en ekki er vitað, hvort þar er átt við sama og Lambhústóft.” segir í örnefnaskrá. Á þessum stað er merkt útihús á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá árinu 1906. Óljóst þúst er um 12 m sunnan við Holtsveg og um 175 suðvestan við bæ 001 og er það að öllum líkindum fyrrnefnd Lambhústóft.

Á þessum stað er þýft graslendi og rofabörð. Svæðið er nýtt sem hestahagi.

Þústin er ávöl og niðurtroðin, um 30 x 20 m á

Þúst ÁR-187:006, horft til NNW.

stærð og 0,5-1 m á hæð. Ekki er hægt að greina skýr hólfeða byggingu vegna sléttunar og þúfnamyndunar. Ekki er útilokað að minjar hafi verið sléttaðar við vegabætur á Holtsvegi á 20. öld.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Keldnakot, 2; Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

ÁR-187:009 *Stekkatún* þúst stekkur A 401845 N 373964

“Sunnan Holtsvegar, svo til fast við veginn og ca. 100-200 m austan við Lambhústöft [006], er Stekkatún (B.J.24), dálítill bali eða þúst í mýrinni.” segir í örnefnaskrá Keldnakots. Þústin er um 180 m suðvestan við bæ 001, um 25 m sunnan við Holtsveg og um 90 m vestan við heimreiðina heim að Brattsholti ÁR-185.

Á þessu svæði er stórpýft, grasigróið flatlendi. Búið er að ræsa fram svæðið með skurðum til suðausturs og norðurs.

Þústin er grasigróin, um 18 m á lengd, um 14 m á breidd, 0,5-1 m á hæð og snýr NNV-SSA. Engin skýr hólfeða hleðslur eru greinanleg í hólnum en mjög líklegt er að hér sé um leifar mannvirkis að ræða. Fast vestan undir þústinni er aflöng grasigróin dæld. Dældin er um 10 m á lengd, um 3,5 m á breidd og 0,5 m djúp. Hlutverk er óþekkt.

Hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Keldnakot, 2

ÁR-188 Borgarholt

1847: Hjáleiga frá Brattsholti. JJ, 61. Jörðin er ekki nefnd í Jarðabók Árna og Páls frá 1708.

Borgarholt var í byggð frá 1830-1933. Núverandi eigandi er Verkstjórafélag Íslands og þar hafa verið byggðir sumarbústaðir. SB II, 230.

Tún um 1920: 1,3 ha, þar af 4/5 sléttað. Garðar: 788 m².

“Þetta var aldrei lífvænlegt býli án stuðnings af sjávaraflla.” SB II, 230.

ÁR-188:001_01 *Borgarholt* bæjarhóll bústaður A 402365 N 373651

“Suður af Brattsholtshjáleigu er önnur hæð eða holt, aflangt, og mýrarsund á milli. Þar stóð bærinn Borgarholt á samnefndu holti, en hann var hjáleiga frá Brattsholti og í byggð frá 1830-1932. Sér enn vel móta fyrir rústunum í allstöru og sléttu túninu, á framenda holtsins,” segir í örnefnaskrá. Sumarhús í Borgarholti, reist 1976, er um 15 m norðaustan við bæjarhól 01. Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 er bær 02 á bæjarhól 01, og sýndur með þremur húsum í röð norðaustur-suðvestur. Fast suðaustan bæjarins var kálgarður 03 en gerði 04, líklega heygarður, fast norðvestan bæjar. Fast upp við kálgarð 03 að suðvestanverðu var útihús 05.

Bæjarhóll ÁR-188:001_1 horft til SSA. Strengurinn verður plægður við malarveginn, undir hólnum.

Slétt tún er norðaustan bæjarhóls 01 og umhverfis sumarbústað sem þar stendur. Trjám hefur verið plantað umhverfis sumarbústaðinn. Annar sumarbústaður er um 80 m sunnan við bæjarhólinn og er afgirtur skógræktarblettur milli hans og hólsins. Vegur liggur meðfram norðvesturhlið holtsins sem bærinn stóð á, að sumarbústöðunum.

Bæjarhóll 01 er um 56 x 42 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Hann rís aðeins hærra en aðrir hlutar holtsins og er um 2,5-3 m á hæð. Hóllinn er að hluta náttúrulegur en að öllum líkindum hefur bær 02 verið reistur á eldri minjum, og hóllinn að hluta myndaður af uppsafnaðri mannvist. Hóllinn er grasi gróinn og sinumikill. Suðausturhelmingur hólsins

virðist hafa verið sléttaður, en er í órækt.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906, Túnakort, ótímasett (um 1920) og Ö-Brattsholt, 4-5

ÁR-188:004 heimild um leið

A 402384 N 373691

Vegur til norðurs frá bæ 001 er merktur inn á túnakort frá 1920. Vegurinn hefur líklega legið að hluta á svipuðum slóðum og núverandi malarvegur en hefur líklega legið u.þ.b. miðja vegin milli mismunandi greina núverandi vegar á þeim 70 m kafla sem næst er bæ.

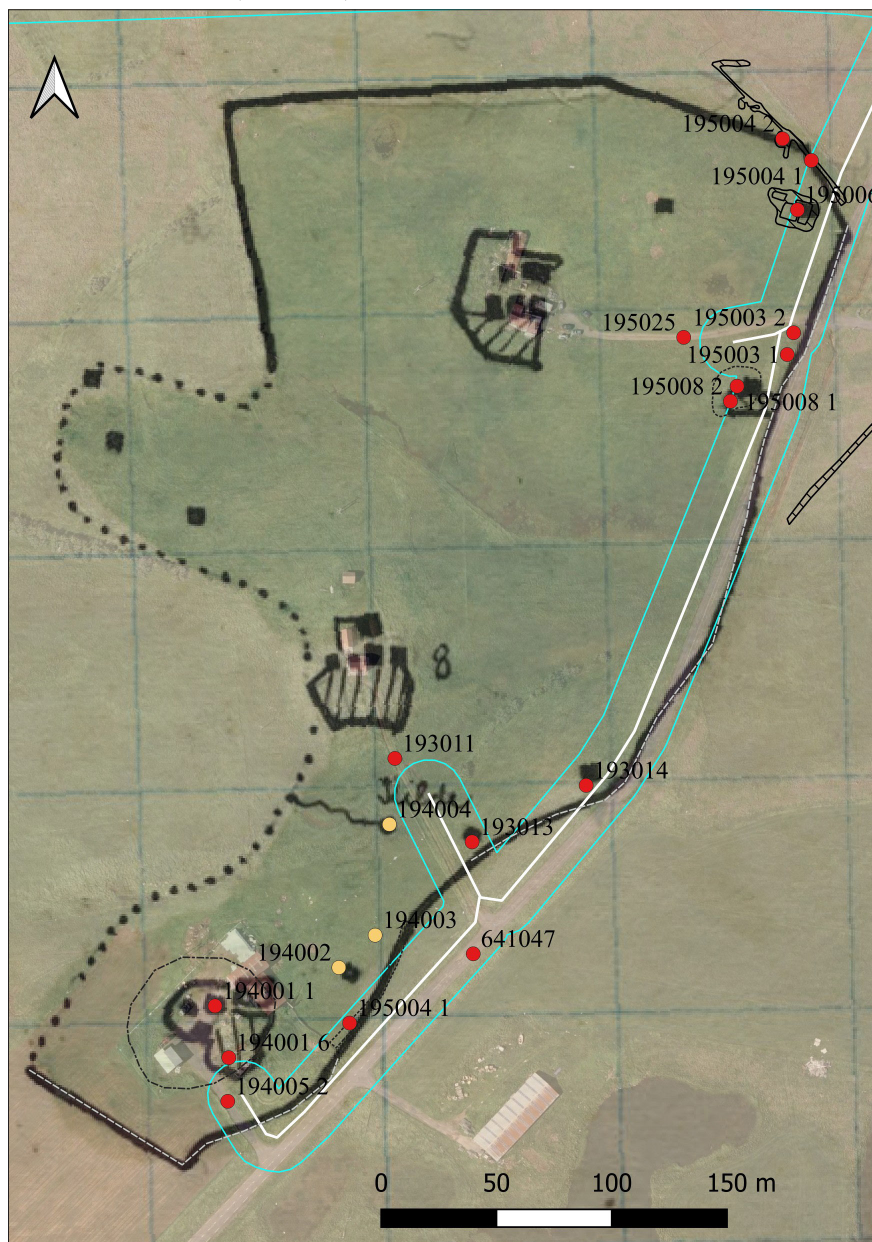
Vegur liggur meðfram norðvesturhlíð holtsins sem bærinn stóð á, að sumarbústöðum sem eru norðvestan og sunnan við bæjarhól 001.

Engin merki um eldri veg sjást á yfirborði og hefur verið sléttað úr honum.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort, ótímasett (um 1920)

Heimatún Kakkahverfis. Nyrst er Kakkarhjáleiga, þá Miðkökkur og syðst er Syðsti-Kökkur. Fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn eftir austurhluta heimatúnsins en það svæði er raskað að stórum hluta vegna vegagerðar tengdri Holtsvegi 514.

ÁR-193 Miðkökkur

1686: Jarðardýrleiki 13 hdr. Old Icelandic land registers, 103.

1708: Í Jarðabók Árna og Páls er Kekki ekki skipt upp í Mið- og Syðsta-Kökk og er þá öll jörðin metin á 20 hdr. Jörðinni tilheyrði Kakkar hjáleiga. JÁM II, 55.

1847: Jarðardýrleiki 7 hdr. JJ, 61.

“Kökkur er fyrst nefndur í ritaðri heimild árið 1477 [þá sem ein jörð]. Snemma á öldum voru byggð úr jörðinni tvö önnur býli, Syðsti-Kökkur og Kakkahjáleiga. Báru þau tvö samheitið Kakkahverfi. 1703 ber jörðin nafnið Efri-Kökkur, en síðan lengi Mið-Kökkur. Árið 1930 er tekið upp nafnið Svanavatn, og hét jörðin það svo þar til fyrir fáum árum, að hið gamla nafn, Kökkur, var tekið upp á ný, og gildir það nú.” segir í Ö-Kökkur, 1.

1904: “...er sagt að hann hafi heitið Árkvörn áður; er þar lækur sem Árkvarnarlækur heitir.” BJ, 10. Að líkindum hefur Kakkahjáleiga fyrst klofnað frá Kekki en Kökkur síðar skipst í Mið-og Syðsta-Kökk. Guðni Jónsson: Bólst. og búendur í Stokkseyrarhreppi, 94.

Tún um 1920: 1,9 ha, þar af 1/2 sléttað. Garðar: 924 m².

1708: “Afrjett ut supra. Torfrista og stúnga næg. [...] Sölvaðjara hefur um langan tíma brúkuð verið fyrir einn mann á Stokkseyrarfjöru frá Kekki,... [...] Engjar eru að miklu leyti í órækt komnar og ekki til slægna brúkandi fyrir átroðningi af nautum og hestum frá Stokkseyrarhverfi og annarstaðar úr sveitinni, so ekki verður við varða fyrir utan stóran kostnað.” JÁM II, 55.

“Sem bújörð er þarna þröngt um, grjót hamlaði útfærslu túns og engjar voru ekki grösugar. Auk þess lá þetta undir stöðugum ágangi búfjár frá Stokkseyrarhverfi. Jörðin er við þjóðveg, 1 km frá Stokkseyri... smá “dammur” við túnjaðar gaf snemmfengna vorbeit kindum og fyrirhafnasama slægju.” SB II, 235.

ÁR-193:011 heimild um leið

A 399396 N 373125

Vegur til suðausturs frá bæ 001 er merktur inn á túnakort frá um 1920. Gamla leiðin hefur líklega legið á svipuðum slóðum og núverandi heimreið eða mögulega lítið eitt vestar.

Malarvegur liggur til suðausturs niður af bæjarhólnum og að Holtsvegi 314. Lítið túnstykki er norðaustan heimreiðarinnar, við Holtsveg, en mýrardæl suðaustan hennar, milli Kakkar og Brautartungu.

Ekki sjást merki um eldri leið á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort (um 1920)

ÁR-193:013 dæld útihús

A 399429 N 373089

Dæld ÁR-193:013, horft til NNV.

Útihús er merkt á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 um 90 m SSA af bæ 001. Útihúsið er ekki merkt á túnakort frá um 1920 og er svæðið er utan túns á því korti.

Malarvegur liggur til suðausturs niður af bæjarhólnum og að Holtsvegi. Lítið túnstykki er norðaustan heimreiðarinnar, við Holtsveg, en mýrardæl milli þess og bæjarhólsins. Túnið er sléttað og í rækt. Trjám hefur verið plantað meðfram norðvesturjaðri stykkisins. Smá hólmyndanir eru hér og þar í túninu, undir 40 cm á hæð.

Greinileg dæld er á þeim slóðum sem útihúsið er merkt. Dældin er grasi gróin, um 2,5 x 1,5 m að stærð (VNV-ASA) og 10-15 cm á dýpt.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna

ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda
Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

ÁR-193:014 heimild um útihús

A 399479 N 373113

Útihús er merkt á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 um 110 m suðvestur af bæ 001. Útihúsið er ekki merkt á túnakort frá um 1920 og er svæðið er utan túns á því korti.

Malarvegur liggur til suðausturs niður af bæjarhólnum og að Holtsvegi. Lítið túnstykki er norðaustan heimreiðarinnar, við Holtsveg, en mýrardæl milli þess og bæjarhólsins. Túnið er sléttað og í rækt. Trjám hefur verið plantað meðfram norðvesturjaðri stykkisins. Smá hólmyndanir eru hér og þar í túninu, undir 40 cm á hæð.

Ekki sjást merki um útihúsið á yfirborði og hefur verið sléttað úr minjunum.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

ÁR-194 Syðsti-Kökkur (Brautartunga)

1708: Í Jarðabók Árna og Páls er Kekki ekki skipt upp í Mið- og Syðsta-Kökk og er þá öll jörðin metin á 20 hdr. Jörðinni tilheyrði Kakkur hjáleiga. JÁM II, 55.

1847: Jarðardýrleiki 7 hdr. JJ, 61.

“Jörð þessi kemur fram í rituðum heimildum 1681, var á 18. öld nefnd Syðri-Kökkur, en lengi síðan Syðsti-Kökkur; hlaut núverandi nafn 1930 [Brautartunga]. Hafði hún áður með jörðunum Miðkekki og Kakkurhjáleigu samheitið Kakkahverfi.” segir í Ö-Brautartunga, 1.

Syðsti-Kökkur var þriðjungur af Kekki og var árið 1861 metin á 8.93 hundruð eins og hinar jarðirnar tvær, en samkvæmt SB II, var Syðsti Kökkur lakasta jörðin þar sem þröngt var heima fyrir þó að fjær ætti jörðin verðmætt beutiland. SB II, 236. Að líkindum hefur Kakkahjáleiga fyrst klofnað frá Kekki en Kökkur síðar skipst í Mið-og Syðsta-Kökk. Guðni Jónsson: Bólst. og búendur í Stokkseyrarhreppi, 94. Tún um 1920: 2,5 ha, þar af 1/2 sléttað. Garðar: 805 m².

Um Kökk segir í JÁM: Afrjett ut supra. Torfrista og stúnga næg. [...] Sölvafjara hefur um lángan tíma brúkuð verið fyrir einn mann á Stokkseyrarfjöru frá Kekki,.... [...] Engjar eru að miklu leyti í órækt komnar og ekki til slæгна brúkandi fyrir átroðningi af nautum og hestum frá Stokkseyrarhverfi og annarstaðar úr sveitinni, so ekki verður við varða fyrir utan stóran kostnað.” JÁM II, 55.

“...fjær á jörðin verðmætt beutiland. Þjóðvegur um tún, 1 km til Stokkseyrar.” SB II, 236.

ÁR-194:001_01 Syðsti Kökkur bæjarhóll bústaður

A 399318 N 373018

Gömlu Kakkabæirnir eru þrír: Miðkökkur ÁR-193:001 (nú Svanavatn), Syðsti Kökkur ÁR-194:001 og Kakkurhjáleiga ÁR-195:001 (nú Hoftún). Í byrjun 20. aldar voru allir bæjarhóllarnir mældir upp og teiknaðir innan sama heimatúns með sameiginlegan túngarð ÁR-195:029. Bæirnir þrír eru í beinni röð á lágu, náttúrlegu holti sem snýr NNA-SSV. Bæjarhóllinn í Syðsta Kekki er syðst í gamla heimatúninu, um 180 m SSV við Miðkökk og um 40 m norðvestan við Holtsveg 314 (áður Kakkavegur). Samkvæmt túnakorti Dana frá árinu 1906 voru þrjú hús 001_01-03 á bæjarhólnum með varnargarð 04 umhverfis bæinn. Garðlagið endar við tvo matjurtagarða 05 og 06 stutt norðaustan og suðvestan við bæjarhúsin, en mannvirkin virðast ekki hafa verið tengd. Hús 01 virðist hafa verið stærst

Bæjarhóll ÁR-194:001_01, horft til NNV. Jarðstrengurinn verður plægður norðan við malarveginn.

og fast vestan við heimreið 012. Ekki er ljóst hvaða hús var bærinn sjálfur en líklegt er að það hafi verið annað hvort hús 01 og/eða 02. Á túnakorti bæjarins frá um 1920 er bærinn merktur við endann á heimreiðinni svo hugsanlega gæti 001_01 hafa verið íbúðarhúsið en þó er ekkert sem útilokar ekki hafi verið þar útihús, t.d. fjós. Ekkert sést til eldri mannvirkja á bæjarhólnum í dag (2024) vegna sléttunar og bygginga.

Í Syðsta-Kökk er bæjarhóllinn enn nokkuð skýr en búið er að byggja íbúðarhús og slétta og malarbera hlaðið milli bæjar og útihúsa. Öll húsin á bænum eru steinsteypt og bárujárnsklædd og líklega frá seinni hluta 20. aldar. Gamla heimatúnið hefur verið sléttað umhverfis bæinn til allra átta.

Bæjarhóllinn er um 65x50 m að flatarmáli, 1-2 m á hæð og snýr norðaustur-suðvestur. Ekki er ólíklegt að svæðið hafi verið sléttað út þegar núverandi íbúðarhús var byggt og útlínur bæjarhóls raskast því þær línur hólsins eru skarpar suðvestan við íbúðarhúsið en mjög óljósar til norðausturs. Búið er að grafa niður þró um 10 m í norðvesturjaðri bæjarhóls ofan við íbúðarhúsið og flaggstöng reist í garðinum um 10 m suðvestan við húsið.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906; Túnakort um 1920

ÁR-194:001_06 heimild um kálgarð

A 399324 N 372995

Samkvæmt túnakortum Syðsta Kakkar frá 1906 og um 1920 voru tveir matjurtagarðar 05 og 06 2-5 m ASA við bæjarhúsin 01-02, sitt hvoru megin við heimreið 012 að bænum. Matjurtagarður 06 var fast sunnan við heimreiðina og svo virðist sem að árið 1906 hafi verið garðlag umhverfis hann, að norðan, austan og sunnan. Einnig var garðlag fyrir hluta vesturhliðar frá suðvesturhorni garðsins norður að suðurhorni húss 02. Þessar hleðslur eru ekki sýndar á túnakorti 1920 og ekki er samræmi milli kortanna tveggja, hvorki í stærð garðanna né staðsetningu heimreiðarinnar. Á eldra túnakortinu er matjurtagarður 06 sunnan heimreiðar. Á kortinu frá 1920 er matjurtagarður 05 norðan við heimreiðina hins vegar orðinn helmingi stærri en garður 06, akkúrat öfugt við stærðarhlutföll þeirra árið 1906.

Ekkert sést til eldri mannvirkja á bæjarhólnum vegna sléttunar og bygginga.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906; Túnakort um 1920

ÁR-194:002 heimild um útihús

A 399371 N 373034

Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 er útihús um 50 m ANA við hús 001_01. Mjög líklegt að hér sé um sama hús að ræða sem sýnt er á túnakorti um 1920, um 55 m ANA við bæinn.

Á þessu svæði er sléttað tún í suðausturjaðri bæjarholtsins.

Engin ummerki útihússins sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906; Túnakort um 1920

ÁR-194:003 heimild um útihús

A 399387 N 373048

Á túnakorti frá því um 1920 er útihús sýnt um 80 m norðaustan við bæ 001 og um 20 m norðaustan við útihús 002. Útihúsið er ekki sýnt á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906.

Á þessu svæði er sléttað heimatún í norðausturenda bæjarholtsins.

Ekkert sést til fornleifa en þó er hugsanlega hægt að greina mjög óljósa þúst í túni á þessum stað í norðausturjaðri bæjarholtsins sem er 0,2-0,3 m á hæð. Nákvæmt hlutverk útihússins er óþekkt.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort um 1920

ÁR-194:004 Gjáin heimild um vatnsból

A 399388 N 373114

“Skiptist það [engjalandið Dammur] milli Brautartungu og Kakkar, og er skurður í mörkum, litlu austar, og á milli áðurnefndra bæja verður skurðurinn að graflæk, er heitir Gjáin; er hún í mörkum. Við hana er

fyrrum uppsprettuhola, sem var vatnsból í Brautartungu.” segir í örnefnaskrá. Vatnsbólið var um 120 m norðvestur af bæ 001, sunnan við bæjarhól Kakkar ÁR-193:001_01.

Mýrlendi er milli bæjanna en ekki áberandi niðurgreifinn lækur. Girt er með gaddavírgirðingu á merkjum. Norðan og sunnan Gjárinna eru smápýfð tún, í órækt.

Ekki sáust skýr merki um uppsprettuholuna en svæðið er mjög gróið og of blautt til að hægt væri að ganga þar um.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Brautartunga, 2

ÁR-194:005_02 heimild um leið

A 399323 N 372976

Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 og túnakorti 1920 liggur heimreiðin frá bæ 001 milli matjurtagarða 001_05 og 001_06, en ekki er samræmi í nákvæmri staðsetningu heimreiðarinnar. Á eldra kortinu liggur hún (005_01) til austurs frá húsi 001_01 og matjurtagarður 05 er minni en garður 06. Á kortinu frá 1920 virðist leið 005_02 hafa verið færð sunnar, þar sem hún liggur til suðausturs frá bæjarhúsunum og matjurtagarður 05 norðan við heimreiðina er orðinn helmingi stærri en garður 06, akkúrat öfugt við stærðarhlutföll garðanna árið 1906.

Núverandi heimreið liggur til suðvesturs frá bænum og tengist Holtsvegi 314 um 45 m suðvestan við bæjarhól 001. Heimreiðin er upphlaðinn malarvegur sem er um 4 m á breidd og 0,2-0,5 m á hæð.

Ekkert sést til eldri gatna á svæðinu. Líklega er gatan á sama stað og hún var árið 1920.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906; Túnakort um 1920

ÁR-195 Kakkarhjáleiga (Hoftún)

1686: Jarðardýrleiki 10 hdr. Old Icelandic land registers, 103.

1708: Hjáleiga frá Kekki. Í Jarðabók Árna og Páls er Kekki ekki skipt upp í Mið- og Syðsta-Kökk og er þá öll jörðin metin á 20 hdr. Jörðinni tilheyrði Kakkar hjáleiga. JÁM II, 55.

1847: Jarðardýrleiki 6 hdr. JJ, 61.

“Jörðin hét fyrrum Kakkarhjáleiga, og er hennar fyrst getið í heimildum árið 1681. Núverandi nafn, Hoftún, hlaut jörðin 1930...” segir í Ö-Hoftún, 1. Kakkar hjáleiga var þriðjungur af Kekki og var árið 1861 metin á 8.93 hundruð eins og hinar jarðirnar tvær en samkvæmt Sunnlenskum byggðum II (bls. 237) þá “hafði býli þetta mesta möguleika í engjum heima við. Öll áttu þau jafnan rétt á Breiðumýri og til óskipst bithaga.” Að líkindum hefur Kakkahjáleiga fyrst klofnað frá Kekki en Kökkur síðar skipst í Mið- og Syðsta-Kökk. Guðni Jónsson: Bólst. og búendur í Stokkseyrarhreppi, 94.

Tún um 1920: 2,8 ha, þar af 3/4 sléttað. Garðar: 1170 m². “

Heima við er í Hoftúni grjót ofanjarðar og mjög takmarkað til túnræktar.” SB II, 237.

ÁR-195:003_01 heimild um útihús

A 399566 N 373300

Á túnakorti frá því um 1920 eru tvö útihús 01 og 02 hlið við hlið í túnjaðri, fast sunnan við heimreið 025 og um 120 m austur af bæ 001. Útihúsin voru líklega rétt utan við núverandi tún, á svæði milli girðingar sem afmarkar túnið og Holtsvegur 314. Húsin eru ekki merkt á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 en þar eru útihús og kálgarður 008 merkt um 25 m suðvestar.

Heimreiðin liggur að bænum úr austri frá Holtsvegi 314. Sunnan hennar er sléttað tún, í órækt. Gaddavírgirðing liggur NNA-SSV og afmarkar túnið en milli hennar og Holtsvegur er mjó óræktuð grasi gróin ræma.

Ekki sjást merki um útihús 01 á yfirborði og hefur líklega verið sléttað úr minjunum.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort (um 1920)

ÁR-195:003_02 heimild um útihús

A 399569 N 373310

Útihús 02 stóð 2-3 m sunnan við útihús 03. Ekki sjást merki um útihúsið á yfirborði og hefur líklega verið sléttað úr minjunum.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

ÁR-195:004_01 garðlag túngarður

A 399577 N 373384

Túngarður ÁR-195:004_01, horft til ASA.

“Heima við er í Hoftúni grjót ofanjarðar og mjög takmarkað til túnræktar. Gísli bóndi Pálsson girti tún sitt grjótgarði í byrjun búskapar og vann það einstaka afrek að hann “bar síðar garðinn út í fanginu þrisvar sinnum, þrjá faðma hverju sinni á “búskapartímanum” (að hans eigin sögn. S.J.)” segir í Sunnlenskum byggðum. Gömlu Kakkabæirnir eru þrír: Miðkökkur ÁR-193:001 (nú Svanavatn) fyrir miðju heimatúni, Syðsti-Kökkur [Brautatunga] ÁR-194:001 til suðurs og Kakkarhjáleiga ÁR-195:001 (nú Hoftún) til norðurs. Bæirnir þrír eru í beinni röð á lágu, náttúrulegu holti sem snýr NNA-SSV. Í byrjun 20. aldar voru allir bæjarhólar mældir upp og teiknaðir innan sama heimatúns með sameiginlegan

túngarð ÁR-195:004_01. Bæjarhóllinn í Syðsta Kekki er syðst í gamla heimatúninu, um 180 m SSV við Miðkökk og um 60 m norðvestan við Holtsveg 314 (áður Kakkavegur). Kakkarhjáleiga er svo um 170 m NNA við Miðkökk, um 110 m vestan við Holtsveg og um 110 m sunnan við norðurenda heimatúns. Samkvæmt túnakorti var heimatúnið mjótt til suðurs eða um 50 m breitt, en breikkaði út til austurs og vesturs þegar komið var norður fyrir Miðkökk. Í norðurenda túns norðan Kakkarhjáleigu var heimatúnið um 280 m á breidd. Túngarður umlukti heimatúnið að því er virðist óslitinn að sunnan, austan og norðan, sem og Kakkarhjáleigu að vestanverðu. Líklega hafa þó verið hlið á garðinum þar sem heimreiðar bæjanna þriggja tengdust Holtsvegi (gamla Kakkaveginum) til suðvesturs. Enginn túngarður er sýndur á túnakorti frá um 1920. Grjóthlaðið garðlag 004_01 og niðurgrafið hól 004_02 eru rúmum 130 m norðaustan við bæ 001 og um 30 m vestan við Holtsveg 314. Virgirðing er um 4 m norðaustar.

Á þessu svæði eru slétt tún og móar umhverfis holti sem Kakkabæirnir eru á.

Búið er að slétta út og rífa túngarðinn að mestu í dag (2024). Túngarðurinn sést enn í norðausturhorni heimatúnsins. Þar er hann um 110 m á lengd, 0,5-1 m á breidd og 0,2-0,4 m á hæð. Garðlagið liggur norðvestur-suðaustur og er um 1-2 raðir af grjóti sem enda í náttúrulegu klettaholti í suðaustri og girðingu í norðvestri. Hugsanlega er hér hleðsla undir eldri landamerkjagirðingu eða leifar af vörslugarði. Um 60 m norðvestan við suðausturenda garðlagsins liggur grjóthlaðinn 1,5 m breiður og 0,3-0,6 m hár garðlagsendi út frá meginhluta þess til norðausturs um 15 m að girðingu þar sem það hverfur í moldarflag. Á gamalli loftmynd Landmælinga Íslands sést að á þeim tíma beygði þetta garðlag þar til suðausturs, samsíða núverandi girðingarundirhleðslu, og lá það alla leið að Holtsvegi um 75 m leið. Þessi hluti garðlagsins er horfinn vegna sléttunar og rasks. Í landi Syðsta-Kakkar var garðurinn meðfram suðurenda túns um 30 m sunnan við bæjarhól og lá um 50 m norðvestur-suðaustur yfir bæjarholtið. Um 45 m sunnan við bæ beygði túngarðurinn skarpt til norðausturs og fylgdi jaðri bæjarholts og heimatúns í mjúkum bugðum um 150 m leið inn í land Miðkakkar. Hugsanlega er hægt að greina enn 0,2-0,3 m háa, um 2 m breiða og um 60 m langa upphækkun í jaðri túns, um 30 m suðaustan við fjárhúsin í Syðsta-Kekki, fast norðan við núverandi túngirðingu. Í austurjaðri heimatúns í Miðkekki og Hjáleigu er túngarðurinn horfinn af yfirborði, líklega vegna tünasléttunar og vegabóta á Holtsvegi. Í norðausturhorni heimatúns í Kakkarhjáleigu er náttúruleg klettapyrping sem líklega hefur verið utan túngarðs.

Langvarandi ættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Sunnlenskar byggðir II, 237; Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906; Túnakort 1920

ÁR-195:004_02 dæld óþekkt

A 399564 N 373394

Óljós niðurgrafin dæld 02 er sambyggð garðlagi 01 um 15 m norðvestan við suðausturenda þess. Dældin er um 35 m vestan við Holtsveg. Dældin er einföld og kassalaga. Hún er 2x1,5 m á stærð, 0,3-0,5 m á dýpt og snýr norðaustur-suðvestur. Engir skýrir veggir eru greinilegir á yfirborði. Hlutverk dældarinnar er óþekkt en hugsanlega þetta einhverskonar aðhald við vörslugarðinn sem seinna var rífið og grjót í veggjum að mestu nýtt í annað.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar
Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Dæld ÁR-195:004_02, horft til NNV.

ÁR-195:006 tóft útihús

A 399571 N 373363

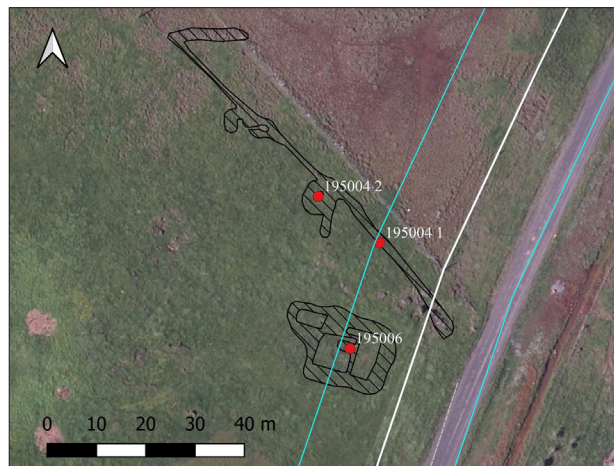
“Frá Holtsvegi liggur stuttur akvegur gegnum túnið heim að bænum, en bærinn er hér um bil í miðju túni. Við veginn heim norðaustast er mói; þar voru fjárhús, hesthús og hlaða [allt eitt hús 006]. Þessi hús fuku í ofviðri fyrir fáum árum (1972) og voru ekki byggð upp aftur á sama stað, svo nú er þar fjárrétt. Umhverfis rústirnar eru klettur.” segir í örnefnaskrá. Grunnur þessara húsa er um 130 m ANA við bæ 001 og um 20 m vestan við Holtsveg. Á þessum stað var einnig teiknað minna útihús árið 1906 af dönskum landmælingamönnum.

Á þessum stað er þýft graslandi og stórt mýrarauga sem nefnist Vakadæla. Húsgrunnurinn er um 5 m sunnan við grjóthrúgur í norðausturhorni túns. Ekki er ljóst hvort hér er um að ræða náttúrulegan grjótkamb eða hrúgur af grjóti sem hreinsað hefur verið úr túni. Líklega eru þær þó náttúrulegar.

Grunnur húsanna er grjóthlaðinn, um 23 m á lengd, um 15 m á breidd og snýr ASA-VNV. Grunnurinn er að minnsta kosti þrískiptur (hólf I-III) en engir skýrir útveggir eru greinanlegir á yfirborði og hefur öllum hleðslum líklega verið ýtt ofan í tóftina. Veggir í grunni eru um 3 m á breidd og er hann niðurgrafinn að minnsta kosti 0,5-1 m. Hólf I er í austurenda og er það um 9x4,5 m að innanmáli og snýr NNA-SSV. Hólfíð er fullt af grjóti og hefur hér líklega verið niðurgrafin hlaða sem búið er að fylla. Hólf II er samsíða hólf I til vesturs. Hólf II er um 6,5x7 m að innanmáli og snýr eins og hólf I. Hólf III er steinsteyptur flór í norðvesturhorni grunnsins sem stendur 0,2-0,4 m upp úr jörðinni. Flórinn er um 6x3 m að flatarmáli og snýr ASA-VNV. Flórinn er opinn í norðvesturhorni, hálf fullur af mold og er niðurgrafinn a.m.k. 1-1,5

Tóft ÁR-195:006, horft til SSA.

Uppmæling af tóft ÁR-195:006 og túngarði ÁR-195:004. Strengurinn mun líklega raska túngarðinum.

m. Byggingarár þessara húsa er óljóst. Mjög ólíklegt er að elstu leifar útihússins (12x7 m) sem áður voru á þessum stað séu ennþá til staðar.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Hoftún, 1; Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

ÁR-195:008_01 þúst hesthús

A 399544 N 373286

“Fyrir framan veginn heim var fyrir löngu hesthús, nú horfið, en túnið heitir Hesthústún,” segir í örnefnaskrá. Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 er útihús 01 með sambyggðum kálgarði 02 merkt í túnjaðri um 100 m ASA af bæ 001 og er það líklega hesthúsið sem nefnt er í örnefnaskránni. Minjarnar eru um 20 m sunnan við heimreið að bæ. Útihúsið og kálgarðurinn eru ekki merkt á túnakort frá um 1920 en þar eru tvö útihús (003) merkt um 25 m norðaustar, fast sunnan heimreiðarinnar, og er mögulegt að lýsing örnefnaskrár eigi frekar við þau hús.

Heimreiðin liggur að bænum úr austri frá Holtsvegi. Sunnan hennar er sléttuð tún, í órækt. Gaddavírsgirðing liggur NNA-SSV milli túns og Holtsvegar.

Áberandi grænn hóll er í túnjaðri þar sem útihús stóð, fast upp við girðingu. Hann er um 30-40 cm á hæð, 24,5 x 19,5 m að stærð og snýr NNA-SSV. Líklegt er að hóllinn sé a.m.k. að hluta myndaður af uppsafnaðri mannvist en ekki markar skýrt fyrir útlínunum útihússins þó grunnar dældir sjáist hér og þar.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Hoftún, 2; Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

Þúst ÁR-195:008_01, horft til suðurs.

Kantur ÁR-195:008_02, horft til VSV.

ÁR-195:008_02 kantur kálgarður

A 399542 N 373280

Kálgarður 02 var fast sunnan við útihús 01 samkvæmt bæjarteikningunni. Sunnarlega á hól 01 markar fyrir kanti sem passar við norðvesturhorn kálgarðsins eins og hann er sýndur. Kanturinn er um 5 m á norðurhlið en 3,5 m á vesturhlið og er víðast um 20 cm hár.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

ÁR-195:018 Varnargarður garðlag vörslugarður

A 399786 N 373475

“Milli Hrauns og engja er grjótgarður, nú fallinn, en sést, heitir Varnargarður. Á Varnargarðinum var hlið,...[...] Frá Varnargarðshliði liggur garðurinn upp Hraunið meðfram dælu, sem heitir Stekkjardæl, og er dælan austan garðsins. Vestan eða norðan við Stekkjardæl er allstór hóll, sem varnargarðurinn liggur yfir, heitir Stekkjarhóll.” segir í örnefnaskrá. Varnargarður er um 150 m austan við bæ 001 og um 90 m suðvestan við nýbýlið í Hoftúni. Þessi minjastaður var skráður gróflega af loftmynd Landmælinga Íslands þar sem landeigandi gaf ekki leyfi fyrir skráningu á jörðu niðri.

Á þessu svæði eru grasi- og mosagrónir móar og þýft graslendi meðfram Holtsvegi til vesturs. Árið 1975 var Varnargarður um 920 m á lengd og lá hann frá Veitu í suðvestri langa leið norðaustur á engjar. Garðlagið er í dag nokkuð veðrað og búið er að skera um 165 m af því vegna framkvæmda á nýbýlinu Hoftúni, líklega þar sem Varnargarðshliðið var áður, um 180 m austan við gamla bæjarhólinn í Kakkahjáleigu. Garðlagið er grjóthlaðið, 1,5-2 m á breidd og vel grasi gróið. Hæð þess er <0,5-1 m því hleðslur eru líklega signar.

Langvarandi hættumat: mikil hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Hoftún, 4

ÁR-195:025 heimild um leið

A 399521 N 373308

Á túnakorti frá um 1920 er gata merkt til vesturs frá bæ 001.

Núverandi heimreið er malarvegur sem liggur á sömu slóðum, að bænum úr austri frá Holtsvegi 314.

Sunnan hennar er slétt tún, í órækt, en þýfðara til norðurs.

Ekki sjást merki um eldri leið á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort (um 1920)

ÁR-641 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Stokkseyrarhreppur

ÁR-641:047 *Kakkavegur* heimild um leið

A 399429

N 373040

Á herfingjaráðskorti 38 frá 1908 sést leið liggja til norðurs frá Stokkseyri, austan við Kakkabæi og enda í mýri þar norðar. Í örnefnaskrá Kakkar segir: “Við austurmörk jarðarinnar er þjóðvegur, Holtsvegur. Hét hann áður í daglegu tali Kakkavegur.” Þessi leið var á sama stað og Holtsvegur 314 er nú.

Holtsvegur er uppbyggður malarvegur. Beggja vegna hans eru gróin tún, mýrar og dælur.

Engin ummerki leiðarinnar sjást á yfirborði

Langvarandi hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Herfingjaráðskort 38 NA, 1908; Ö-Kökkur, 1

Flóahreppur

ÁR-106 Gegnishólar efri

33 hdr 80 al. 1686. Old Icelandic land registers, 102

30 hdr 1712 með hjáleigunum Gegnishólaparti og Klængsseli, en heimajörðin sjálf talin 15 hdr. JÁM II, 27-29

1847 er Gegnishólapartur talinn lögbýli en Efri Gegnishólar 15 hdr með hjáleigunni Klængsseli 5 hdr. Bændaeign. JJ, 58

Máldagi kirkju á Gegnishólum frá 1397 er varðveittur, DI IV, 58. Einnig frá um 1480, DI VI, 320, frá 1491-1518, DI VII, 45 og frá 1553, DI XII, 658.

Árið 1526 selur Ögmundur biskup í Skálholti Runólfi bónda Þorsteinssyni hálfa jörðina Geldingalæk fyrir jörðina Villingadal, en biskup selur Skálholtskirkju í staðinn tuttugu hundruði í Gegnishólum í Flóa, DI IX, 393.

Vitnisburður frá 1560 um landamerki Gegnishóla og Seljatungu er varðveittur, DI XIII, 561-2.

ÁR-106:013 *Borðunarsteinn* heimild um áfangastað

A 405974

N 374826

“Norðan við [Kotsrófu] er lítill hóll, sem heitir Borðunarsteinn, og mun hafa verið matazt þar, þegar

Borðunarsteinn ÁR-106:013, horft til norðausturs.

verið var á engjum.” segir í örnefnalýsingu. Steinninn er tæpum 540 m norðvestan við Kotrófu 012 og um 1,4 km norðan við bæ 001. Hraunhólar koma víða upp úr sverði en á milli þeirra er deiglendi. Það var slegið enda má sjá áveitugarða (sjá ÁR-631:008) víða. Töluvert er um smáhóla á þessu svæði.

Steinninn er uppi á grasi vöxnum hraunhól. Steinninn er um 4x3 m stór og um 1,30 m á hæð. Til norðausturs er steinninn sléttur og þar er gott skjól. Til suðausturs og norðvesturs frá hólum er áveitugarður, sjá ÁR-631:008, í deiglendi. Garðurinn liggur einnig upp á hólinn og greinilegt að sá hluti er hlaðinn undir girðingu. Undirhleðslan er er 1,5 m breið og gengur út frá steininum SA-NV. Það má sjá tvö umför af grjóti í henni.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: stórhætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Efri Gegnishólar, 1

ÁR-631 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Gaulverjabæjarhreppur

ÁR-631:007 heimild leið A 405896 N 378844

Á herforingjaráðskorti 38 NA frá 1908 sést leið liggja til norðurs frá Gaulverjabæjarhverfi, þ.e. Ásavegi 006, að Klængsseli ÁR-107. Þaðan lá leiðin áfram til norðurs allt að Austur-Meðalholti ÁR-110. Norðurhelmingur leiðarinnar er merktur óljós á kortinu enda mýrlendi þar. Leiðin var skoðuð í landi Klængssels árið 2016 en þar er hún horfin. Árið 2025 var hún rakin í landi Efri-Gegnishóla ÁR-106 en hún er einnig horfin þar. Þar er malarvegur skammt vestan við Borgir ÁR-106:011, gerður á grunni gömlu leiðarinnar að hluta.

Ræktuð tún eru allt umhverfis malarveginn sem gerður var á grunni eldri leiðarinnar. Hér og þar eru deiglend svæði og mói í landi Klængssels.

Engin ummerki leiðarinnar fundust á yfirborði.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: engin hætta

Heimildir: Herforingjaráðskort 38 NA 1908 1:50000

ÁR-631:008 garðlag áveita A 405896 N 378844

Í skýrslunni *Stærsta framkvæmd Íslandssögunnar: Kortlagning á áveitum frá 20. öld í Flóa og á Skeiðum* segir: „Flóaáveitan var á sínum tíma umfangsmesta og dýrasta landbúnaðarframkvæmd sem gerð hafði verið hérlendis. ... Allur „Flóinn” er rúmlega 39.000 ha en áveitulandið var um 11.500 ha, næstum allt mýri með hálfgrasagróðri. Ekki var gerður nákvæmur uppdráttur af áveitusvæðinu áður en framkvæmdir hófust. Skurðkerfi Flóaáveitunnar er flókið, í heild var lengd þurrrskurða um 170 km og aðfærsluskurðirnir voru um 130 km. ... Byrjað var á því að mæla fyrir þurrrskurðum sem fyrst og fremst voru gerðir á landamerkjum jarða, þar sem aðstæður leyfðu og auk þess víðar eftir þörfum. ... Aðal þurrrskurðirnir opnuðust í Þjórsá (áður Miklavatnsmýraráveita) og Ölfusá en einnig til sjávar. Áveitukerfið var mun gisnara en þurrrskurðakerfið. ... Áveituskurðirnir voru gerðir þannig, eftir því sem staðhættir leyfðu, að ruðningurinn nægði í garða sitt hvoru megin við skurðinn og héldu þannig vatninu á áveitulandinu. Skurðirnir voru þannig að nokkru leyti niðurgrafnir og að nokkru leyti upphlaðnir. Til þess að stjórna vatninu þurfti margar stíflur í skurðina. Þær voru af öllum stærðum og gerðum, flestar úr timbri, en stærsta stíflan er Flóðgáttin sjálf. ... hagnýting vatnsins var á höndum bænda á

hverri sinni jörð. Gert var ráð fyrir að um 810 km af flóðgörðum þyrfti ef allt áveitulandið væri nýtt. Því miður finnast ekki heimildir um framkvæmd flóðgarðanna á einstaka jörðum. Þeim var hagað eftir aðstæðum víðast hvar, sum staðar var legu þeirra breytt frá áætlaðri legu samkvæmt teikningum og sumir af flóðgörðunum voru aldrei hlaðnir. Flóðgarðarnir áttu að vera um 0,5 m á hæð og hæðarmismunur á milli þeirra var 0,35 m. Með þeim hætti var áveituvatnið yfirleitt 0,15-0,5 m.“ Árið 2025 voru þrír flóðgarðar Flóaáveitunnar skráðir í landi Efri-Gegnishóla ÁR-106. Engin þeirra er sýndur á áveitukorti jarðarinnar og allt eins líklegt að þeir séu seinni tíma viðbætur en engin leið er til að staðfesta það.

Einn af flóðgörðum ÁR-631:008 sem skráðir voru.
Horft er til norðvesturs á myndinni.

Grasi vaxin tún, deiglendi og óræktaður mói er við Holtsveg 314.

Garðarnir þrír eru nærri Holtsvegi 314 og sjást vel beggja vegna hans. Allir eru þeir um 1 m á breidd og 0,4-0,5 m á hæð. Þeir eru grasi vaxnir en víða rofnir vegna ágangs búpenings. Einn garðurinn liggur yfir hraunhól og sá hluti er án efa seinni tíma viðbót og líklega var vírgirðing sett á áveitugarðinn á einhverjum tímapunkti. Hún er nú horfin þó má enn sjá einn og einn girðingarstaur.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ragnheiður Gló Gylfadóttir, 2020: 27-29

Bláskógarbyggð

ÁR-471 Mjóanes

1695: Í bændaeign og jarðardýrleiki 10 hdr. Old Icelandic land registers, 116.

1711: Jarðardýrleiki sami og fyrr. Kvaðir engar á ábúanda. Selstöðu nýtir jörðin í landi sínu. Eyðibýli: Arnarfell. JÁM II, 361.

1847: Jarðadýrleiki, 10 hdr. JJ, 73.

Árið 1896 voru 5 bæjarhús og 6 peningshús í Mjóanesi. Eftir jarðskjáltana sama ár voru öll bæjar- og peningshús lítið skemmd, skv. Landskjáltum á Íslandi e. Þorvald Thoroddsson, 180.

Túnakort 1920: Tún 3,2 ha., þar af um 1/6 slétt. Girt með nesinu. Matjurtagarðar 687 m². 1711: “Haga á sumar á jörðin í betra lagi mikla og góða. Útigangur á vetur er hjer í betra lagi bæði fyrir sauðfje og hesta. Skóg til eldingar og kolagjörðar á jörðin í sínu landi...Enjgar eru nú alls eignar, þær sem til forna voru eru komnar í bera mosa af uppblæstri.” JÁM II, 361.

1840: “Silungsveiði, sauðfjárbæit, heyskaparlítið og hættur af gjám.” SSÁ, 181.

“Landið er allt hraunlendi, að undanskildu nesinu og flötum með fellinu. Jarðvegur frekar grunnur og heldur illa vatni, grær því seint vorin. Eftir að gróður er kominn er sumar- og haustbeit góð. Frekar snjólétt, vetrarþétt nýttist því nokkuð vel. Miklar hættur eru fyrir sauðfé af mjóum gjársprungum sem skefur í og lokast þegar þannig viðrar. Í Karhrauni, norðvestur af austurenda Miðfells, er nokkurt birkikjarr.” SB III, 218.

ÁR-471:001_01 Mjóanes bæjarhóll bústaður

A 398372 N 410677

Bærinn er suðvestarlega innan heimatúnsins, skammt frá Þingvallavatni. Matjurtagarður 001_02 er merktur inn á túnakort frá 1920 suðaustan við bæjarhúsin. Í fasteingamati Árnessýslu 1916-1918

Heimatún Mjóaness líkt og það var afmarkað 1920, sýnt ofan á loftmynd frá Loftmyndum ehf. Jarðstrengurinn mun liggja í gegnum mitt túnið, að stórum hluta nærri núverandi heimreið.

stendur: “Timburbær er jarnvarinn, baðstofa 7,5x3,8m, með skúr við hlið. Fjós fyrir 4 gripi. Hesthús fyrir 4 hross. Fjárhús. Heyhlaða fyrir 200 hestb. Haughús. Safnþró. Þök eru jarnvarin, veggir hesthúss, haughúss og safnþróir eru steypir.” Bærinn og núverandi húsakostur á Mjóanesi eru ekki innan heimatúnsins líkt og það var afmarkað 1920. Núverandi íbúðarhús er byggt árið 1991 um 70 m vestar, rétt utan við heimatúnið en útihúsin eru skammt norðvestar og virðast hafa verið færð nokkuð fyrir. Síðasta íbúðarhúsið á bæjarhólnum var byggt 1931 og rífið milli 1994 og 2000, ljósmynd af húsinu er í Sunnlenskum byggðum III.

Slétt, ræktað tún er umhverfið bæjarhólinn.

Engin ummerki bæjarhólsins sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1920; SB III, 218, Fasteingamat 1916 - 1918 - Undirmat; Árnæssýsla III

ÁR-471:002 þúst fjárhús

A 398345 N 410713

Um 30 m frá bæ 001 er útihús merkt inn á túnakort frá 1920 og malarvegur að bænum er 6 m norðvestar. Líklega er um fjárhús sem minnst er á í fasteingamati 1916-1918 að ræða (sjá 001). Útihúsið sést á ljósmynd í Sunnlenskum byggðum III en stærð þess virðist ekki hafa breyst mikið frá því að túnakortið var gert. Húsið var rífið eftir 1994.

Enn greina þúst í sléttu, grasi vöxnu túni þar sem útihúsið stóð.

Þústin er um 20x10 m að stærð og snýr

Þúst ÁR-471:002, horft til NNA.

VNV-ASA. Hún er 0,5-1 m á hæð, umfangsmest og flöt að ofan. Fyrir norðan og austan þústina sjást fremur reglulegar dældir og ekki útilokað að þær beri veggjum og innanmáli fjárhússins vitni. Þústin er algróin, slétt og öllum mannvirkjum þar verið rutt út.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1920; SB III, 218

ÁR-471:011 garðlag túngarður

A 398443 N 410836

Túngarður sést afmarka heimatúnið á túnakorti frá 1920. Túngarðurinn er innan áhrifasvæðis fyrirhugaðs jarðstrengs og var hann eingöngu skoðaður þar. Ástand túngarðsins var því ekki metið að fullu í þetta sinn. Fyrirhugað er að leggja jarðstrenginn austan við malarveg að bænum, þar er nú þegar ljósleiðari en fornleifaskráning virðist ekki hafa verið gerð þegar hann var plægður. Túngarðinum hefur verið raskað þar, líklega þegar vegur að bænum var lagður.

Túngarður ÁR-471:011, horft til suðausturs.

Sunnan við túngarðinn er slétt, ræktað tún. Norðan hans er þýft svæði sem komið er órækt. Túngarðurinn var rakinn á 42 m löngum kafla, austan við malarveg sem liggur að bænum.

Vegurinn raskar túngarðinum sem sést aftur

nokkuð vestar. Túngarðurinn er grjóthlaðinn, um 2 m á breidd, 0,3 m á hæð og hleðslur í honum fallnar að mestu. Það má þó enn greina 2-3 umför á stöku stað.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1920

Ölfus

ÁR-517 Reykir

1686: 50 hdr. Old Icelandic land registers, 117.

1706. 67 2/3 hdr. Kirkjustaður. Skálholtskirkjuförð. JÁM II, 399.

1847. 27 hdr. JJ, 75.

“Maðr bjó at Reykjum í Ölfusi, er Ingólfr hét ok var Arnarson. Setti hann fyrstr manna byggð á Íslandi. Þá var hann á gamals aldri ok sjónlauss. Þar beiddist Ármann gistingar [Ingólfr vísar Ármanni til landa uppi við Hrafnabjörg].” Ármanns saga, Íslendinga sögur II, 423.

“Eftir jól 1237 fór Snorri Sturluson vestur í Ölfus til Gissurar Þorvaldssonar. Hann fór síðan aftur af nesjum suður til Reykja og var með Gissuri um föstuna [...] Gissur Þorvaldsson bjó að Reykjum í Ölfusi þau misseri er þeir önduðust Magnús biskup og Guðmundur biskup [1237]”, Sturlunga, 383, 388.

“1238, eftir Apavatnsför [...] Gissur var hinn kátasti og reið um kveldið út til Reykja. voru þá sendir menn um Grímsnes og Ölfus eftir nautum og voru rekin til reykja og etin þar um helgina.” Sturlunga, 400 sbr. 406.

1382-91: Kirkia heilags Laurentij ad Reykium a land a Wollum firir .xxc. ... Kirkia a .xv. kyr. þriggja stacka eingi er heita Kirkiuholmar .xxx. letorfs arliga j Saurbæarland. ... Jtem .c. er Erlingur Jonsson lagdi til kirkiunnar firir fyrnd messuklæda epter skipan Herra Þorarins. Portio Ecclesiæ vmm .v. ar .v. aurar oc vc. medan sira Pall hefr bued. Jtem medann Sturli bio vmm .vj. ar .xij. aura a hvoriu are. DI IV,

96-97.

1397: Hun a ad auk þess er stendur j maldaga Herra Michels biskups kugilldi er sira Pall gaf .cc. voru .ij. hross. halftunnu tioru. hross .x. aura j vidi er Sturli gaf. ... lagdi Sturli til kirkjunnar ... fyrir halft þridia hundrad. fellur nidur af portione þeirri er reiknadist medann hann var .xix. hundrad oc .xviij. älner. portio Ecclesiae vmm .iiij. är næstv medann Þo[r]steinn bio .cc. oc .xij. aurar oc .vj. fyri næstu .ccc. oc .xij. aurar. DI IV, 96-97.

6.5.1446 voru 20 hdr í Reykjum meðal eigna Þorvarðar Loptssonar að honum látnum. DI IV, 679.

22.9.1540 er dæmt að Gissur biskup mætti heimta allan reikningsskap Skálholtsstól eftir Ögmund biskup og var jörðin Reykir í Ölvesi þar nefnd sérstaklega. DI X, 561.

1540 fyrirbýðir Gissur biskup öllum að byggja eða bæla jörðina Reyki í Ölfusi “Sakir þess að kyrckjunnar radi hefur virst sem reikir j Olvesi væri riettileg domkyrckjunnar Eign og ecki yfer þeigia meiga að þessi jord drægist vndan heilagri Scalholtz kyrkiu.” DI X, 579 sbr. bréf Gissurar til Ögmundar biskups í byrjun árs 1541 þar sem hann biður Ögmund að leggja sitt til að Reykir drægist ekki undan dómkirkjunni “þui eg vil helst giarnan eiga allt gott vid ydvart folk mier ad vijtalaus.” DI X, 600. 1540 veitir Gissur biskup Oddi Gottskálkssyni alla jörðina Reyki til leigulausrar ábúðar “Suo skulu og fyrrgreindir reyker eiga skipstodu frij j þorlakshofn epter þui sem adur uar j tijd b[iskups] augmundar.” DI X, 576 (sbr. “settest [Oddur] i bu med Þuride Einarsdottur oc bio med henne nockur aar aa Reykium i Olvese ogiptur. þangad til hann ætti son med henne. Petur ad nafne. sijdan tok hann hana til egta – DI XIII, 134.

Á Reykjum þýddi Oddur Þíningarsögu Bugenhagens 1545 en hún kom út 1558).

1541 er Eyjólfur Jónsson á Hjalla kærður fyrir að hafa markað undan kirkjumarki Reykjakirkju. DI X, 677-78.

1541 lögfestir Gissur biskup Skálholtskirkju Reyki í Ölfusi. DI X, 686.

11.1.1542 er Eyjólfur Jónsson á Hjalla dæmdur fyrir að hafa haldið fyrir kirkjunni á Reykjum 6 kúgildum. DI X, 698.

[1553-54] Kirkian a Reykium j Olvese heyrer til Skalholtzt med sijnum eignum. Þar med eru xij kugillde. Hun a þriggia Rasta einge. er heita Kirckiuholmar. xxx lietorfs arlega j Saurbæarland. DI XII, 662.

1575: Kirkian ä Reijkium i Olvese. Ä land ad Vollum fijrer xxc. thriggia stacka einge. er heita Kirkiu hölmar. xxx lietorfs ärliga I Surbæiarland. Jtem vij kijr og v. ä saudar kugilldi og tuævetur kapall. DI XV 643-644.

1706 eru kirkjujörðin Vellir í óskiptu landi Reykja, og auk þess hjáleigurnar Reykjakot, Reykjahjáleiga og Kross, sem síðar urðu sjálfstæðar jarðir. Þá nefnir jarðabókin eyðihjáleigurnar Engjagarð, Grændalsvöll og Litlu-Reyki. Reykjahjáleiga var lögð undir búið 1931.

1918: Tún 5,4 ha, slétt. Garðar 1736 m².

Hefðbundin búskapur hætti á Reykjum 1930 og árið 1931-1938 var rekið þar hressingarhæli fyrir berklasjúklinga. Árið 1939 tók Garðyrkjuskóli ríkisins við jörðinni, nú er Landbúnaðarháskóli Íslands með starfsstöð á jörðinni. Árið 1963 var Skógrækt ríkisins falið að girða og friða landið til skógræktar í samvinnu við Garðyrkjuskólann.

ÁR-517:038 heimild tjaldstæði

Horft yfir suðuhluta Torfeyrar ÁR-517:038.

A 393815 N 389688

“Torfeyri: Eyri niður við Varmána á milli Dirgiralækjanna. Þar var um langt skeið löggiltur áningarstaður. Torfeyrarflöt: Grasflöt á Torfeyri. Þar var tjaldað,” segir í örnefnalýsingu. Torfeyri er um 1,2 km suðaustan við bæ 001. Ekki er vitað hvar var tjaldað, um 350 x 200 m stórt svæði er að ræða. Engin ummerki um tjaldstað sjást þar. Á Torfeyri eru nú framræst tún og mói sem nýttur er til beitar. Þar er grasi vaxið tún og trjágróður.

Engin ummerki tjaldstæðisins sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Reykjatorfa, 7

ÁR-517:039 Torfeyri örnefni rista

A 393799 N 389605

“Torfeyrarflöt: Grasflöt á Torfeyri. Þar var tjaldað [sjá 038],” segir í örnefnaskrá. Torfeyri er um 1,2 km suðaustan við bæ 001. Örnefnið Torfeyri bendir jafnframt til þess að þar hafi verið rista ásamt tjaldstað. Ekki er vitað hvar torfið var rist á Torfeyri, um 350 x 200 m stórt svæði er að ræða.

Á Torfeyri eru nú framræst tún og mói sem nýttur er til beitar. Þar er grasi vaxið tún og trjágróður. Engin ummerki torfristu sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Reykjatorfa, 7

Rangárþing eystra

Heimatún Eystri-Skóga líkt og það var afmarkað á túnakorti árið 1924. Fyrirhugaður jarðstrengur mun liggja eftir miðju túninu, meðfram núverandi heimreið.

RA-001 Eystri Skógar

1686 var jarðardýrleikinn 24 hdr 60 áln. En aðeins 12 hdr. 1695/97. Old Icelandic land registers, 87.

1709: “Jarðardýrleiki óviss, því af þessari jörðu hefur hverki tíund goldin verið það menn til vita, og ekki heldur nokkur vordering uppá hana sett, þó meina menn hana reiknast hafa til forna fyrir xii c [12 hdr].” (JÁM I, 27).

1847: Jarðardýrleiki 12 hdr. JJ, 23.

Landnámsjörð Þrasa Þórólfssonar samkvæmt Sturlubók og Melabók. (ÍF I, 338).

Lénsjörð prestsins að Skarðskirkju í Meðallandi. Hálf landið tilheyrði Ytri Skóga kirkju 1332 (DI 2, 676), 1371 (DI 3, 258) og 1553 (DI 12, 646). Varð eign konungs líklega á 15. öld (DI 2, 676) til um 1550, en í eyði 1522 (DI 9, 106).

“Bærinn stendur í hlýlegu dalverpi á mótum Skógarlands og Skógheiðar. Jörðin er landmikil en mikið af landareigninni er einber auðn. ... Jörðin á einn fimmta hluta í Skógarfjalli, á móti Ytri-Skógum.” (SB IV, 43).

1709: “Jörðunni spilla skriður, sem tíðum falla á tún og engjar úr fjallinu, líka ágangur af sandi í stórveðrum.” Reki tilheyrði jörðinni. (JÁM I, 27-28).

1839: “... slægjulítill hagajörð, liggur hún og undir Skógaheiði.” (SSR, 16).

1924: Tún 8,7 ha, þar af 7 ha sléttaðir, garðar 1738 m².

RA-001:008 heimild um hesthús

A 477613 N 335476

Samkvæmt túnakorti Eystri-Skóga frá 1924 var útihús fast suðaustan við heimreið 019 og lækinn Pretti um 80 m suðvestan við bæ 001. Útihúsið er ekki sýnt á bæjarteikningu danskra landmælingamanna svo líklega var það ekki byggt fyrir en eftir 1904 eða ekki verið í notkun þá.

Á þessu svæði er malarheimreið milli sléttra túna, lögðir Prettir er þar til norðvesturs.

Ekkert sést til fornleifa annað en hugsanleg óljós dæld í túni. Samkvæmt Sigríði Jónu Jónsdóttur, ábúanda, var hesthús á þessum stað. Hesthúsið sést á gamalli vatnslitamynd af Eystri-Skógum frá fyrri hluta 20. aldar.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1924

RA-001:019 Götur heimild um leið

A 477576 N 335456

Traðir RA-001:019 lágu eftir dæl, líklega gömlum farvegi utan við heimatúnið.

“Lækur rennur vestan við bæinn Eystri-Skóga, sem Prettir heitir. Skiptir hann túninu í Vestur- og Austurkinn, en Vesturkinn skiptist aftur í þessi örnefni: Mosalág, Vanga, Gunnugil, Þrándarbakka, Götur og Kinnabarð.” segir í örnefnaskrá. Samkvæmt bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1904 og túnakorti Eystri-Skóga frá 1924 kom gatan heim að bænum úr suðvestri meðfram Lágatúni norðvestanverðu. Þegar nær dró bæ 001 lá gatan suðaustan með og ofan í lækjarsprænu sem kallast Prettir, framhjá norðvestanverðum útihúsum 008 suðaustan undir Vesturkinn og náði heim

að bæ 001 við norðurenda bæjarraðarinnar. Óljós dæld þar sem vegurinn lá um heimatúnið er um 140 m suðvestan við núverandi íbúðarhús í sléttu heimatúni sunnan við núverandi útihús vestan við Pretti.

Á þessu svæði er malarborin heimreið sem kallast Eystri-Skógarvegur ásamt sléttuðu túni vestan við heimreið og sunnan við Pretti.

Ekkert sést til heimreiðar annað en óljós dæld norðarlega í heimatúni vestan við núverandi heimreið. Samkvæmt gömlu kortunum lá túngarður 030 meðfram heimreiðinni beggja megin á löngum kafla suðvestan við bæ 001 en ekkert sést til túngarða vegna sléttunar (sjá einnig 030).

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1904; Túnakort 1924; Ö-Eystri-Skógar, 2

RA-001:030 garðlag túngarður

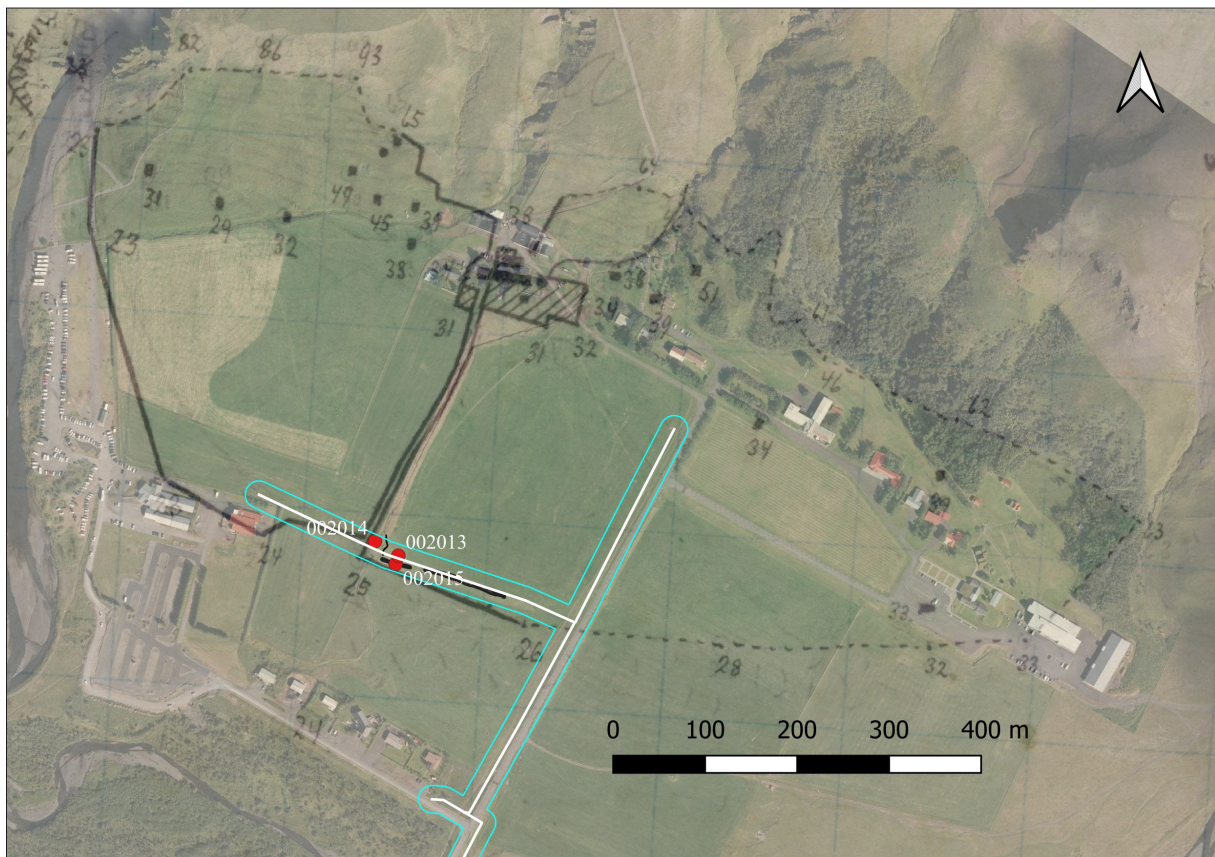
A 477487 N 335344

Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna af Eystri-Skógum frá 1904 og túnakorti frá 1924 sést túngarður afmarka suður- og vesturhlið heimatúnsins. Túngarðurinn lá einnig umhverfis bæjarhól 001 að norðan- og austanverðu, framhjá hesthúsi 005 að sunnanverðu út að Austurlæk. Leifar af túngarðinum standa enn austan við bæjarhól 001 um 50 m frá núverandi íbúðarhúsið samfast austurhlið strympu 003 og suðurenda hesthústóftar 005 að austan og vestan. Hann er horfinn sunnan við heimatúnið.

Á þessu svæði er grasigróin 1-3 m hár bæjarhjalli norðaustan og austan við bæjarhól og sléttlendi á vesturbakka Austurlækjar austan og suðaustan við hjallann.

Samkvæmt túnakorti frá 1924 lá túngarðurinn frá vesturenda bæjarraðar að norðanverðu, meðfram suðurenda útihúss 002 um 50 m til ANA að suðvesturhorni strympu 003. Garðlagið lá áfram frá suðausturhorni strympu 003 niður til suðurs með einu hvössu horni um 40 m áður en það beygði til SSA meðfram bæjarhjallanum. Í SSA lá það tæpa 20 m áður en það beygði til ASA í átt að hesthúsi 005 og Austurlæk. Garðlagið lá til ASA um 50 m meðfram sunnanverðu hesthúsi 005 að vesturbakka Austurlækjar þar sem það endaði um 80 m ASA við austurenda bæjarraðar 001. Í dag (2013) er stór hluti túngarðsins enn uppistandandi frá suðausturhorni strympu 003 til suðurs meðfram bæjarhjallanum framhjá tóft 005 niður að Austurlæk. Öll ummerki um túngarð eru horfin vestan við strympu 003. Um 15 m kafla vantar í túngarðinn í brún bæjarhjalla austan við bæ 001 um 20 m sunnan við strympu 003, líklega vegna framkvæmda á bæjarhól og tóftar 036. Eftirstandandi leifar garðlagsins ná yfir svæði sem er um 70 m á lengd, um 50 m á breidd og liggur norður-suður. Garðlagið er hlaðið úr grjóti og torfi en hleðslur þess eru nokkuð signar. Garðlagið er 1-2 m á breidd, 0,2-1 m á hæð og samtals um 70 m á lengd. Garðlagið endar um 5 m frá vesturbakka Austurlækjar en þar er það nokkuð rofið.

Hættumat: hætta, vegna ábúðar

Heimatún Ytri-Skóga líkt og það var afmarkað 1905, sýnt ofan á loftmynd frá Loftmyndum ehf. Jarðstrengurinn mun liggja í gegnum mitt túnið, að stórum hluta nærri núverandi heimreið, sem og sunnan þess.

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda
Heimildir: Túnakort 1924; Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1904

RA-002 Ytri Skógar

1686: Jarðadýrleiki 60 hdr. Old Icelandic land registers, 87.

60 hdr. 1709, kirkjustaður. JÁM I, 28.

1847: Jarðadýrleiki 40 hdr. JJ. 23.

Alkirkja mun hafa verið hér frá fyrstu kristni til 1886. Jörðin nefnd í Sturlungu og Njálssögu. Kirkjan lögð alveg niður 1890, PP, 54.

c. 1200: Jarðarinnar getið í kirknaskrá Páls biskups, (DI XII 6).

“[1332]: Skogar. gamall maldagi. Nicholaskirkia j skogum aa halft heimaland med ollum rekum þeim sem þar fylgia. oc þessum vtjordum. halfa drangshlyd. skardshlyd. hordaskäle. backe oc berianes. oc eystre skogar.” (DI II 677).

[1371]: i. „Nichulas kirkia j skogum a halft heimaland med ollum rekum þeim er þar fylgia. og þessum vtjordum halfum. drangshlyd. Skardzhlyd. hardaskalle. og berianess oc eystre skoga.” (DI III 258)

1553: Mældagi kirkjunnar (DI XII 646). 1575: Mældagi kirkjunnar (DI XV 673-674).

“Hið næsta bænum eru grónar hlíðar og víðlend tún. Skógarsandur breiðir úr sér til suðurs og landsuðurs, nú til nokkurra muna töðuvöllur í leigulandi Sandræktar Austur-Eyfellinga. Dragnshlíðarfjall takmarkar sjónhring í vestri, sandurinn í austri. Ofar brekkna tekur við heiðin inn til Mýrdalsjökuls. Bærinn hét upphaflega Fossárskógar.” (SB IV, 44).

1709: “Reka á jörðin fyrir sínu landi gagnlegan þegar til vill. Túnnum og engjum spilla moldar og grjóts skriður úr fjalli og lækjum þegar leysing kemur, þar til fjallhögum blástur stórkostlega. Torfskurð til heyja unmbúnings hafa ábúendur sumtíðis þurft til að fá síðan Skógadalur (so kallaður) eftir áreið lagðist til Drangshlíðar, hjer um fyrir 20 árum.” JÁM I, 29.

1924: Vesturbær : Tún 7,5 ha, garðar 1837 m². Austurbær: Tún 9,1 ha, garðar 1721 m².

RA-002:013 mannvirki kálgarður

A 474836 N 335835

Horft til norðvesturs yfir kálgarð RA-002:013.

Samkvæmt túnakorti Ytri-Skóga frá 1924 er lítill kálgarður frá Vesturbæ í suðurjaðri túns um 350 m SSV við Austurbæ 001 og um 15 m ASA við suðurenda Skógatraða 014.

Á þessu svæði er sléttað tún og grasi gróin órækt fast sunnan við túnið, neðan við brúnina sem túngarður 015 liggur eftir.

Kálgarðurinn er mikið raskaður. Austurhluti kálgarðsins var grafinn inn í brúnina sem afmarkar heimatúnið. Niðurgröfturinn er um 6,9x6,3 m að stærð og snýr norður-suður. Hann eru m 1 m á dýpt og grasi vaxinn.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1924

RA-002:014 Skógatraðir garðlag traðir

A 474811 N 335851

“Skógatraðir lágu áður fyrr vestur frá bænum um mitt tún, sem nú er. Sést enn móta fyrir, hvar þær hafa verið.” segir í örnefnaskrá. Skógatraðir eru sýndar á túnakorti Ytri-Skóga frá 1924 sem og bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá því um 1905 og virðast vera hleðslur eða garðlög beggja megin við traðirnar. Traðirnar lágu til SSV frá bæjarhól suðvestanverðum og lágu út úr heimatúni um 350 m SSV við bæ 001. Samkvæmt túnakorti frá 1924 lá tröðin milli kálgarða 053 og 054 upp að bænum

og endaði fast suðvestan við íbúðarhús Vesturbæjar 001. Grasigróinn garður eða hryggur kemur í ljós í túni um 40 m SSV við Vesturbæjargrunn 001 en gatan sjálf er horfin.

Á þessu svæði er sléttað tún.

Garðurinn er grasigróinn, um 400 m á lengd, um 2 m breiður og 0,5-1 m hár. Líklega lá þessi garður meðfram götunni að austanverðu áður en svæðið var sléttað í tún. Girðing er á garðinum endilöngum. Garður hverfur í suðri á norðurbakka eystri bæjarlækjar um 25 m norðan við íbúðarhús við Skógafossveg.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1924; Bæjarteikning danska landmælingamanna 1905; Ö-Ytri-Skógar, 1

Horft til norðurs eftir Skógatröðum ÁR-002:014.

RA-002:015 garðlag túngarður

A 474833 N 335826

“Garður skilur slægjur og haga í brekkunum vestan við Skóga.” segir í örnefnaskrá. Samkvæmt bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1905 voru túngarðar meðfram útjaðri túna að suðvestan og vestan, sem og ofan við tún fast vestan við vestari bæjarlæk ofan og norðvestan við bæjarhól 001 líkt og lýst er í örnefnaskrá. Túngarðsbrot fundust á þremur stöðum í jöðrum heimatúna að Ytri-Skógum en stór hluti túngarðs er horfinn vegna bygginga og túnasléttunar. Túngarðsbrot 015A er við mynni Skógagils um 70 m vestan við útihústöft 012 og um 470 m VNV við bæjarhól 001. Túngarðsbrot 015B er um 150 m norðvestan við Austurbæ 001 og hugsanlegt túngarðsbrot 015C er í suðurjaðri túns fast vestan við núverandi Skógaveg um 60 m vestan við veginn.

Garðlag 015A er meðfram vesturjaðri gamla túnsins á austurbakka Skógaár og liggur norður-suður alveg upp að munna Skógagils. Garðlag 015B er meðfram öxl grasigróinnar brekku á vesturbakka Hundagils sem hallar 40-50° til suðvesturs. Fast ofan og norðan við garðlag 015B hallar landið 30-40° niður til ANA á stuttum kafla inn í brekkuna. Hér er trúlega um uppgróið rofabarð að ræða. Túngarðsbrot 015C er meðfram suðurjaðri sléttaðs túns. Sunnan við garðlag 015C er sléttað graslendi.

Túngarðar 015A og 015B afmörkuðu heimatún vestan við Skógatraðir 014. Var svæðið gróflega um 450x400 m að flatarmáli og lá VNV-ASA. Garðlagsbrot 015C lá meðfram suðurjaðri heimatúns fast austan við Skógatraðir 014 en afmarkaði ekkert sérstakt svæði. Túngarðsbrot 015A er hlaðið úr torfi og grjóti og liggur norður-suður. Garðlagið er um 1 m á breidd, 0,2-0,5 m á hæð og um 165 m á lengd. Hugsanlega hefur þessi garður verið endurhlaðin. Túngarðsbrot 015B er mjög sigið en hefur verið hlaðið úr torfi og grjóti. Samkvæmt uppdráttum átti túngarður á þessu svæði að vera stallaður en þessi er

Túngarður RA-002:015, horft til austurs.

Túngarður RA-002:015 er í miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs og verður fyrir raski að óbreyttu.

Þráðbeinn og liggur um 100 m norðvestur-suðaustur áður en hann beygir niður til SSA síðustu 10 m. Garðlagið er um 0,5-1 m á breidd og <0,5 m á hæð. Ekki er ólíklegt að upprunalegi túngarðurinn á þessum stað hafi verið rofinn í burtu og núverandi hleðslur á þessu svæði hafi verið hlaðnar í barðið til að stoppa rofið. Stallurinn sem garðlagið fylgir og dældin ofan og norðaustan við garðlagið líkist mjög uppgrónu rofabarði. Garðlagsbrot 015C er vel grasgróið og sigið en er líklega einnig hlaðið úr torfi og grjóti. Garðlagið er um 160 m á lengd, um 1 m á breidd og 0,2-0,6 m á hæð. Vesturendi garðlags hefur verið sléttaður í tún og garðlag hverfur í vestri á austurbakka Vestari Bæjarlækjar. Hluti af túngarðinum var skráður aftur 2025, innan framkvæmdarsvæðis. Sá hluti túngarðsins sést um 380 m suðvestan við bæ 001 og 160 m austan við félagsheimilið Fossbúð. Túngarðurinn er innan beitarhólfs sem er grasivaxið og aflíðandi til suðurs. Túngarðurinn liggur austur-vestur ofan á náttúrulegri brún í landinu og sést á 140 m löngum kafla. Hann er grasivaxinn og genginn í þúfur. Hann er um 0,1-0,3 m hár og rofinn á köflum og það sést í grjót á stöku stað. Garðurinn er niðurtroðinn af sauðfé en það liggur kindagata ofan á garðinum.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1924; Bæjarteikning danskra landmælingamanna um 1905; Ö-Ytri-Skógar, 2

RA-010 Lambafell

1686: 30 hdr. Old Icelandic land registers, 88.

20 hdr. 1709, þá nefnd eyðihjáleigan Vindás. JÁM I, 46.

1847: Jarðadýrleiki 20 hdr. JJ, 23.

1480: jörðin nefnd í málðaga kirkjunnar í Holti (DI VI, 330).

“Jörðin lá löngum undir áföllum af völdum Laugarár og Svarðbælisár.” Seljavellir helmingur Lambafellstorfu, býlið flutt þangað 1859 en áður hafði verið lítið kotbýli þar. (SB IV, 89)

1839: “Jörðin er heldur túnalítill, en útslægjumikil og fjárhagar á vetrum rétt góðir. Bæði engjar og tún eru undir áföllum af Laugará að austan og Svaðbælisá að vestan, jörðin er þó enn furðu, lítið af sér gengin.” (SSR, 18).

1924: Tún 2,8 ha, garðar 1490 m²

RA-010:041 garðlag varnargarður

A 468819 N 338562

Hlaðinn varnargarðurur er um 950 m sunnan við Seljavelli 002 og 130 m vestan við núverandi varnargarð við Laugará. Varnargarðurinn liggur til norðvesturs frá eldri farvegi Laugarár að malavegi að Seljavöllum þar sem hann endar. Varnargarðurinn er líklega ekki mjög forn en nýtur vafans og talin hér til fornleifa. Garðurinn er heimild um tilraunir íbúa til að hemja vatnsföll og minnka landbrot. Gróið svæði sem nýtt er til beitar, austan við malaveg að Seljavöllum. Víða eru þurrir farvegir, líklega hluti af eldri farvegi Laugarár.

Varnargarður RA-010:041, horft til NNV.

Garðurinn er 26x5 m að stærð og snýr nánast NNV-SSA. Hann sveigir eilítið til suðurs þegar kemur að farveginum. Hann er 0,5-1 m á hæð, grasi vaxinn og ávalur. Kindagata sést eftir garðinum endilöngum og hér og þar sést glitta í grjót í gegnum svörð.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-053 Sauðhúsvöllur

1695: 20 hdr. Old Icelandic land registers, 89.

10 hdr. 1709, talið að hún hafi áður verið 20 hdr. JÁM I, 81.

1847: Jarðadýrleiki, 20 hdr. JJ, 25.

[1332 og 1371]: Jarðarinnar getið í máldaga Stórudalskirkju. Þá á hún hálfa jörðina. (DI II 683; DI III 262-263) [1491-1518]: „Dalur Kyrkiunni j dal gaf Eyolfur logmadur hálfa synstu mork. oc halfuann sauðhusvoll. vnder eyafiollum. enn kirkjann atti adur þessar jarder halfar. eru þær nu alsendiliga kirkjunnar eign. [et cetera. Hiä Eyolfe Biskup[s] mäg þar fæ eg ongvan reikningsskap.” (DI VII, 39) Munnmæli eru að þar hafi fyrst staðið sauðahús frá Fornusöndum. (Ö-Sauðhúsvöllur ÞT, 1)

“Fjallshlíðin norður af bænum er fremur gróðurlítill. Að öðru leyti er jörðin grasi vaxin og sléttlend. Elsta túnið er umhverfis bæinn að fjallsrótum en mýrabelti neðan við, sem nú hefur verið ræst fra. Áður voru engjar austur með fjallinu. Álinn rennur austur skammt fram af bænum. Er þar aur undir sem auðveldar landþurrkun. Haglendi er í og meðfram fjallshlíðinni, aðallegar austur af bænum og á mólendi sunnan Álsins.” (SB IV, 157)

1709: “Hagaþröng er jörðin mjög. Túnum, engjum og úthögum spilla skriður og grjóthrun úr fjallinu stórlega, og þar fyrir liggur jörðin undir miklum spjöllum.” (JÁM I, 82)

1839: “Tún eru þar stór og slétt og grasgefin. Engjarnar eru kringum túnið, fram undir og austur með Sauðhúsvallarál, en heldur er jörðin landlítill. Túnin eru undirorpin ágangi af læk sem kemdur ofan af hömrnum fyrir austan túnið og hagar sömuleiðis undirorpnir áföllum af smálækjum, er bera sand og mól með sér ofan úr fjallinu.” (SSR, 46).

1924: Tún 4,5 ha, garðar 880m²

RA-053:011 hleðsla vörslugarður
A 454085 N 342579

Leifar af vörslugörðum sjást hér og þar vestan við bæinn samkvæmt drögum að byggðasögu Eyjafjallahreppa sem gerð var árið 1980 af Guðrúnu Sveinbjarnardóttur. Einn slíkur garður var skráður árið 2025 um 330 m suðvestan við bæ 001, milli trjálundar til norðurs og lækjar til suðurs. Gróið tún nýtt til beitar.

Vörslugarður RA-053:011, horft til ASA.

Garðurinn er 48x2 m að stærð og snýr norðvestur-suðaustur. Til vesturs hverfur hann við malarveg að bænum en til austurs við vélgrafinn skurð. Hann er 0,3 m á hæð og algróinn. Líklega er hann þó hlaðinn úr torfi og grjóti líkt og hinir vörslugarðarnir sem enn sjást á Sauðhúsvelli.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Guðrún Sveinbjarnardóttir: Drög að byggðasögu

RA-062 Fit

1695: Jarðadýrleiki 50 hdr og 20 álnir. Old Icelandic land registers, 89.

Fit og Fitjamýri voru ein jörð, en skiptist í Fit 10 hdr. og Fitjamýri 15 hdr og Ystuborg í eyði 5 hdr. en áður var byggð jörð sem hét Hali í landi Fitjar en fór í eyði um 1650. JÁM I, 82-83.

1847: Jarðadýrleiki 10 hdr. JJ, 25.

[1332]: “[úr Dal] sungit annann huern dag helgann. a selialand oc suá aa fit takast ij merkur af huarre kirkjunne.” (DI II 683) “[1371]: [úr Dal] skal syngia ... annan huernn dag helgann a fit og selialand. taka ij merkur af huerre kirkjunne. (DI III 262-263) Jörðin tilheyrði Mörk og varð konungseign með henni frá því líklega eftir 1472 allt til um 1550. (Björn Lárusson.)

“Á 17. öld skemmdi Markarfljót mjög land jarðarinnar. ... Land Fitjar er grasi vaxið og að miklu leyti

Heimatún Fitja líkt og það var afmarkað árið 1905. Fyrirhugaður jarðstrengur mun liggja meðfram núverandi heimreið og inn í mitt túnið.

sléttlent þegar fjallshlíðin norðan bæjarins er undanskilin. Fjallshlíðin er grýtt og víða skriðurunnin en gróin neðan til. Efra eru hamrar og klettar. Við fjallsrætur er mýrlendi og grýtt, óslétt land, frá berghlaupi úr fjallinu. Austan við hlaupin voru áður engjar. Beitoland jarðarinnar er aðallega í og meðfram fjallshlíðinni norðan Fitjaráls. Sunnan Álsins eru að mestu leyti tún jarðarinnar. Þar er aur undir, sem er framburður Markarfljóts.” (SB IV, 170)

1709: “Túni, engjum og högum grandar grjóthrun úr fjallinu, líka mól og grjót, sem uppá slægjur drífur í stórviðrum. Húsum og heyjum er og hætt fyrir þeim.” (JÁM I, 83)

1924: Tún 3,6ha, garðar 690m².

RA-062:043 tóft kálgarður

A 452991 N 343416

Kálgarður er um 130 m vestan við bæ 001, fast vestan við Hofsá sem rennur meðfram vesturhlíð heimatúnsins. Lækur rennur til suðvesturs niður fjallshlíðina og sameinast Hofsá suðaustan við kálgarðinn. Hann var utan heimatúnsins.

Flatlent og grasi vaxið svæði.

Horft til suðvesturs yfir kálgarð RA-062:043.

Uppmæling af kálgarði RA-062:043.

Kálgarðurinn er tvískiptur og snýr norðvestur-suðaustur. Hann er 15x11 m að stærð og hæð veggja er um 0,5 m. Veggurinn sem skiptir garðinum í tvo hluta er 9 m langur og 1 m breiður. Veggirnir eru grasi grónir en eru líklega torf- og grjóthlaðnir.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: hætta, vegna framkvæmda

RA-062:044 heimild um leið

A 452857 N 343206

Á herföngjaráðskorti 59 NA sést leið liggja til austurs frá leið RA-611:013 allt að heimatúninu á Fitjum.

Slétt, ræktuð tún.

Engin ummerki leiðarinnar eru varðveitt á yfirborði.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-069 Seljaland

1686: 40hr. Old Icelandic land registers, 89.

30 hr. 1709, var áður 50 hr með Tjörnum. Bænhús var á jörðinni. Jörðin byggst snemma, talað um hof Runólfs goða í dal á jörðinni. JÁM I,

1847: Jarðadýrleiki 20 hr. JJ, 25.

“[1332]: [úr Dal] skal syngia ... annann huern dag helgann. a selialand oc suá aa fit takast ij merkur af huarre kirkiunne.” (DI II 683). “[1371]: [úr Dal] skal syngia ... annan huernn dag helgann a fit og selialand. taka ij merkur af huerre kirkiunne.” (DI III 262-263).

Jarðabók Árna og Páls 1709: “Rekafjara liggur fyrir landi jarðarinnar, kölluð Merkurfjara, hvar af ábúandi á leiguleið gagn, en hann segist það ekki nýtt geta vegna fjarlægðar.” 1709 voru hjáleigur 6 og allar í eyði. Péturssel, Kyrnytarstaðir, Rotbakkar, Hátún, Hvassatún og Setberg. Tveir bæir voru byggðir

Brú RA-069:077, horft til norðausturs.

úr landi Seljalands að Tjörnum til forna (JÁM I, 87-88).

“Viðsýnt er til suðurs í átt til hafs, um láglendi byggðarinnar, nú gróið. Markarfljót rennur vestan við land Seljalands og um hið forna land jarðarinnar suðvestanvert. Nær land jarðarinnar allt til sjávar. Til austurs frá bænum er fjalllendi og heiðarland. Seljalandsheiði.” Tvö nýbýli, Eystra-Seljaland 1957 og Ytra-Seljaland 1944. Einnig býlið Seljalandssel en ekki er getið um það hvenær það byggðist fyrst (SB IV, 172-175).

Jarðabók Árna Magnússonar 1709: “Túni, engjum og högum grandar moldar- og grjót-skriður, jarðföll og blástur stórum, og liggur jörðin þar fyrir undir miklum spjöllum. Af landi jarðarinnar halda menn að vísu helming eyddan og kominn í auk og skriður.” (JÁM I, 87).

Sýslu- og sóknalýsingar Rangárvallasýslu 1838: “... þar er sæmilegur heyskapur og útigangur. Hefur jörð þessi misst sín tún og engjar fyrir Markarfljóti...” (SSR, 59).

Túnakort 1924: Austurbær: Tún 5ha, garðar 1860m². Vesturbær: Tún 4,7 ha, garðar 1540m².

RA-069:077 garðlag brú

A 451740 N 343806

Torfhlaðin brú er 1,5 km suðaustan við bæ 001 og um 50 m suðaustan við afleggjara að Seljalandsrétt. Hún er hlaðin yfir árfarveg, líklega eldri farveg Hofsár.

Hofsá er skammt norðan við brúna en víða má sjá eldri og þurra farvegi í flatlendum móa á þessum slóðum.

Brúin er 12 m löng, 2 m breið og 0,3 m há. Hún snýr suðvestur-norðaustur og er hlaðin yfir deiglendan farveg. Beggja vegna brúarinnar má sjá grjót í mýrinni og er hún líklega torf- og grjóthlaðin. Hún er grasi gróin, sigrin en sker sig þó úr umhverfinu.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-069:078 tóft óþekkt

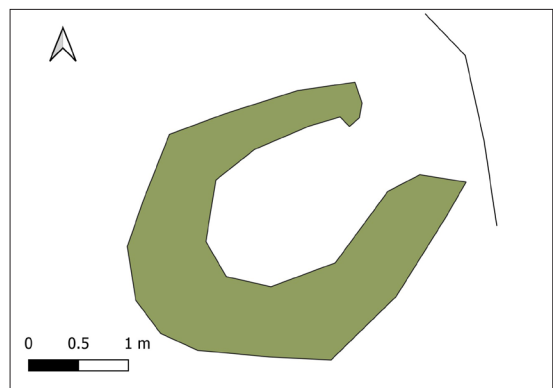
A 451896 N 343690

Lítill tóft er um 190 m ASA við brú 077 og rúmum 1,6 km suðaustan við bæ 001. Hún er um 10 m norðan við þjóðveg 1, skammt vestan við landamerki Fitja.

Þarna er grunn lág eða gamall farvegur sem liggur nánast norðaustur-suðvestur, til austurs að eldri farvegi Hofsár. Tóftin er hlaðin í farveginum, undir vesturbrúninni.

Tóft RA-069:078, horft til VSV.

Uppmæling af tóft RA-069:078.

Tóftin er umfangslítill og illa varðveitt. Hún er 3,1x2,3 m að stærð og nánast hringlaga. Rof er í veggjum til norðausturs en ekki er útilokað að þar hafi einnig verið op. Veggir eru 0,5-1 m á breidd og 0,2 m á hæð. Þeir eru algrónir og torfhlaðnir. Enn fremur vex lyng og mosi á tóftinni. Hlutverk tóftarinnar er óþekkt, mögulega var þetta heystæði.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-177 Fljótsdalur

1686: 20 hdr. Old Icelandic land registers , 91.

12 hdr. 1710, eyðihjáleigan Innara Stekkjartún. JÁM I, 138

1847: Jarðadýrleiki 12 hdr. JJ, 32.

“Fljótsdalur var landmikil jörð og fjárbeit er þar góð, bæði sumar og vetur. Meginhluti beitolandsins, sem nú er allt vestan Þórólfsá er grösug og skjólgóð heiði. Þórólfsfell var áður hluti af Fljótshlíðarlandi, en við ábúandaskipti árið 1966, var Fellið selt Fljótshlíðarhreppi, sem notar það fyrir afrétt.” SB IV, 287. Nýbýlið Fljót var byggt úr landi Fljótsdals árið 1941.

1710. “Engjar eru so litlar sem engar, hefur ábúandinn sótt heyskap stundum í afrjett, stundum undir Eyjafjöll að Stórumörk og Holti, þá því hefur orðið viðkomið, líka að Arngeirstöðum og Kirkjulæk í Fljótshlíð. Túnun grandar grjót og aur, sem á fellur í vatnagangi og leysingum.” JÁM I, 138.

1920: Tún 5,6 ha, 4,5 ha sléttað, garðar 1167 m² “Engjar og tún eru talin góð, en sumt af þeim nokkuð bratt. Mikið graslandi var áður niður á sléttlendinu, sem þverá sópaði öllu í burtu.” SB IV, 287

Heimatún Fljótsdals líkt og það var afmarkað 1906, sýnt ofan á loftmynd frá Loftmyndum ehf. Jarðstrengurinn mun liggja að heimatúninu meðfam núverandi þjóðvegi.

RA-177:002_01 heimild um kálgarð

A 463815 N 356873

Á bæjarteikningu danskra mælingamanna frá 1906 var stór kálgarður 002_01 auk tveggja útihúsa 002_02 neðst (syðst) í heimatúninu, fast vestan við traðir 034. Á túnakorti frá 1920 er einnig sýndur kálgarður á þessum stað en hann er helmingi minni (vesturhluti hans er aðeins sýndur) og aðeins er eitt útihús á staðnum. Minjarnar voru um 50m sunnan við bæ 001.

Túnið er víða þýft og deiglent, er í grasi vaxinni og aflíðandi brekku með talsverðum ójöfnum. Túnið er nýtt til beitar.

Engin ummerki sjást lengur um útihúsin eða kálgarðinn og er líklegt að minjarnar séu horfnar vegna sléttunar. Þær hafa þó einnig orðið fyrir raski vegna vegagerðar en heimreiðin að bænum liggur upp brekkuna, yfir hluta af minjasvæðinu.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1920; Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

RA-177:008 garðlag túngarður

A 463879 N 356864

Sjá má slitróttar leifar af túngarði norðvestast í gamla heimatúninu, um 200 m norðvestan við bæ 001. Túngarðurinn er hvorki merktur inn á túnakort frá 1920 né inn á bæjarteikningu danskra mælingamanna frá 1906 norðan við túnið. Hins vegar er túngarðurinn sýndur afmarka austur- og suðurhlið heimatúnsins bæjarteikningu frá 1906, austan Bæjargils. Sá hluti er horfinn.

Túnið í Fljótsdal er í halla til suðurs og er einkum bratt í vesturhlutanum þar sem leifar túngarðsins er að finna. Túnið er gróið og nýtt til beitar.

Túngarðurinn er ofarlega í hliðinni og sést á þremur stöðum meðfram norðurvesturhlið túnsins. Alls var hægt að rekja hann á um 130 m löngum kafla. Túngarðurinn er 0,4-1,0 m á hæð, er víða siginn og allur mosa- og grasi gróin. Norðvesturhornið sést vel en rof er þar engu að síður. Þessi hluti er um 35 m á lengd og um 2 m á breidd og er L-laga. Um 65 m austar sést annar hluti túngarðsins. Hann er 2-2,5 m á breidd, 0,3 m á hæð og algróinn. Þriðji hlutinn sést síðan 65 m austar og ástandið er eins og hinna tveggja.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

RA-177:009 heimild um rétt

A 463884 N 356869

Samkvæmt túnakorti frá 1920 og bæjarteikningu danskra mælingamanna frá 1906 var rétt um 120 m suðaustan við bæ 001, neðst í Bæjargili við suðurjaðar heimatúnsins. Á túnakorti sést að gerði var sambyggt henni til austurs.

Réttin var á þurru og flatlendu svæði neðan túns en því svæði hefur verið talsvert raskað vegna vegagerðar og sléttunar. Lækur sem rennur suðurs eftir Bæjargili rennur litlu gili norðvestan við réttarstæðið.

Engin ummerki um réttina sjást lengur á yfirborði.

Langvarandi hættumat: stórhætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1920, Bæjarteikning danskra mælingamanna 1906

RA-177:029 Hrossvallarveita örnefni áveita

A 463675 N 356816

“Milli lækjar og brekku inn undir tún liggur Hrossvallarveita,” segir í örnefnalýsingu. Örnefnið Hrossvallarveita bendir til þess að þarna hafi verið áveita en heimildamaður, Anna Runólfssdóttir, vissi ekki til þess að áveitumannvirki hefðu verið þar. Hrossvallarveita er um 200 m suðvestan við bæ 001. Svæðið er grösugt og deiglent.

Engin ummerki um áveitu sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Fljótsdalur, 5

RA-177:034 kantur traðir

A 463838 N 356900

Traðir RA-177:034, horft til suðausturs.

“Fyrir neðan bæinn [001] er Hlaðbrekkun, þar voru áður djúpar traðir niður fyrir brekkuna (nú hefur verið sléttað yfir þær),” segir í örnefnalýsingu. Sjá má hvar traðirnar voru utan í brekkunni, um 50 m suðaustan við bæ 001 og litlu norðaustan við núverandi heimreið. Traðirnar eru sýndar á túnakorti frá 1920 og á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906.

Neðan við Hlaðbrekkuna er aflíðandi halli til suðurs og stórbýft. Hlaðbrekkun sjálf er há og brött, lítið sem ekkert þýfð.

Utan í Hlaðbrekkunni er sléttur stallur þar sem traðirnar sveigðu til suðausturs. Stallurinn er um

Álfaklettur RA-178:046, horft til norðurs.

grasi vaxin hlið sem snýr til suðurs.

Kletttarnir eru 3-4 m háir og áberandi í ræktuðu túninu.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Barkastaðir OG, ath, 1

RA-180 Háimúli

5 hdr. 1710, byggt um 1660, hjáleiga Eyvindarmúla. Nafnið Hálmúli hjá JJ er sennilega rangt því bæði í JÁM og SB er jörðin nefnd Háimúli.

1710: "Túninu spilla skriður." JÁM I, 141

1847: Jarðadýrliki 10 hdr. JJ, 33.

1920: Tún 4,9 ha, sléttað 4 ha, garðar 1245 m²

"Tún voru brött en töðufall gott. Hagar eru í heiðinni inni og upp frá bænum, góðir og grösugir neðantil, en blásnir uppi á háheiðinni. Skjól gott er í Háimúla og vetrarþing var talin góð, ... Gamla túnið er nú að mestu notað til beitar, en nýtt tún verið ræktað niður á sléttlendinu." SB IV, 391

RA-180:018 heimild um rétt

A 459268 N 356867

Í svörum við spurningu 81a í Þjóðháttaafni segir: "Sameiginleg rétt var fyrir Háimúla og Árkvörn, hún var framan við Múlann þar sem varnargarður fyrir Markarfljót kemur í Múlann. Þessari rétt var ýtt niður við vegagerð." Réttin var rúma 400 m suðaustan við bæ 001 og rúnum 100 m suðvestan við rétt 022.

Malarvegur og varnargarður mætast undir brattri brekku eða hæð við Múlann þar sem réttin var. Ekki er ljóst hversu forn þessi rétt var en henni var rutt úr fyrir 1969, hún sést ekki á loftmyndum teknum þá. Engin ummerki réttarinnar eru varðveitt,

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: engin hætta

Heimildir: <http://sarpur.is/Adfang.aspx?AdfangID=552675>

RA-180:022 tóft rétt

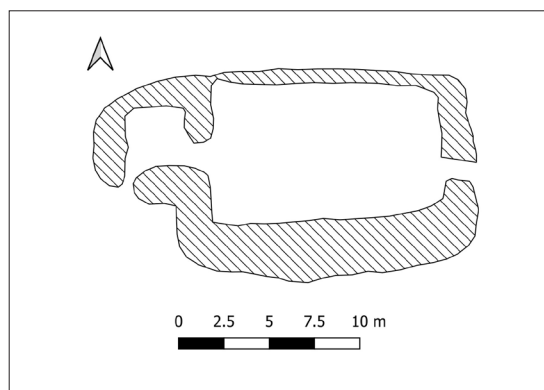
A 459361 N 356921

Grjóthlaðin rétt er 480 m ASA við bæ 001 og um 260 m suðvestan við tóft 012. Mögulega er um eldri útgáfu af rétt 018 að ræða. Gamli Fljótshlíðarvegur er ofan við réttina og sést hún vel frá honum.

Réttin er á neðsta stalli í brattri fjallshlíð. Klettur er ofan og neðan hennar. Brekkan er gróin og víða eru lækir.

Rétt RA-180:022, horft til suðausturs.

Uppmæling af rétt RA-178:022.

Réttin er 21x11 m að stærð og snýr austur-vestur. Veggir eru grjóthlaðnir, 0,3-0,6 m á hæð og grafnir inn í hliðina til norðurs. Tóftin er tvískipt og sjálf réttin er austar. Hún er 13x8 m að innanmáli og op er á báðum skammhliðum. Eystra opið er inn í réttina en það vestara yfir í minna hól sem er 3,2x3,2 m að stærð. Annað op er í suðvesturhorni þess.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-611 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Eyjafjallahreppur

RA-611:012 heimild um leið

A 475218 N 334997

Á herforingjaráðskorti 59 NA sést leið liggja til suðvesturs í landi Eystri-Skóga RA-001 og sameinast leið 013 skammt sunnan við ármót Kvarnhólsár og Hofsfár í landi Ytri-Skóga RA-002.

Gróinn sandur, þ.e. Skógasandur, og ræktuð tún eru þar sem leiðin lá.

Engin ummerki þessarar leiðar sjást á yfirborði lengur.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Herforingjaráðskort 59 NA

RA-611:013 heimild um leið

A 476183 N 334792

Á herforingjaráðskortum 48 og 59 sést leið liggja milli bæja í Austur-og Vestur-Eyjafjallahreppum. Leiðin lá frá Seljalandi RA-069 í vestri að Eystri-Skógum RA-001 í austri og fór á milli bæjanna sem standa næst fjöllum.

Leiðin var skoðuð í landi Ytri- og Eystri-Skóga en þar er hún horfin. Þjóðvegur 1 er nánast á sama stað og reiðgötturnar voru áður.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Herforingjaráðskort 48 og 59

RA-611:014 heimild um leið

A 468692 N 338053

Vegur lá til norðurs frá leið 013, allt að Seljavöllum. Núverandi þjóðvegur er á sama stað og öll ummerki eldri vegar eru horfin.

Gróin tún eru beggja vegna við veginn.

Engin ummerki leiðarinnar sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Herforingjaráðskort 59 NA

RA-611:015 heimild um leið

A 453826 N 342421

Ógreinilegar götur lágu til norðurs frá leið 013 að bænum Sauðhúsvelli RA-053 og sjást á herforingjaráðskorti 59 NA. Sunnan við heimatúnið var leiðin greinilegri uns hún kom að tröðum sem lágu allt að bænum.

Deiglendi er við Hofsfá. Gróin tún eru nær Sauðhúsvelli.

Engin ummerki leiðarinnar eru varðveitt á yfirborði.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Herforingjaráðskort 59 NA

RA-611:016 heimild um leið

A 451208 N 344495

Leið sést liggja til suðausturs frá Seljalandi RA-069 og enda við Lamhúshól RA-060.

Gróin tún eru þar sem leiðin var skoðuð í landi Seljalands, nálægt þjóðvegi 1.

Engin ummerki leiðarinnar sjást á yfirborði.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Herforingjaráðskort 48

Rangárþing ytra

RA-309 Varmadalur

Jarðadýrleiki 20 hdr 1711, Skálholtsdómkirkjueign. JÁM I, 266

1847: Jarðadýrleiki 20 hdr. JJ, 38.

“Bærinn Varmdalur finnst fyrst nefndur í Landnámabók Sturlu Þórðarsonar sem skráð var um miðja 13. öld, en næsta heimild sem getur bæjarins er máldagi Oddakirkju frá 1270 [1270: Getið í máldaga Oddakirkju. DI II, 86-88]. Í Landnámu segir frá því að Hrafn Hængsson lögsögumaður á Stórahvoli seldi Þorgeiri Ásgrímssyni landnámsmanni í Odda Varmdal. Síðan er ekki vitað um eigendur jarðarinnar fyrr en 1589 en þá var Skálholtsstóll orðinn eigandi ... “ VS: Rangvellingabók, 465.

“Varmadalur skiptist nú í tvö býli [...] en land þeirra er að óskipt. [...] Mestur hluti þess er valllendi en nokkur hluti mýrlundur.” SB V, 46

1711. “Túninu grandar mól og sandur, sem á fýkur í veðrum. Engjum spillir Hróarslækur mikið og ber uppá grjót, aur og sand í hlaupum og ísaleysingum, líka rífa jakar í burt grassrót.” JÁM I, 266

1839: “Mjög af sér gegnin af sandfoki, en mikið farin að koma til aftur. Útigangur góð, heyskapur sæmilegur þó Hróarsholtslækur hafi mikið spilt engjunum.»

Jarðamat 1849: “Tún mikil og greiðfær, engjar sæmilega að víðáttu, en heyfall af þeim létt.” VS: Rangvellingabók, 467.

Jarðamat 1882. “Þessi jörð er talsvert spilt af sandfoki bæði á túni og slægjum, en hefur víðáttumikla og kjarngóða haga bæði sumar og vetur sem eru ennþá að mestu óskemmdir.” VS: Rangvellingabók, 467.

1917: Tún 8,2 ha, þar af 5 ha slétt, garðar 1830m²

Fasteignamat 1940. “Tún. Að mestu velfært. Jarðvegur: Harður en sæmilegur. Engjar. Samfelldar.

Heimatúnið í Varmadal líkt og það var afmarkað 1920, sýnt ofan á loftmynd frá Loftmyndum ehf. Jarðstrengurinn mun liggja að heimatúninu meðfram núverandi heimreið allt á bænum.

Greiðfærar og þýfðar. Votlendar. Beitoland: Að mestu valllendi, allvíðlent, Gott til allrar beitar.” VS: Rangvellingabók, 467

RA-309:003 heimild um útihús

A 433610 N 369059

Útihús er merkt inn á túnakort frá 1917 um 200 m VSV við bæ 001 og um 200 m suðvestan við útihús 002. Anna Björgvinsdóttir, heimildamaður, man eftir kofa með bárujárnsþaki á þessum slóðum sem nú (2009) er búið að slétta út. Hún taldi mögulegt að þetta væri smiðja 006 en það er ekki hægt að staðfesta. Um 20 m fyrir norðan þann stað sem útihúsið stóð á er nú malarvegur að bæ 001.

Útihúsið var fast suðaustan við malarveg að bænum. Skjólbelti eru beggja vegna vegarins og gróin svæði.

Engin ummerki útihússins sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna trjáræktar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1917

RA-444 Vindás

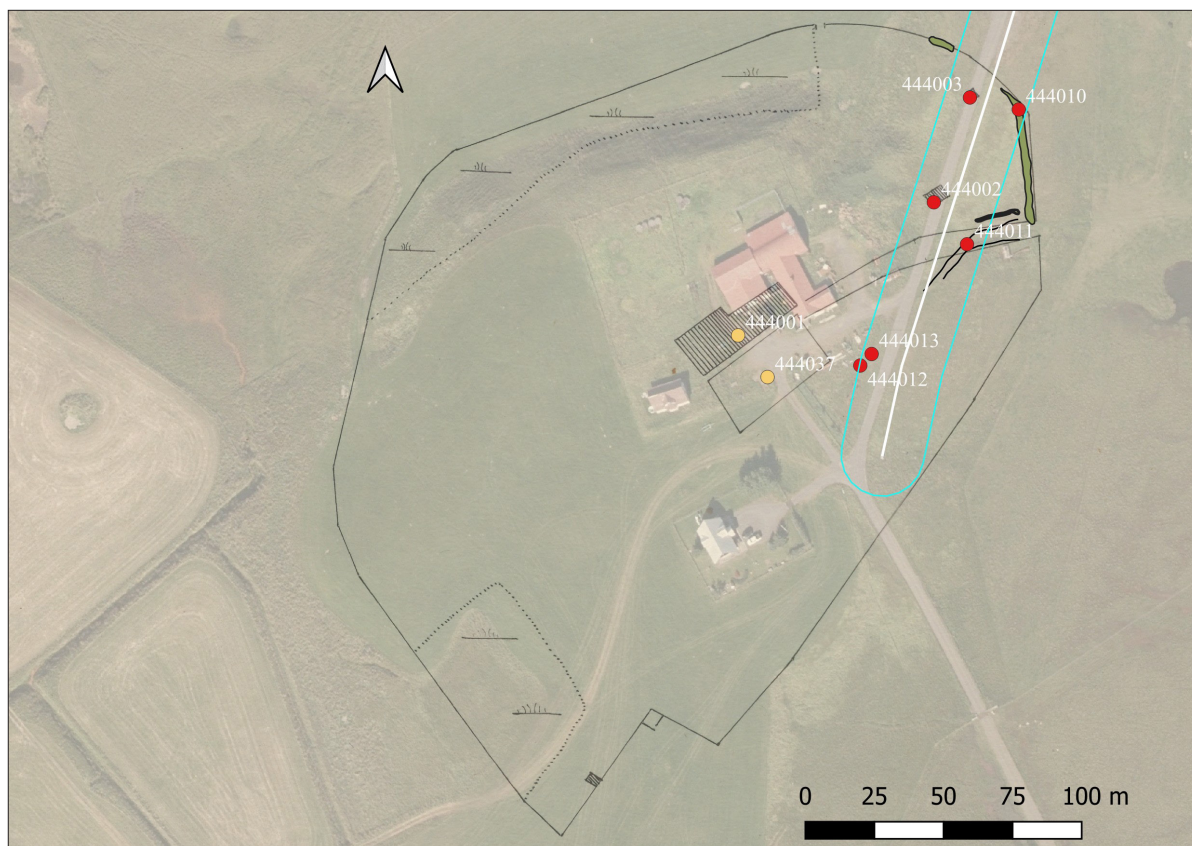
20 hdr., 1708, Skálholtskirkjueign.

1847: 27 hdr. JJ, 44.

“Land jarðarinnar liggur að Þjósrá og stendur bærinn á hraunhól skamt frá ánni. Landareignin er um 420 ha, öll gróin, um helmingur vallendi, hitt mýri.” SB V, 189

1708: “Engja slægjum spillir vatns eins og í Heysholti.” JÁM I, 312

1917: Tún 4,8 ha, sléttað 3 ha, garðar 990 m²

Heimatúnið í Vindási líkt og það var afmarkað 1917, sýnt ofan á loftmynd frá Loftmyndum ehf. Jarðstrengurinn mun liggja yfir mitt túnið.

RA-444:001 Vindás bæjarhóll bústaður

A 439425 N 389576

Bæjarhóll RA-044:001_01, horft til NNV.

Bærinn er sýndur á túnakorti frá 1917 og snéri norðaustur-suðvestur. Mynd af bænum í Vindási frá sama tíma er birt í Sunnlenskum byggðum V. Samkvæmt henni snéru stafnar bæjarins til suðausturs. Íbúðarhúsið var suðvestast og fimm burstir til norðausturs frá því. Þessi bæjarhús, sem og bæjarhóllinn, eru horfin af yfirborði. Bærinn var fast ANA við íbúðarhús byggt 1951, milli þess og núverandi skemmu. Skemman tilheyrir steinsteypum útihúsum sem voru byggð eftir miðja 20. öld. Íbúðarhúsið er ónýtt og annað hús var byggt 50 m sunnar eftir jarðskjálftann árið

2000. Malarvegur að eldra íbúðarhúsinu og útihúsunum kemur upp á bæjarhólinn úr suðri.

Svæðið milli eldra íbúðarhússins og 20. aldar útihúsanna er flatt og hvergi sér til uppsöfnunar á mannvistarlögum. Þar er malarplan sem vinnuvélar og heyrúllur eru geymdar. Umhverfis eldra íbúðarhúsið er afgirtur bakgarður og er hann 0,5 m hærri en landið umhverfis. Sú hækkun var líklega gerð um leið og húsið.

Engin ummerki bæjarhólsins sjást á yfirborði og ólíklegt er að mikið leynist undir sverði sökum mikils rasks sem þar hefur orðið vegna byggingaframkvæmda. Útihús frá 20. öld eru nyrst á svæðinu og malarplan til suðurs. Gamla heimreiðin 011 sést enn austan við bæ, þar sem hún liggur upp á holtið sem bærinn er á.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1917; SB V; 127

RA-444:002 Lambhúshóll heimild um lambhús

A 439496 N 386624

«Í framhaldi af þessum bæjarhól [001] til norðausturs gengur Lambhúshóll. ... Lambhúshóll dregur að sjálfsögðu nafn af lambhúsi, sem þar hefur staðið, en hólbrekkan niður frá því nefnist Lambhúsbrekka,» segir í örnefnalýsingu. Á örnefnaupprætti Ingólfs Einarssonar er Lambhúshóll merktur inn á sama stað og útihús 002 og 003 stóðu. Líklegt er því að annað eða bæði húsin hafi gegnt hlutverki lambhúss. Útihús er sýnt á túnakorti frá 1917 rúmum 80 m ANA við bæ 001 og 40 m sunnan við útihús 003, hér er það túlkað sem lambhúsið.

Malarvegur liggur til norðurs, þvert yfir áætlaða staðsetningu útihússins. Grasi vaxið svæði er beggja vegna við veginn.

Engin ummerki lambhússins sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vindás, 3; IE-Örnefnaupprættur, Vindás; Túnakort 1917

RA-444:003 heimild um útihús

A 439509 N 389662

«Í framhaldi af þessum bæjarhól [001] til norðausturs gengur Lambhúshóll. ... Lambhúshóll dregur að sjálfsögðu nafn af lambhúsi, sem þar hefur staðið, en hólbrekkan niður frá því nefnist Lambhúsbrekka,» segir í örnefnalýsingu. Á örnefnaupprætti Ingólfs Einarssonar er Lambhúshóll merktur inn á sama stað og útihús 002 og 003 stóðu. Líklegt er því að annað eða bæði húsin hafi gegnt hlutverki lambhúss. Samkvæmt túnakorti var útihús um 150 m norðaustan við bæ 001 og 30 m norðan við lambhús 002. Það var nyrst á Lambhúshól sem liggur til NNA úr ásum sem bær 001 er á.

Malarvegur liggur þvert yfir Lambhúshól og áfram til norðurs. Umhverfis veginn er grasi vaxið svæði. Lambhúsið var á sama hól og bær 001 og 10-15 m brött brekka er þar sem malarvegurinn liggur niður holtið til norðurs.

Engin ummerki útihússins/lambhússins sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vindás, 3; IE-Örnefnauppráttur, Vindás; Túnakort 1917

RA-444:010 garðlag túngarður

A 439526 N 389657

Á túnakorti frá 1917 afmarkar túngarður allt heimatúnið. Lítil hluti hans er ennþá varðveittur í norðausturhluta gamla heimatúnsins. Aðrir hlutar eru komnir í slétt, grasi vaxin tún.

grasi vaxin tún eru allt umhverfis núverandi bæjarstæði og 20. aldar útihús. Túnin eru nýtt til sláttar og sauðfjárbæitar. Holtið sem bærinn er á afmarkaði túnið að mestu og lega þess enn greinileg.

Túngarðurinn lá neðan við 15 m háa brekku fyrir norðan bæ 001. Hann lá til austurs upp á Lambhúshól (sjá 002 og 003) og sést þar ofarlega í brekkunni. Malarvegur liggur

Túngarður RA-444:010, horft til suðurs.

þvert í gegnum túngarðinn en hann sveigir síðan til suðurs og endar við traðir 011. Sunnan við traðirnar lá túngarðurinn neðan við brekkuna/holtið en er horfinn þar í náttúrulega paldra. Fyrir sunnan bæinn lá hann uppi á holtinu. Túngarðurinn er 1,5-2,5 m á breidd, 0,5-1 m á hæð og grasi vaxinn. Líklega er hann torfhlaðinn, hvergi glittir í grjóti í honum. Túngarðurinn er greinilegastur norðaustan við bæinn, þar sem hann liggur skáhallt niður brekku. Hann sést á 42x38 m löngum kafla og var þar norðausturhorn túnsins.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1917

RA-444:011 vegur traðir

A 439508 N 389608

“Austur af bænum, en suður eða suðaustur af fjósinu, framan við gömlu traðirnar hét Fjóshóll [sjá 012],” segir í örnefnalýsingu. Traðirnar eru sýndar á túnakorti frá 1917 og lágu til austurs frá bæ 001. Þær sjást enn í austurbrekku hóltsins sem bær 001 er á.

Túnslóði liggur eftir tröðunum en þær hafa varðveist að nokkur leyti. Grasi vaxin tún eru á holtinu en óræktuð tún austan þess.

Traðirnar eru horfnar uppi á holtinu. Til austurs frá malavegi sem liggur að fiskeldisstöð, sjást þær liggja niður bratta brekku. Þar er vegslóði á sama stað og er

Traðir RA-444:011, horft til vesturs.

hann hluti af tröðunum. Á túnakortinu sést að traðirnar voru 6-10 m að breidd að þessum slóðum og veggir þeirra hlaðnir. Í vegslóðanum sést hellulögn og greinilegt að traðirnar voru hellulagðar niður brekkuna hið minnsta. Hellulögnin sést á 10 m löngum kafla. Litlir, flatir hellusteinar eru þar. Traðirnar eru horfnar neðan hóltsins. Norðurveggur traðanna er sést enn á um 15 m löngum kafla. Veggurinn liggur A-V, er um 0,3 m á hæð og 0,8 m á breidd.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vindás, 3; Túnakort 1917

RA-444:012 Fjóshóll þúst fjós

A 439469 N 389565

“Austur af bænum, en suður eða suðaustur af fjósinu, framan við gömlu traðirnar [011] hét Fjóshóll, “ segir í örnefnalýsingu. Fjóshóll var um 30 m austan við bæ 001 og 5 m sunnan við traðir 011 að sögn Margrétar Gísladóttur, heimildamanns. Hann er á grónu svæði milli tveggja malarvega. Hún sagði að hóllinn sæist enn en væri mikið raskaður. Malarvegur að fiskeldisstöð er 5 m austan við Fjóshól og malarvegur að eldra íbúðarhúsinu er 20 m til vesturs.

Fjóshóll er nú hluti af malarplani þar sem vélar eru geymdar. Vestur- og norðvesturshorn hans eru þar undir planinu. Gróin svæði til annarra átta.

Fjóshóll er afar óljós og vart greinilegur. Svæðinu hefur mikið verið raskað. Óljóst mótast fyrir upphækkun við vegöxl eystri malarvegarins. Hún er 0,3 m á hæð en ekki hægt að sjá útlínur hennar.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vindás, 3

RA-444:013 heimild um brunn

A 439473 N 389569

“Austur af bænum, en suður eða suðaustur af fjósinu, framan við gömlu traðirnar hét Fjóshóll [012]. Utan í honum, við traðirnar [011], var brunnur,” segir í örnefnalýsingu. Að sögn Margrétar Gísladóttur var hætt að nota brunninn milli 1965-1970. Að hennar sögn var brunnurinn aðeins austan við malavegin og fyllt var upp í hann. Lítið brunnhús var yfir honum en hún man ekki nákvæmari gerð þess. Staðsetningu Margrétar og lýsingu í örnefnaskrá ber ekki alveg saman, Margrét staðsetur brunninn sunnar. Hnit var tekið mitt á milli staðanna sem til greina koma og brunnurinn var því um 50 m austan við bæ 001 og 10 m austan við Fjóshól 012.

Á því svæði sem brunnurinn var er nú gróið svæði. Það er á milli tveggja malarvega og mjókkar til suðurs.

Engin ummerki brunnsins sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vindás, 3

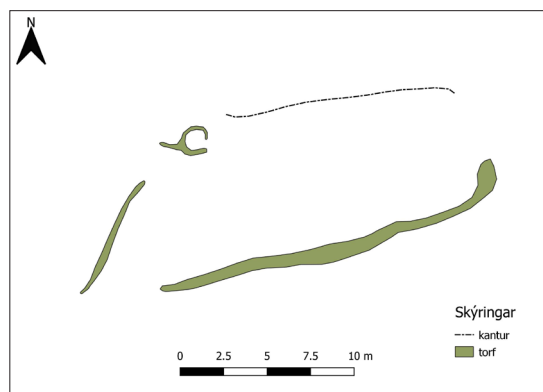
RA-444:021_04 gerði kálgarður

A 438117 N 390361

“Mörkin milli Vindáss og Flagbjarnarholts enda á grýtttri eyri við efri enda Árneshvísar, sem er hluti Þjórsár. Suðaustast á eyri þessari, við lítinn læk er verður á mörkum hennar og brúarinnar ofan við hana, er snarpheitur jarðhiti á allstóru svæði, og heita hér Laugar, öðru nafni Vindáslaugar [020]. Þær voru fyrrum notaðar til þvotta. Í hallanum upp frá eyrinni eru gamlir kálgarðar, báðum megin við mörkin,” segir í örnefnalýsingu. Kálgarðarnir eru rúmum 1,5 km norðvestan við bæ 001 og 30 m sunnan við Vindáslaugar 020 og eru í brekku sem hallar til norðurs. Þegar aðalskráning fornleifa fór fram í landi Vindáss árið 2013 voru skráðir tveir kálgarðar undir þessu númeri, kálgarður 01 (áður A) í landi Vindáss og kálgarður 02 (áður B) í landi Flagbjarnarholts. Farið var aftur á vettvang snemmsumars 2022 í tengslum við deiliskráningu innan lóðar Geo Salmo við Laugar. Þá voru tveir kálgarðar til viðbótar skráðir í landi Vindáss og fengu allir kálgarðarnir sérstök undirnúmer til aðgreiningar. Kálgarðarnir eru á svæði sem er 235x30 m að stærð og snýr ANA-VSV. Kálgarðarnir eru utan deilliskipulagsreits en friðhelgað svæði

Kálgarður RA-444:021_04, horft til suðausturs.

Uppmæling af kálgarði RA-444:021_04.

utan 04 er að litlu leyti innan hans og eru þeir því skilgreindir í hættu vegna framkvæmda.

Kálgarðarnir eru á grónu svæði neðan og norðan við nokkuð skarpa brún. Brekkan niður af henni til norðurs er gróin og búið að planta trjám á litlu svæði í henni. Hún er 5-8 m há.

Einfaldur kálgarður 04 með lítilli sambyggðri tóft er 45 m austan við kálgarð 03 og 63 m sunnan við tóft 043. Hann er í brekku fast austan og suðaustan við nokkurt jarðrask og virðist vera á gömlum lóðarmörkum því girðing liggur yfir austurenda kálgarðsins. Garðurinn er í halla til norðurs og er vel gróið innan hans. Hann er 25x9 m stór og snýr austur-vestur. Veggir hans eru torfhlaðnir en sjást nánast ekkert á norðurhlið og á vesturhlið er mjó og slitrótt hleðsla. Suðurhlið garðsins sést best og er innri brúnn 0,4 m á hæð en ytri brúnn 0,1 m og stendur því lítið upp úr jörðu. Lítil tóft er í norðvesturhorni garðsins og hefur hún verið notuð sem geymsla fyrir uppskeru úr garðinum. Tóftin er aðallega hlaðin úr torfi en einnig sést grjót í veggjum sem eru 0,2 m á hæð. Hún er 1,5 m í þvermál en innanmálið er 0,5x0,8 m og snýr norður-suður. Óljóst op er á tóftinni í suðausturhorni.

Tímabundið hættumat: hætta, vegna ábúðar

Langvarandi hættumat: hætta, vegna framkvæmda

RA-444:031 heimild um beitarrás

A 439372 N 389971

“Í stefnu frá Sigludælu norð-norðvestur til Þjórsár skerst vatnsgrafningur, sem dýpkar og breiðkar er nær dregur ánni. Gil þetta heitir Stekkjargróf [038]. Skammt frá ytri bakka hennar er ærhús; var fært þangað þegar ærhúsið [028] austan Hríðhóla var rífið,” segir í örnefnalýsingu. Fjárhúsin eru merkt inn á örnefnakort Ingólfs Einarssonar. Fjárhúsin voru 400 m norðan við bæ 001. Þau voru rífin 1950-1960 og engin ummerki þeirra sjást nú. Að sögn Margrétar Gísladóttur, heimildamanns, voru þetta garðahús úr grjóti og torfi.

Þar sem fjárhúsin voru er nú slétt, grasi vaxið tún. Hólbarð er í því vestan núverandi fjárhúsa, fast vestan við malarveg að fiskeldisstöð. Hóllinn er við enda Stekkjargrófar og líklegt að þar hafið fjárhúsið verið. Engin ummerki fjárhúsanna sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vindás, 12-13; IE-örnefnauppráttur, Vindás

RA-444:037 heimild um kálgarð

A 439435 N 389561

Samkvæmt túnakorti frá 1917 var kálgarður fast suðaustan við bæ 001, einungis bæjarhlaðið var þar á milli. Hann er horfinn en á túnakortinu snéri hann norðausturs-suðvestur líkt og bæjarhúsin.

Þar sem kálgarðurinn var er malarvegur og -plan fyrir vinnuvélar. Malarvegur að eldra íbúðarhúsinu liggur þvert yfir áætlaða staðsetningu hans.

Engin ummerki kálgarðsins sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1917

RA-444:038 Stekkjargróf örnefni stekkur

A 439422 N 389976

“... Til Þjórsár skerst vatnsgrafningur, sem dýpkar og breiðkar er nær dregur ánni. Gil þetta heitir Stekkjargróf,” segir í örnefnalýsingu. Örnefnið Stekkjargróf bendir til þess að stekkur hafi verið á þessum slóðum. Fremur er um lítið lækjargil en gróf að ræða. Stekkjargróf er rúmlega 400 m norðan við bæ 001.

Ekki er vitað hvar stekkurinn var né eru þekktar tóftir á þessum slóðum. Allt umhverfis Stekkjargróf eru slétt, grasi vaxin tún og gilið er mjótt og gróið.

Engin ummerki stekkjarsins sjást á yfirborði.

Stekkjargróf RA-444:038, horft til austurs.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vindás, 12

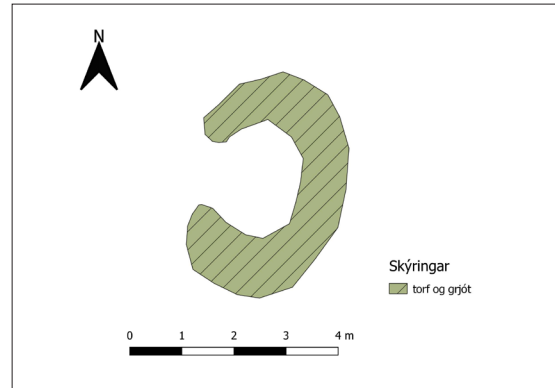
RA-444:041 tóft óþekkt

A 438157 N 390427

Lítill, útflött tóft er sunnan undir lágri brún í smápýfðum móa um 45 m austan við tóft 043 og 20 m norðan við afleggjara að lóð Geo Salmo við Laugar í landi Vindáss. Tóftin er rétt austan við mörk

Tóft RA-444:041, horft til suðurs.

Uppmæling af tóft RA-444:041.

afgirtrar lóðar en innan úttektarsvæðis vegna deiliskipulags sem unnið var sumarið 2022.

Tóftin er á flatlendu, smápýfðu og grasigrónu svæði sem virðist óraskað en innan eldri lóðamarka litlu vestar er talsvert gróið jarðrask vegna framkvæmda. Grunn renna, mögulega náttúruleg, er meðfram brúninni sem tóftin er undir.

Tóftin er mjög sigin og gróin en þó sést í grjót í henni og virðist hún aðallega vera grjóthlaðin. Hún er 4x3 m að stærð og snýr norður-suður. Óljóst op er á henni á miðri vesturhlið. Hæst er hún 0,2 m í norðurenda en 0,1 m í suðurenda. Hlutverk hennar er ekki þekkt.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-444:043 tóft óþekkt

A 438110 N 390429

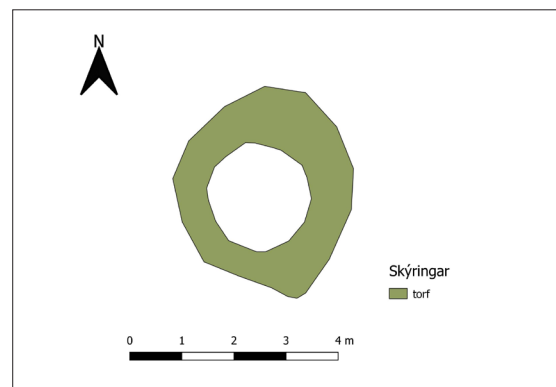
Lítill tóft er inni á lóð Geo Salmo við Laugar í landi Vindáss. Tóftin er 65 m norðan við kálgarð 021_04, fast austan við lítinn gróinn jarðvegshaug og litlu sunnan við vatnsdælu fiskeldisins á staðnum.

Tóftin er í smápýfðum móa sem vaxinn er mosa og grasi. Víðirunnar eru í grennd.

Tóftin er hringlaga og einföld, er 4x3,5 m að stærð (litlu lengri N-S en A-V). Hún virðist vera grjóthlaðin en er öll yfirgróin. Veggir hennar eru 0,2-0,3 m á hæð og 0,5-0,6 m á breidd. Ekki sést op á tóftinni og hlutverk hennar er óþekkt. Ekki er ólíklegt að hún sé fremur ung að árum en þar sem aldur hennar er ekki þekktur var hún tekin með á fornleifaskrá og fær að njóta vafans.

Tóft RA-444:043, horft til norðvesturs.

Uppmæling af tóft RA-444:043.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar
Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-661 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Rangárvallahreppur

RA-661:002 *Varmadalsgötur* gata leið

A 432767 N 368580

“Oddagötur [003] lágu að Odda [RA-311], Móeiðarhvolsgötur [037] að Móeiðarhvoli [RA-229], Varmadalsgötur að Varmadal [RA-309],” segir í athugasemdum við örnefnalýsingu Selalækjar RA-310. Götur sjást á stuttum kafla við gamlan malarveg heim að Selalæk sem hætt er að nota, suðaustan við núverandi veg, á hæð þeirri er nær heim að Selalæk.

Göturnar liggja að mestu leyti um mjög raskað land, ýmist er það uppblásið eða búið að rækta tún á því.

Göturnar sjást á um 30 m löngum kafla, 6 saman á um 4 m breiðu svæði. Þær eru um 0,2 m á breidd og dýpt, grónar. Göturnar liggja ANA-VSV.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Selalækur, aths., 2

Varmadalsgötur RA-661:002, horft til austurs.

RA-661:020 gata leið

A 433296 N 369311

Um alfaraleiðir í Rangárvallasýslu segir í Sóknalýsingu: “Alfaravegur um sýsluna, sá er almenningur úr Skaftafellssýslu ferðast, liggur, þegar yfir Jökulsá er komið, vestur með Eyjafjöllum út að Seljalandsmúla. Frá Múla þessum liggur þá vegurinn út Markarfljótsaura beint að Hemlu [RA-151] í Vestur-Landeyjum og yfir Þverá þar skammt frá garði, síðan um Moshvolismýri í Hvolhrepp og um garð á Eystri-Garðsauka [RA-237], þá um Hvolsvöll þveran út að Rangá hinni eystri og yfir hana hjá Djúpadal [RA-255:030], þá út þvera Rangárvelli fyrir sunnan tún á Varmadal [RA-309] og svo út að Rangá hinni ytri og yfir hana austanvert við tún á Ægissíðu [RA-419]. Liggur þá vegurinn um Holtin norður að læk þeim, er Rauðilækur nefnist, millum bæjanna Efri- [RA-413] og Syðri-Rauðalækja [RA-411]. Er þá vegurinn ýmist fyrir sunnan eða norðan lækinn og 18 sinnum yfir hann farið, áður en vegurinn begins frá honum, og er þá farin brú [RA-358:010] í Ásengjum og Framneslandi, er liggur að Hrútsvatni. Með vatninu liggur vegurinn, þar til frá því er vikið að torfbrú [RA-359:012] í Ferjusundi. Afbrúnni liggur þá vegurinn beint að Þjórsárþakka og eru bakkarnir farinir síðan suður eftir að Sandhólaferju [RA-357:007], eða norður eftir að Egilsstaðferju [ÁR-005:009 einnig skráð á RA-375:018], en vestur beint, þá flutt er frá Nesi [ÁR-009], eftir því sem bezt þykir haga og hver vegurinn kosinn er, þá yfir Þjórsá er komið. - Sandhólaferja er í Rangárvalla-, en Egilsstaðir í Árnassýslu og nefnast lögferjur á hvorutveggja. Frá Nesi í Árnassýslu er oft flutt, en mest þá þegar eyrar í Þjórsá hamla flutningi frá Sandhólaferju, en ekki kallast lögferja á Nesi og ber því búanda þar ekki skylda til að ferja um fram það hann sjálfur vill. Þessi vegur, er nú var lýst, kallast einn alfaravegurinn um Rangárvallasýslu.” Leið þessi er geysilöng og hér er aðeins skráður sá hluti hennar sem liggur yfir Rangárþing ytra, á milli Rangár ytri og Rangár eystri. Sá hluti hennar sem liggur yfir Ásahrepp hefur þegar verið skráður (Holtavegur forni RA-358:036). Í Rangárþingi ytra liggur núverandi þjóðvegur á svipuðum eða sama stað og alfaravegurinn lá áður. Leiðin var skoðuð 2009 í landi Varmadals en einnig var leiðin skoðuð í landi Selalækjar RA-310 þar sem virðist hafa verið útúrdúr á ferju 420:020 í landi Hrafnstöfta. Ferjan var nokkru neðar á ánni en vaðið á Ægissíðu 419:018 þar sem leiðin fór yfir samkvæmt Sóknalýsingu. Ferjan telst tilheyra leiðinni og götur sem liggja að henni í landi Selalækjar einnig. Í athugasemdum við örnefnalýsingu Selalækjar segir: “Götur lágu um bakkana [á Selalæk RA-310]. Farið var um þær þegar ferjað [420:020] var yfir ána, Ytri-Rangá.

Báturinn var hinum megin við ána, í Hrafnatóftum [RA-420].” Móts við Hrafnatóftir, suðaustan Rangár ytri, sjást óljósar götur á bakka árinna sem liggja eftir honum til austurs í landi Selalækjar.

Þar sem aðalleiðin lá er nú víða malbikaður vegur og slétt tún eða uppgræddir sandar beggja vegna hans að stórum hluta og á það við um leiðina þar sem hún liggur í landi Varmadals. Þar sem göturnar að ferjunni sjást í landi Selalækjar er þýfður árbakki og hefur nýlega verið búinn til slóði fyrir veiðimenn samhliða götum að sunnanverðu með því að tæta svörðinn á um 1,5 m breiðu belti.

Í landi Varmadals RA-309 sjást ummerki þjóðvegjar á þeim slóðum sem leiðin lá áður. Þar sjást þrjár útgáfur leiðarinnar, núverandi vegur þar með talinn. Elsta útgáfa leiðarinnar liggur norðan við núverandi veg og sjást þar m.a. steyptir stöplar brúar yfir Hróarslæk. Fyrir austan Varmadal hefur leiðin legið mun norðar. Í landi Selalækjar sjást göturnar sjást á stuttum kafla, um 50 m löngum. Eldri bíslóði er á bakkanum austan við núverandi landamerki en þeim var breytt fyrir fáum árum með dómssátt. Mögulega liggur hann yfir götur á stórum kafla. 4 götur sjást saman á 2 m breiðu svæði. Göturnar eru um 0,2 m á breidd og 0,1 m á dýpt. Um ferjuna í Hrafnatóftum segir í bókinni Gamlar götur og goðavald: “Ferja var höfð á ánni frá Bjólu um 1840 og heimildarmenn segja að bátur hafi verið hafður á ánni frá Hrafnatóttum fram á þessa öld. - Rafn Þorsteinsson á Hrafnatóttum segir að faðir sinn hafi haft bát á ánni og stundað flutninga og þetta hafi bændur á Hrafnatóttum gert, mann fram af manni. Þegar brú kom á ána árið 1912, dró úr flutningum og fyrir þá tók á bílaöld, um 1935. Flutningurinn kostaði eina krónu og var farið á ferjunni yfir ána að heiman frá bænum á Hrafnatóttum.”

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: SSR, 5-6; Ö-Selalækur, aths., 1; HÞ: Gamlar götur og goðavald, 58

RA-681 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Landmannahreppur

RA-681:011 Skógargötur gata leið

A 439523 N 389732

Skógargötur RA-681:011 lágu norðan við holtið sem bærinn í Vindási er á. Leiðin er horfin þar.

Á Herforingjaráðskorti 47 frá 1908 er merkt leið sem liggur til vesturs við Lækjarós sem er á hreppamörkum Landsveitar og Holtahrepps. Leiðin liggur upp með Þjórsá í landi Flagbjarnarholts en þegar komið er upp fyrir sjálft Flagbjarnarholtið sveigir leiðin meira til vesturs að Vindási og þaðan yfir Vindásós á Tangavaði 440:026 yfir í land Hella. Má segja að leiðin liggi alla leið að Mörk í gegnum land Fellsmúla og Skarðs. Leið þessi hefur gengið undir nafninu Skógargötur, a.m.k. í landi Hella en í Sunnlenskum byggðum segir: “Hólótt grashraunið ofan lækjar og vegar upp að Skarðsfjalli heitir einu nafni Hruni, en þar

er ógryn timernefna. Vestur frá veginum á móts við suðurenda fjallsins getur að líta gamlar, grónar götur, sem heita Skógargötur og stefna vestur Hrunann og yfir Vindásós á Tangavaði [440:026] austur af Vindási.” Leiðarinnar er einnig getið í örnefnalýsingu Vindáss: “Austan undir Lambhúshól [444:002 og 444:003] er Kúadalur. Austur þaðan heitir Norðlingalág, við hinar gömlu ferðamannagötur frá Tangavaði [440:026], sem síðar getur.” Hægt er að rekja leiðina af loftmynd nánast óslitið frá hreppamörkum í vestri, að suðurenda Skarðsfjalls. Hluti leiðarinnar var skráður á vettvangi í landi Hella. Leiðin liggur þvert í gegnum áhrifasvæði Búðafossvegar.

Leiðin liggur víðast um þurrlendan móa ef frá er talin Markamýri og Krókadæla í landi Vindáss. Sunnan við Skarðsfjall hverfur leiðin í uppblásnu hrauni.

Leiðin er um 18 km löng eins og hún hefur verið skilgreind hér. Hún var skoðuð á vettvangi á tveimur stöðum. Annars vegar sunnan undir Laugarholti í landi Vindáss og hins vegar nærri Tangavaði í landi Vindáss og Hella. Þar sem leiðin var skoðuð sunnan við Laugarholt eru götur á um 15 m breiðum kafla.

Annars vegar er djúpur skorningur eða renna sem er 0,5-1,5 m á breidd og 0,5-1 m á dýpt. Þar sunnan við eru götur 4-5 saman sem eru 0,3-0,5 m á breidd og 0,2-0,5 m á dýpt. Allar göturnar eru grónar. Í nágrenni Tangavaðs í landi Vindáss sést leiðin sem 3 m breidd renna, 0,5 m á dýpt. Hún er afar gróin og ekki má sjá paldra í henni né hefur hún verið rudd. Við Tangavað í landi Hella sjást ummerki um leiðina á svæði sem er 15-20 m á breidd. Syðst á því er djúpur skorningur. Hann er um 0,5-2 m á breidd og gróinn. Skorningurinn er víðast 0,5 m á dýpt en allt að 1 m þar sem hann er dýpstur. Norðan við hann eru 8-10 grónar götur saman sem hlykkjast áfram til austurs í þýfinu. Göturnar eru 0,2-0,4 m á breidd og 0,2-0,3 m á dýpt.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Herforingjaráðskort 47 SA; SB V, 128; Ö-Vindás, 3

Ásahreppur

RA-375 Kálfholt

40 hdr. 1696, Old Icelandic land registers, 100.

1705. JÁM I, 360. 30 hdr. 1847. JJ, 52.

Kirkjustaður. c. 1200: Jarðarinnar er getið í kirknaskrá Páls biskups, DI XII 7.

[1332]: Máldagi kirkjunnar. “a Þridiung j heimalandi” DI II 698-699

[1367]: Máldagi kirkjunnar: “a heimaland allt x kyr lx asaudar. iiij hross” DI III 218

[1371]: Máldagi kirkjunnar. “a heimaland allt” DI III 268.

1386: Máldagi kirkjunnar. “Jtem gaf kolbeinn petursson fertuga grof j krokz jord æfnnliga og þerrivollinn vnder ad frialzu.” DI III, 394.

1397: Máldagi kirkjunnar: “a heimaland allt” DI IV 60.

1397: Máldagi kirkjunnar DI IV 87

1398: “Pontianus Ólafsson afhendir Oddi Ásbjarnarsyni, kvikfé og innbú; Staðarafhending.” DI III 632.

1439: Pétur Þorsteinsson gefur kirkjunni 4 hdr fjöru tólfræð að helmingi við sig fyrir Þykkvabæ í Holtamannahreppi - með fjörumörkum.” DI IV 584.

[um 1500]: Máldagi kirkjunnar DI VII 453.

1568: Máldagi kirkjunnar. DI

Heimatún Þjórsártúns líkt og það var afmarkað árið 1917. Fyrirhugaður jarðstrengur mun liggja vestan við túnið, eftir grunni eldri þjóðvegur 1 sem var fluttur nokkuð vestar árið 2002.

XV 101-102.

1575: Máldagi kirkjunnar DI XV 659-659.

Í Landnámabók segir: “Áskell hnokkan, son Dufþaks Dufnialssonar, Kjarvalssonar Írakonungs, hann nam <land> milli Steinslækjar ok Þjórsár ok bjó í Áskelshöfða [RA-375:025].” ÍF I, 367.

Í Flóamannasögu segir: “Þórey hét kona; hon var Þorvarðsdóttir. Þorfinna hét móðir hennar; hon bjó í Odda. Þorvarðr var andaðr. Þórey var at föstri á þeim bæ, er heitir í Kálfholti [RA-375:001],[...]” ÍF XIII, 268.

1709 voru Eystri [RA-376:001] og Vestri [RA-375:007] Kálfholtshjáleigur og sú vestari í eyði. Hin var enn í byggð 1847, en 1912 var Fífilbrekka [RA-375:008] byggð 1912-1921.

1709: “Reka á staðurinn fyrri þykkvabæjar landi, og er það rekapláts kallað Kálfholtshjáleigur. 4 hndr. faðmar tólfraði að lengd, item engjapláts í Sauðholts [RA-374:001] landi (sem áður er reiknað í heyskap jarðarinnar, (kallað Prestengi og Kálfholtssengi)), hvar fyrir koma á mánaðarþétt málntu frá Sauðholti á sumar í Kálfholtss land í bæði mál, eða tveggja mánaða í annað.” JÁM I, 360.

“Presturinn á frí flutning yfir Þjórsá á Egilstaða ferju [RA-375:018] og “stakkseingi” í Sauðholts landi, mót beit frá Sauðholti í Kálfholtss landi. Staðurinn á líka fertuga gröf í Króks landi og þerri völlu undir að frjálsum; sömuleiðis laxveiði í Þjórsá og fjöru fyrir Þykkvabæjar landi, fjögur hundruð faðma tólfraði.” JJ, 52

“Þetta er sú landareign sem kennd er við Áskelshöfða í Landnámu. ... Lækjartún [Kálfholtshjáleiga] og Þjórsártún [RA-375:009] eru byggð úr Kálfholtsslandi. Jörðin er enn víðlend, holt, móar og mýrar en mikið hefur verið gengið á mýrlendið með framræslu og ræktun.” SB V, 353.

1709: “Tún eru hjer víða mjög þýfð með steinum jarðföstum og þar fyrir bágð þau að vinna. Engjavegur lágur og blautur.” JÁM I, 360.

1920: Tún 5,4 ha, sléttað 2 ha, garðar 1280 m².

1874: “Af túninu fást 140 hestar, og af útheyslægjum 60 hestar; það fóðrar í meðal-ári 5 kýr, 60 fjár fullorðið, 2 gjafarhesta og 12 útigánshross, en ef meira á að halda, verður að kaupa slægjur í Vetleifsholtssmýri.” JJ, 52.

RA-375:008 *Fífilbrekka* bæjarstæði býli

A 419150 N 380591

Bærinn og skipulag hans sést vel á loftmynd Lofmynda ehf tekinni árið 1998. Leið 037 liggur að norðausturhorni bæjarins.

“Vestan í Austurás er Sauðaklettur og skammt þar frá, sunnan í ásnum, var þurrað nokkur ár, er kallaðist Fífilbrekka, og heitir svo enn þar sem tóftirnar eru.” segir í örnefnalýsingu. Í Sunnlenskum byggðum V segir: “Þetta var smábær, byggður í Kálfholtsslandi árið 1912 af Jónasi, f. 1844, Jónssyni bónda í Mykjunesi í Holtum, Jónssonar, og bústýru hans, Sigríði, f. 1854, Gunnarsdóttur bónda í Norður-Áskoti, Guðmundarsonar. Stóð bærinn í lítill kvos syðst í Lónsheiði, um 500 m frá Þjórsártúni. [...] Þau dvöldu í Fífilbrekku til 1921. Fór þá kotið í eyði og hefur engin byggð verið þar síðan.” Í Þykkuskinnu hinna síðari segir: “Eigi langt frá Þjórsártúni [009], nærri Kálfholtssvegamótum, er ofan við veginn gróin bæjarrúst. Sextíu og átta ára gamall maður, sem ekkert komst nema á tveimur hækjum, reisti þar með eigin höndum - og aðstoðar sextugrar bústýru sinnar, nýbýlið Fífilbrekku. Þar bjuggu þau níu vetur við hófsemd og nægjusemi.” “Þarna ræktuðu þau kálgarð og lítinn túnblett. Einnig heyjuðu þau ofurlítið í mýrarsundinu

vestan vegarins. Á þessum heyfeng fóðruðu þau nokkrar kindur og tvö hross.” segir í Sunnlenskum byggðum V. Samkvæmt Jónasi Jónssyni, heimildarmanni, var Fífilbrekka um 2,4 km SSV við bæ 001 og um 950 m sunnan við Þjórsártún 009, fast norðan við þjóðveg 1.

Fífilbrekka var fast norðan við þjóðveg 1, undir suðurenda Lónsheiðar. Þjóðvegur RA-671:031 var skammt norðan við bæinn og reiðgötur 037 lágu að honum úr norðaustri.

Fífilbrekku var rutt út um árið 2000 vegna vegagerðar svo ekkert sést til fornleifa. Að öllum líkindum var suðvesturendi Lónsheiðar að auki sprengdur burt. Bærinn og skipulag hans sést vel á loftmynd Lofmynda ehf sem var tekin árið 1998.

Langvarandi hættumat: mikil hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Kálfholt, 5; SB V, 356; Þykkuskinna II, 203

RA-375:009_01 Þjórsártún bæjarstæði býli

A 419111 N 381517

“Þjórsártún stendur á holtinu austan Þjórsár, við Þjórsárbrú, fyrst byggð af Ólafi Ísleifssyni sem nýbýli 1898 og lagt til þess land frá Kálfholti.” segir í Sunnlenskum byggðum V. Í sömu bók segir nokkru fyrr: „Ólafur varð einn af brautryðjendunum í ræktun lands, ræktaði tún sitt með plógi, herfi og sáðgresi [...] Greiðasölu byrjuðu hjónin smátt og smátt og kallaði hún fljótt á aukið húsrými. Í þeim tilgangi tók Ólafur [...] lán árið 1905 til að byggja stóran samkomusal. [...] Með greiðasölum og fundarhöldum varð Þjórsártún miðstöð fyrir Suðurlandsundirlendið og hélst þar til

Horft til austurs að Þjórsártúni RA-375:009_01.

betri vegir og ný ferðatækni kom til sögunnar.“ Í örnefnaskrá Þjórsártúns segir: “Erfðafestuland Ólafs Ísleifssonar.” Þjórsártún er um 3,3 km NNA við Kálfholt 001 og um 5,6 km vestan við Herriðarhól RA-379:001. Bærinn er bæði sýndur á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 og túnakorti frá 1917, nánast fyrir miðju heimatúnsins. Á hlaðinu 5-15 m norðaustan við bæ voru, í beinni röð, hesthús og hlaða (009_06) suðaustast, rétt (009_08) um 15 m norðvestar og eldhús (009_07) fast norðvestan við hana. Um 50 m vestan við bæinn austan við þjóðveg 1 var annað hesthús (009_03) og um 40 m suðvestan við bæ var brunnur (009_02). Um 170 m norðan við bæ er á túnakorti einnig hús (g) með óþekkt hlutverk og fast norðan og norðaustan við það hús hugsanlegir kálgarðar eða smærri gerði eða réttir (h,i og j). Alls voru skráðar átta fornleifar á svæði sem er alls 115x60 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur: bær 009_01, brunnur 009_02, hesthús 009_03, vegur 009_04, kálgarður 009_05, hlaða 009_06, eldhús 009_07 og rétt 009_08.

Á bæjarhólnum er steinsteypt íbúðarhús (b. 1955), fjárhús og hesthús. Öll útihús eru frá sama tíma og íbúðarhúsið.

Samkvæmt Kristbjörgu Hrólfsdóttur, heimildarmanni, byggði Ólafur Ísleifsson stórt timburhús 1898 sem einangrað var með torfi. Ekkert hús stóð áður á þessum stað þar sem land var fyrst tekið úr Kálfholtslandi þetta ár fyrir Ólaf sem lækni fyrir sveitina. Á túnakorti frá árinu 1920 má sjá að heimatúnið hefur verið 5,4 ha, allt sléttað. Öll húsin hafa verið á svæði sem var um 260 m á lengd, um 170 m á breidd og snéri norður-suður. Engar leifar húsa eða annarra mannvirkja frá þessum tíma eru sjáanlegar í dag vegna sléttunar og byggingu nýrra húsa um miðja síðustu öld.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: SB V, 347-348, 351, 362; Túnakort 1917; Ö-Þjórsártún, 1: Bæjarteikning danskra landmælingamanna 1906

Brunnur RA-375:009_02, horft til norðausturs.

RA-375:009_02 hleðsla brunnur

A 419084 N 381489

Brunnur 02 er um 40 m SSV við bæ 01 og er sýndur á túnakorti frá 1917. Hann er innan garðs 05, suðvestan við íbúðarhúsið, undir klettabelti. Mikill trjágróður þar nú. Brunnurinn er um 1x1 m að flatarmáli en búið er að byrgja hann vegna slysaættu. Hann er undir stóru barrtré og líklegt að rætur þess hafi raskað brunninum.

Langvarandi hættumat: mikil hætta, vegna trjáræktar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-375:009_03 heimild um hesthús A 419067 N 381527

Á túnakorti frá 1917 er hesthús sýnt um 30 m vestan við íbúðarhús 01, vestan við hólinn sem bærinn er á. Hesthúsið er horfið, þarna er nú slétt grasflöt vestan við lága kletta. Yngri hleðslur og trjágróður afmarka grasflötina til allra átta. Skjólbelti, einhvers konar víðitegund, liggur þvert yfir áætlaðri staðsetningu hesthússins sem er horfið og engin ummerki þess sjást á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna trjáræktar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-375:009_04 heimild um leið A 419061 N 381466

Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 og túnakorti frá 1917 sést vegur liggja að bænum úr suðvestri, frá vegi RA-671:031. Vegurinn beygði til norðurs austan við bæinn, sveigði þaðan til norðvesturs og sameinaðist vegi RA-671:031 aftur. Vegurinn myndar nánast 90° horn umhverfis bæinn. Þessi vegur sést m.a. á ljósmynd sem tekin er af Þjorsártúni árið 1915 og birt er í Árbók hins íslenska fornleifafélags árið 1992. Núverandi heimreið er nánast á sama stað og engin ummerki þessa eldri vegar eru varðveitt.

Heimildir: Árni Hjartarson og Hallgerður Gísladóttir, 137

Langvarandi hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-375:009_05 heimild um kálgarð A 419083 N 381504

Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 sést kálgarður fast suðvestan við bæinn. Í Sunnlenskum byggðum V segir á bls. 351: „Í Þjorsártúni var um skeið einn fegursti trjá- og blómagarður héraðsins.“ Samkvæmt Kristbjörgu Hrólfsdóttur, heimildamanni, ræktaði læknirinn hvönn og aðrar jurtir til lækninga í garðinum en á túnakorti er ekki skráð stærð neinna matjurtagarða. Á bæjarteikningunni er kálgarðurinn tvískiptur en ekki er ljóst hvað norðausturhlutinn var. Á ljósmyndum teknum fyrir árið 1929 af Haraldi Böðvarssyni og varðveittar eru á Ljósmyndasafni Akraness, má sjá stalla í garðinum, upp holtið sem bærinn var á. Gönguleið eða tröppur voru þar niður og má enn sjá hluta þeirra. Stallarnir eru horfnir vegna þéttra trjáa og engin ummerki um kálgarð sjást.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna trjáræktar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-375:009_06 heimild um hlöðu A 419140 N 381527

Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 er útihús sýnt rúmum 15 m norðaustan við bæ 01. Þar sjást fjórar burstir, þil þeirra snéru líklega til norðvesturs að vegi 04. Á túnakorti er húsið enn í notkun, hesthús í suðurenda og hlaða til norðurs. Engin ummerki þessara húsa sjást lengur á yfirborði.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-375:009_07 heimild um eldhús A 419126 N 381551

Á túnakorti frá 1917 sést stakstætt eldhús 07, fast norðvestan við rétt 08. Það er ekki sýnt á bæjarteikningu frá 1906 og líklega reist á árunum á milli þess sem kortin eru gerð. Það er horfið undir útihús sem byggð voru um miðja síðustu öld.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-375:009_08 heimild um rétt

A 419132 N 381536

Á bæjarteikningu danskra landmælingamanna frá 1906 og túnakorti frá 1917 sést rétt 08 rúnum 10 m NNA við bæ 01. Hún var opin á báðum skammhliðum, þ.e. til suðvesturs og norðausturs. Hún er horfin undir útihús sem byggð voru um miðja síðustu öld.

Langvarandi hættumat: hætta, vegna ábúðar

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

RA-375:037 gata leið

A 419209 N 380629

Gamlar reiðgötur sjást syðst í Lónsheiði, beint norðan við Fífilbrekku 008 og um 2,4 km norðan við bæ 001. Leiðin tengdist að öllum líkindum leið RA-671:017 sem er nokkuð norðar, líklega lá hún til suðurs frá henni að vegi RA-671:031 og tengdi þær saman.

Norðurhluti Lónsheiðar er komin undir slétt tún. Leiðin sést sunnan túnanna, í þýfðu mólendi.

Leiðin sést enn á um 190 m löngum kafla og hlykkjast norður-suður. Það má greina 1-2 paldra inn á milli þúfna og líklega hefur leiðin grafist niður vegna umferðar manna og dýra, hún er um 1 m á breidd og 0,3 m á dýpt.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Reiðgötu RA-375:037, horft til norðurs.

RA-375:038 mannvirki brú

A 419168 N 380758

Steypt brú er á þjóðvegi RA-671:031, um 160 m norðan við Fífilbrekku og rúma 2,5 km norðan við bæ 001. Brúin er syðst í mýri, fast vestan við Lónsheiði þar sem vegur RA-671:031 hverfur. Veginum var raskað við Lónsheiði vegna vegagerðar um árið 2000 en sést á lofmynd tekinni árið 1998.

Ekki er vitað hvenær þessi vegur féll úr notkun en hér eru dregnar að því líkur að vegurinn hafi fallið úr notkun þegar þjóðvegur 1 var færður um 90 m vestar. Þjóðvegurinn var aftur færður um 2002, að nýrri Þjórsárbrú.

Þýfð og blaut mýri.

Brúin er steipt, snýr austur-vestur og er um 6 m löng og 1 m breið. Hún er 0,3 m há til vesturs þar sem hún er hæst. Hún er grasi gróin en það sést glitta í steypuna á nokkrum stöðum.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Brú RA-375-038, horft til norðvesturs.

RA-671 Fornleifar á fleiri en einni jörð: Holtahreppur

RA-671:031 vegur leið

A 419089 N 381207

Á herforingjaráðskortum 47 og 48 frá árinu 1908 sést upphlaðinn vegur liggja þvert í gegnum allan Ásahrepp. Vegurinn lá til suðurs frá Þjórsárbrú, sveigði til austurs sunnan Lónsheiðar og hlykkjast allt að Ytri-Rangá. Í Sunnlenskum byggðum V stendur: „Bylting verður í samgöngumálum við opnum Þjórsárbrúar 1895. Þaðan hófst lagning þjóðvegar austur um þvera sveitina.“ Þessi vegur sést á túnakorti

Vegur RA-671:031, horft til suðurs.

Þjórsártúns frá 1917 og lá um 30 m vestan við bæinn þar. Vegurinn liggur til SSV frá bæ 009 en hverfur við Lónsheiði, þar sveigði hann til suðvestur og hvarf vegna vegagerðar um árið 2000 þegar Þjóðvegur 1 var færður að nýju Þjórsárbrúnni.

Vegurinn liggur yfir afgirt beitarhólf á grónu holti og í mýri á merkjum fyrrnefndra jarða.

Vegurinn sést enn í landi Þjórsártúns og Lækjarbakka. Vegurinn er ógreinilegur á köflum en hann er um 2-3 m breiður og 0,1-0,3 m hár. Hann er grasi gróinn og þýfður.

Langvarandi hættumat: engin hætta

Tímabundið hættumat: mikil hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Túnakort 1917; Herforingjaráðskort 47 og 48 1908 1:50000; SB V, 308

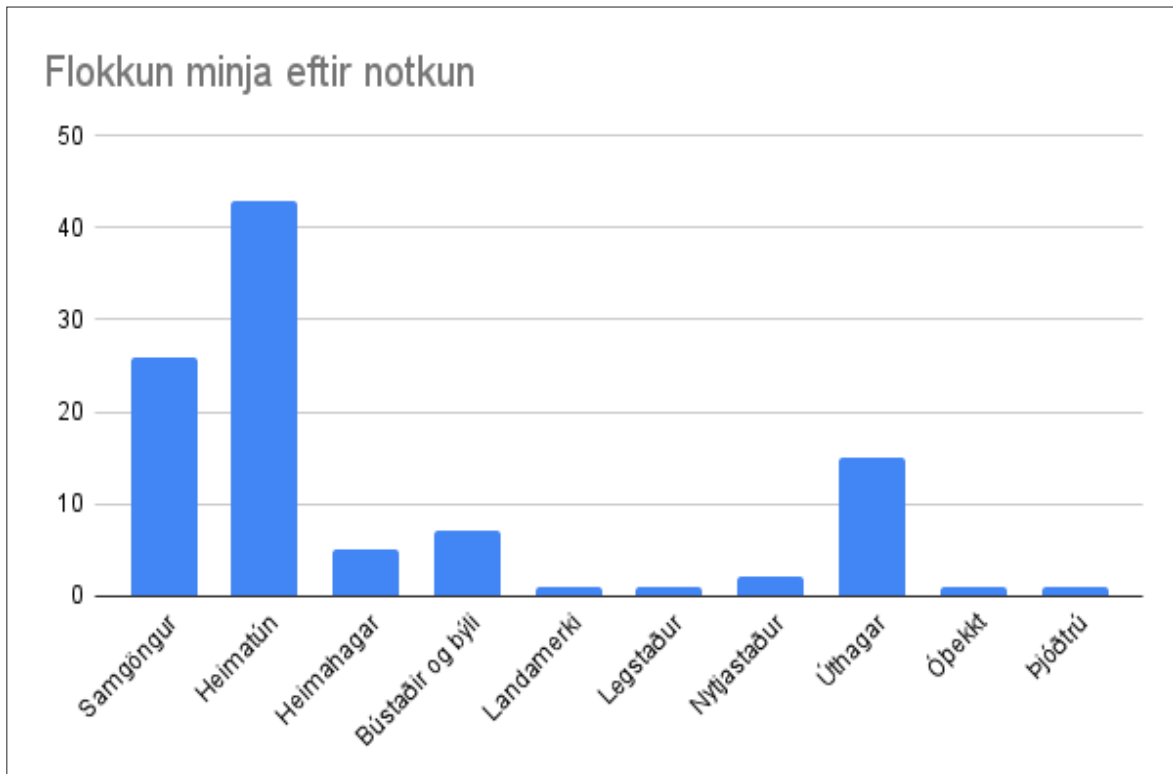
5. Niðurstöður og umræða

Í þessari skýrslu er fjallað um niðurstöður fornleifaskráningar innan tíu áhrifasvæða fyrirhugaðs jarðstrengs í sveitarfélögunum Árborg, Ásahreppi, Bláskógarbyggð, Flóahreppi, Rangárþingi ytra, Rangárþingi eystra og Ölfusi. Hverju svæði var gefin tölustafur til aðgreiningar en þau eru samanlagt um 38 km að lengd, 30 m að breidd og liggja í gegnum land 25 lögbýla, í alls níu hreppum. Að auki voru skráðar fornleifar sem ná yfir fleiri en eina jörð í nokkrum hreppanna. Á þeim svæðum þar sem ljóst þótti á vettvangi að fyrirhugaður jarðstrengur myndi raska fornleifum var nærliggjandi umhverfi einnig athugað í þeim tilgangi að geta lagt fram tillögur að mögulegri tilfærslu á strengleið. Við úttektina voru einungis skráðar fornleifar sem féllu innan úttektarsvæðis ásamt þeim minjum sem voru skammt utan við úttektarmörk þannig að helgunarsvæði þeirra var innan áhrifasvæðis jarðstrengsins. Línulegar fornleifar s.s. garðlög og leiðir voru því eingöngu raktar að hluta, innan áhrifasvæðis. Alls voru skráðar 105 fornleifar á 93 minjastöðum sem verða fyrir áhrifum vegna framkvæmdarinnar. Flestar fornleifanna voru á úttektarsvæði 8 í Árborg og Flóahreppi, alls 45 talsins, en mun færri fornleifar voru á hinum svæðunum.

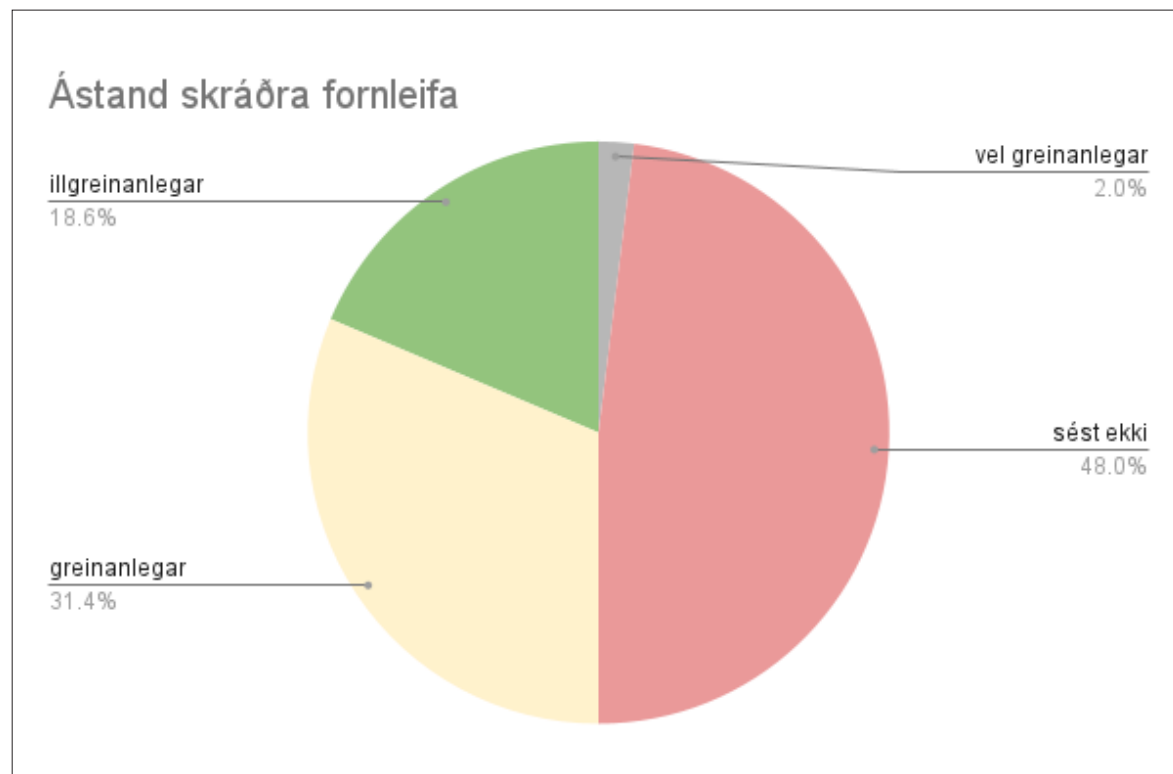
Svæði	Sveitarfélag	Lengd (km)	Fjöldi skráða fornleifa
1	Rangárþing eystra	5,1	8
2	Rangárþing eystra	1,9	2
3	Rangárþing eystra	5	8
4	Rangárþing eystra	6,2	8
5	Rangárþing ytra	3,5	3
6	Rangárþing ytra	2,3	14
7	Ásahreppur	2	12
8	Flóahreppur og Árborg	11	46
9	Ölfus	0,4	2
10	Bláskógarbyggð	0,25	2

Fjöldi skráðra fornleifa eftir svæðum.

Úttektarsvæðin eru bæði innan í heimatúna og í úthögum jarðanna, að stórum hluta meðfram þjóðvegum sem nú eru í notkun. Skipta má skráðum fornleifum í nokkra flokka til að draga fram helstu einkenni þeirra. Um ákveðinn hluta minjanna gildir að ekkert er vitað með vissu um hvaða hlutverki þær gegndu og á það við um 7% af fornleifunum sem skráðar voru. Stærsti flokkurinn, um (35%) skráðra fornleifa, voru minjar í heimatúnum. Í þennan flokk falla útihús, hesthús, túngarðar og brunnar. Tæpur fjórðungur (25%) skráðra fornleifa, er samgönguminjar, en undir þann flokk falla leiðir, brýr, og traðir. Þar á eftir komu minjar í úthögum (14%), en það

Flokkun skráðra fornleifa eftir notkun (einkennum) þeirra. Flestar eru þær innan heimatúna eða tengjast samgöngum.

Ástand skráðra fornleifa innan og nærri úttektarsvæðanna.

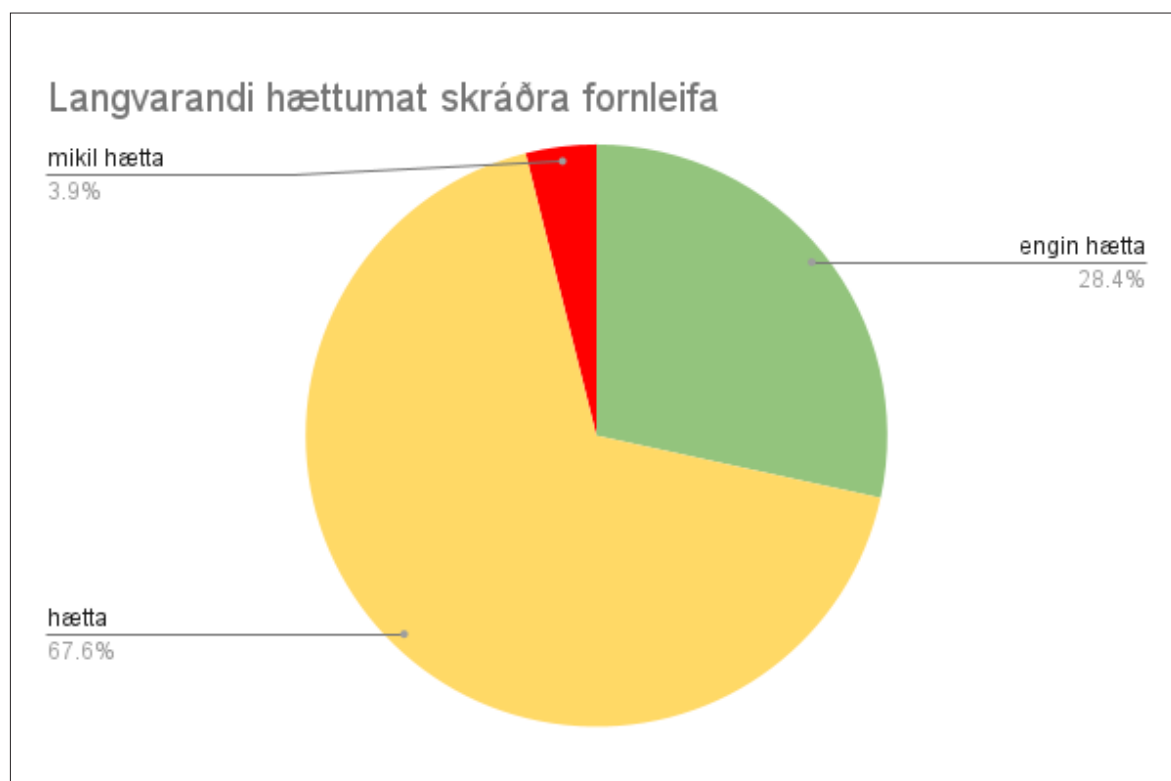
er nokkuð fjölbreyttur flokkur sem m.a. inniheldur beitarhús, stekki, réttir og áveitur. Bústaðir og býli (5,6%) eru sett í sérflokk til að draga þær minjar betur fram, en flestir þeir bústaðir sem skráðir voru eru þó einnig innan heimatúna. Tiltölulega fáar forleifar féllu í aðra flokka. Þeir flokkar eru t.d. legstaðir, nytjastaðir, fornleifar tengdar þjóðtrú og landamerki.

Yfirborðsummerki um tæpan helming fornleifanna (47%) reyndust horfin, í flestum tilvikum vegna sléttunar eða nútíma vegagerðar. Um 19% fornleifanna til viðbótar eru illgreinilegar. Ekki var sjáanlegur munur á varðveislu fornleifa innan svæðanna.

5.1 Viðvarandi hættumat

Í takt við fyrirmæli Minjastofnunar Íslands var á vettvangi bæði metin sú hætt sem að minjum stafaði vegna framkvæmda (tímabundin hætt) og sú hætt sem að minjunum stafaði almennt, ef ekki kæmi til framkvæmda.

Um 68% fornleifanna töldust í hættu, oftast vegna ábúðar. Þær eru flestar innan heimatúna þeirra jarða sem skráðar voru. Tæp 30% fornleifanna eru ekki í hættu, oftast eru þær í úthögum og fjarri svæðum þar jarðrask er yfirvofandi.

Viðvarandi (almennt) hættumat skráðra fornleifa.

Heiti jarðar	Svæði	Fjöldi skráðra fornleifa
ÁR-106 Efri-Gegnishólar	8	1
ÁR-176 Hæringsstaðir	8	6
ÁR-182 Holt	8	3
ÁR-184 Tóftir	8	2
ÁR-185 Brattsholt	8	3
ÁR-186 Brattsholtshjáleiga	8	4
ÁR-187 Keldnakot	8	2
ÁR-188 Borgarholt	8	2
ÁR-193 Miðkökkur	8	3
ÁR-194 Syðsti-Kökkur	8	6
ÁR-195 Kakkarhjáleiga	8	9
ÁR-471 Mjóanes	10	2
ÁR-517 Reykir	9	2
ÁR-631 Gaulverjabæjarhreppur	8	2
ÁR-641 Stokkseyrarhreppur	8	1
RA-001 Eystri-Skógar	1	3
RA-Ytri-Skógar	1	3
RA-010 Lambafell	2	1
RA-053 Sauðhúsvöllur	3	1
RA-062 Fit	3	2
RA-069 Seljaland	3	2
RA-177 Fljótsdalur	4	5
RA-178 Barkarstaðir	4	1
RA-180 Háimúli	4	2
RA-309 Varmidalur	5	1
RA-375 Þjórsártún (Kálfholt)	7	11
RA-444 Vindás	6	13
RA-611 Eyjafjallahreppur	1-3	5
RA-661 Rangárvellir	5	2
RA-671 Ásahreppur	7	1
RA-681 Landsveit	6	1

Fjöldi skráðra fornleifa eftir jörðum.

5.2 Hætta vegna framkvæmda

Við hættumat vegna fyrirhugaðra framkvæmda (tímabundið hættumat) var gengið út frá því að ef minjastaður væri innan við 15 m frá fyrirhuguðum jarðstreng teldist hann í mikilli hættu, nema allar líkur væru á að allar leifar hans væru horfnar. Ástæða þessa er sú annars vegar að helgunarsvæði minja er 15 m út frá ystu mörkum hans og hins vegar sú staðreynd að jafnvel þótt öll yfirborðsummerki minjastaðar séu horfin geta mannvistarleifar leynst undir sverði. Í

tilviki friðlýstra minja er helgunarsvæði fornleifa 100 m en engin friðlýst fornleif var innan úttektarsvæðis. Við gerð hættumats var metið hvort hætta gæti steðjað að fornleifum ef ekki væri gripið til sérstakra ráðstafana. Í meirihluta tilfella var hættan hvorki talin óhjákvæmileg né óyfistíganleg en hættumatinu er fyrst og fremst ætlað að vekja athygli á því að fyrirhugaðar framkvæmdir ógni umræddum minjastöðum. Í flestum tilfellum er hins vegar mögulegt að komast hjá raski með tilfærslu á jarðstreng innan áhrifasvæðisins.

Af þeim minjum sem skráðar voru reyndust 68 fornleifar í mikilli hættu vegna fyrirhugaðra framkvæmda. Að auki eru 34 fornleifar skammt utan úttektarsvæðis og voru þær því skráðar í hættu. Mögulegt þótti að komast hjá raski á flestum minjastöðum innan úttektarsvæðanna með tilfærslu á jarðsteng og merkingu á minjastöðum.

minj_id	Samtala	Heiti	Tegund	Hlutverk	Ástand	Hættumat
3425_1	ÁR-106:013	Borðunarsteinn	heimild	áfangastaður	vel greinanlegar	engin hætta
3425_2	ÁR-176:009		heimild	túngarður	sést ekki	hætta
3425_3	ÁR-176:013	Nátthagi	heimild	nátthagi	sést ekki	hætta
3425_4	ÁR-176:029		heimild	brunnur	sést ekki	hætta
3425_5	ÁR-176:030		þúst	útiús	greinanlegar	hætta
3425_6	ÁR-176:031		þúst	útiús	greinanlegar	hætta
3425_7	AR-176:032		garðlag	óþekkt	greinanlegar	hætta
3425_8	ÁR-182:001_1	Holt	hóll	bæjarhóll	greinanlegar	hætta
3425_9	ÁR-182:006		heimild	landamerki	sést ekki	engin hætta
3425_10	ÁR-182:013		heimild	matjurtagarður	sést ekki	hætta
3425_11	ÁR-184:002		heimild	útiús	sést ekki	hætta
3425_12	ÁR-184:006		heimild	fjárhús	sést ekki	hætta
3425_13	ÁR-185:009	Brattar	þúst	legstaður	vel greinanlegar	hætta
3425_14	ÁR-185:025	Ólafstóft	þúst	óþekkt	illgreinanlegar	hætta
3425_15	ÁR-185:048		garðlag	óþekkt	greinanlegar	engin hætta
3425_16	ÁR-186:003		vegur	leið	greinanlegar	hætta
3425_17	ÁR-186:005		náma	mógrafir	illgreinanlegar	engin hætta
3425_18	ÁR-186:011		þúst	óþekkt	greinanlegar	hætta
3425_19	ÁR-186:012		garðlag	áveita	greinanlegar	hætta
3425_20	ÁR-187:006	Lambhús	þúst	lambhús	illgreinanlegar	engin hætta
3425_21	ÁR-187:009	Stekkatún	þúst	stekkur	greinanlegar	engin hætta
3425_22	ÁR-188:001_1	Borgarholt	hóll	bæjarhóll	greinanlegar	hætta
3425_23	ÁR-188:004		heimild	leið	sést ekki	hætta
3425_24	ÁR-193:011		heimild	leið	sést ekki	hætta
3425_25	ÁR-193:013		dæld	útiús	illgreinanlegar	hætta
3425_26	ÁR-193:014		heimild	útiús	sést ekki	hætta
3425_27	ÁR-194:001_1	Syðsti-Kökkur	hóll	bæjarhóll	greinanlegar	hætta
3425_28	ÁR-194:001_6		heimild	matjurtagarður	sést ekki	hætta
3425_29	ÁR-194:002		heimild	útiús	sést ekki	hætta
3425_30	ÁR-194:003		heimild	útiús	sést ekki	hætta
3425_31	ÁR-194:004	Gjain	heimild	vatnsból	sést ekki	hætta
3425_32	ÁR-194:005_2		heimild	traðir	sést ekki	hætta
3425_33	ÁR-195:003_1		heimild	útiús	sést ekki	hætta

3425_34	ÁR-195:003_2		heimild	útihús	sést ekki	hætta
3425_35	ÁR-195:004_1		garðlag	túngarður	greinanlegar	hætta
3425_36	ÁR-195:004_2		dæld	óþekkt	illgreinanlegar	hætta
3425_37	ÁR-195:006		tóft	útihús	greinanlegar	hætta
3425_38	ÁR-195:008_1		þúst	hesthús	greinanlegar	hætta
3425_39	ÁR-195:008_2		hleðsla	matjurtagarður	illgreinanlegar	hætta
3425_40	ÁR-195:018	Varnargaður	garðlag	vörslugarður	greinanlegar	mikil hætta
3425_41	ÁR-195:025		heimild	traðir	sést ekki	hætta
3425_43	ÁR-471:001_1	Mjóanes	hóll	bæjarhóll	illgreinanlegar	hætta
3425_44	ÁR-471:002		hóll	útihús	greinanlegar	hætta
3425_45	ÁR-517:038		heimild	tjaldstæði	sést ekki	engin hætta
3425_46	ÁR-517:039	Torfeyri	heimild	torftökustaður	sést ekki	engin hætta
3425_48	ÁR-631:008	Flóaáveita	garðlag	áveita	greinanlegar	engin hætta
3425_48	ÁR-631:008	Flóaáveita	garðlag	áveita	greinanlegar	engin hætta
3425_47	ÁR-631:007		heimild	leið	sést ekki	engin hætta
3425_48	ÁR-631:008	Flóaáveita	garðlag	áveita	greinanlegar	engin hætta
3425_49	ÁR-641:047	Kakkavegur	heimild	leið	sést ekki	hætta
3425_50	RA-001:008		heimild	hesthús	sést ekki	hætta
3425_51	RA-001:019	Götur	heimild	traðir	sést ekki	hætta
3425_52	RA-001:030		heimild	túngarður	sést ekki	hætta
3425_53	RA-002:013		niður-gröftur-hleðsla	matjurtagarður	illgreinanlegar	hætta
3425_54	RA-002:014	Skógatraðir	garðlag	traðir	greinanlegar	hætta
3425_55	RA-002:015		garðlag	túngarður	illgreinanlegar	hætta
3425_56	RA-010:041		garðlag	varnargarður	greinanlegar	engin hætta
3425_57	RA-053:011		hleðsla	vörslugarður	greinanlegar	engin hætta
3425_58	RA-062:043		tóft	matjurtagarður	greinanlegar	hætta
3425_59	RA-062:044		heimild	leið	sést ekki	engin hætta
3425_60	RA-069:077		garðlag	brú	greinanlegar	engin hætta
3425_61	RA-069:078		tóft	óþekkt	illgreinanlegar	engin hætta
3425_62	RA-177:002_1		heimild	matjurtagarður	sést ekki	hætta
3425_63	RA-177:008		garðlag	túngarður	greinanlegar	hætta
3425_64	RA-177:009		heimild	rétt	sést ekki	mikil hætta
3425_65	RA-177:029	Hrossavallaveita	heimild	áveita	sést ekki	engin hætta
3425_66	RA-177:034		niður-gröftur-hleðsla	traðir	greinanlegar	hætta
3425_67	RA-178:046	Álfaklettur	þjóðtrú	huldufólksbústaður	greinanlegar	hætta
3425_68	RA-180:018		heimild	rétt	sést ekki	engin hætta
3425_69	RA-180:022		tóft	rétt	greinanlegar	engin hætta
3425_70	RA-309:003		heimild	útihús	sést ekki	hætta
3425_71	RA-375:008	Fífilbrekka	heimild	bæjarstæði	sést ekki	mikil hætta
3425_72	RA-375:009_1	Þjórsártún	mann-virki	bæjarstæði	illgreinanlegar	hætta
3425_73	RA-375:009_2		niður-gröftur-hleðsla	brunnur	illgreinanlegar	mikil hætta

3425_74	RA-375:009_3		heimild	hesthús	sést ekki	hætta
3425_75	RA-375:009_4		heimild	traðir	sést ekki	hætta
3425_76	RA-375:009_5		heimild	matjurtagarður	sést ekki	hætta
3425_77	RA-375:009_6		heimild	hlaða	sést ekki	hætta
3425_78	RA-375:009_7		heimild	eldhús	sést ekki	hætta
3425_79	RA-375:009_8		heimild	rétt	sést ekki	hætta
3425_80	RA-375:037		gata	leið	illgreinanlegar	engin hætta
3425_81	RA-375:038		mann- virki	brú	greinanlegar	engin hætta
3425_82	RA-444:001	Vindás	hóll	bæjarhóll	illgreinanlegar	hætta
3425_83	RA-444:002	Lambhúshóll	heimild	lambhús	sést ekki	hætta
3425_84	RA-444:003		heimild	útiþús	sést ekki	hætta
3425_85	RA-444:010		garðlag	túngarður	illgreinanlegar	hætta
3425_86	RA-444:011		vegur	traðir	greinanlegar	hætta
3425_87	RA-444:012	Fjóshóll	þúst	fjós	illgreinanlegar	hætta
3425_88	RA-444:013		heimild	brunnur	sést ekki	hætta
3425_89	RA-444:021_4		hleðsla	matjurtagarður	greinanlegar	hætta
3425_90	RA-444:031		heimild	beitarhús	sést ekki	engin hætta
3425_91	RA-444:037		heimild	matjurtagarður	sést ekki	hætta
3425_92	RA-444:038	Stekkjargróf	örnefni	stekkur	sést ekki	engin hætta
3425_93	RA-444:041		tóft	óþekkt	illgreinanlegar	hætta
3425_94	RA-444:043		tóft	óþekkt	illgreinanlegar	hætta
3425_95	RA-611:012		heimild	leið	sést ekki	engin hætta
3425_96	RA-611:013		heimild	leið	sést ekki	engin hætta
3425_97	RA-611:014		heimild	leið	sést ekki	engin hætta
3425_98	RA-611:015		heimild	leið	sést ekki	engin hætta
3425_99	RA-611:016		heimild	leið	sést ekki	engin hætta
3425_100	RA-661:002	Varmadalsgötur	gata	leið	illgreinanlegar	hætta
3425_96	RA-611:013		heimild	leið	sést ekki	engin hætta
3425_101	RA-661:020		gata	leið	greinanlegar	engin hætta
3425_102	RA-671:031		vegur	leið	greinanlegar	engin hætta
3425_103	RA-681:011	Skógargötur	gata	leið	greinanlegar	hætta

Allar skráðar fornleifar innan áhrifasvæða.

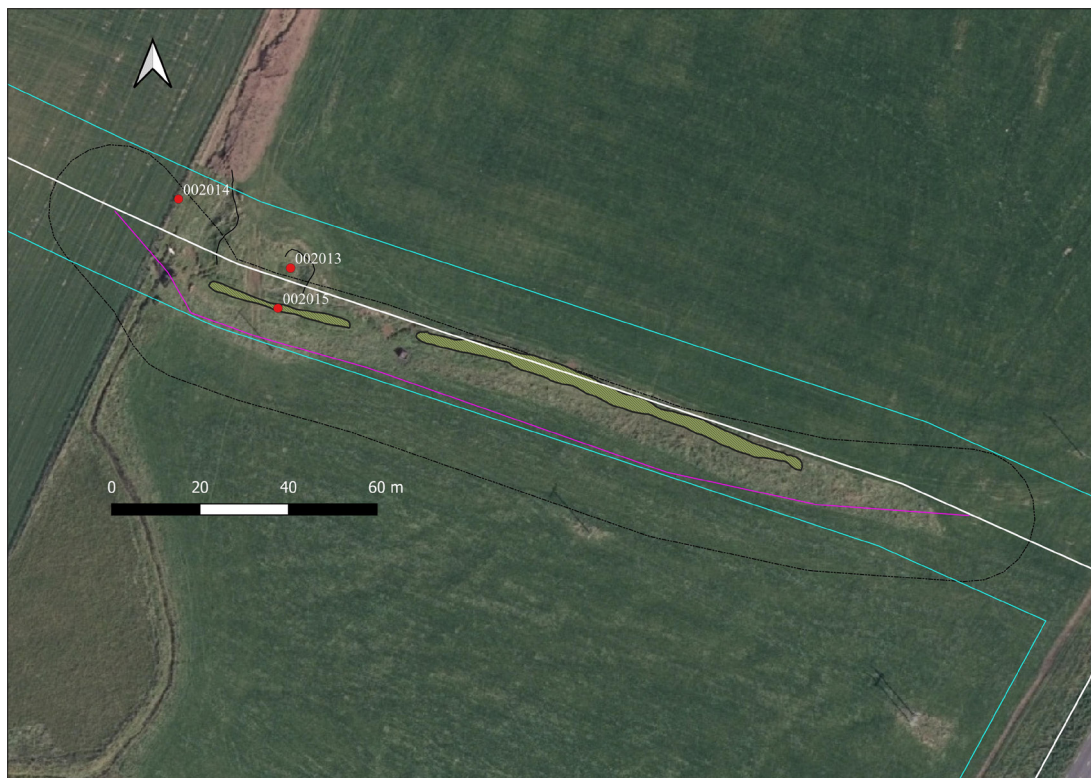
Eftir að vettvangsvinnu lauk innan hvers svæðis var stutt samantekt rituð um helstu niðurstöður skráningarinnar. Samantektirnar voru sendar til verkkaupa og Minjastofnunar Íslands ásamt landfræðilegum gögnum og með þessu verklagi var komist hjá töfum á lagningu jarðstrengsins. Í samantektunum var m.a. farið yfir öll tilfelli þar sem fyrirhuguð strenglögn gæti ógnað minjum og gerðar tillögur að hliðrun línu sem gæti hlíft fornleifum frá skemmdum. Samantektirnar voru gerðar áður en endanleg úrvinnsla fór fram og í einstaka tilvikum hafa orðið breytingar á úrvinnslustigi. Hér á eftir verður fjallað um þær fornleifar sem fyrirhugaður jarðstrengur ógnar, tillögur að hliðrun og þær mótvægisáðgerðir sem lagðar eru til. Í tilvikum þar sem óhjákvæmileg reynist að raska fornminjum vegna framkvæmda er það hlutverk Minjastofnunar Íslands að úrskurða formlega um hvort og með hvaða skilmálum fornleifar í

stórhættu megi víkja við slíkar aðstæður og hvort og þá hvaða mótvægisáðgerða er þörf.

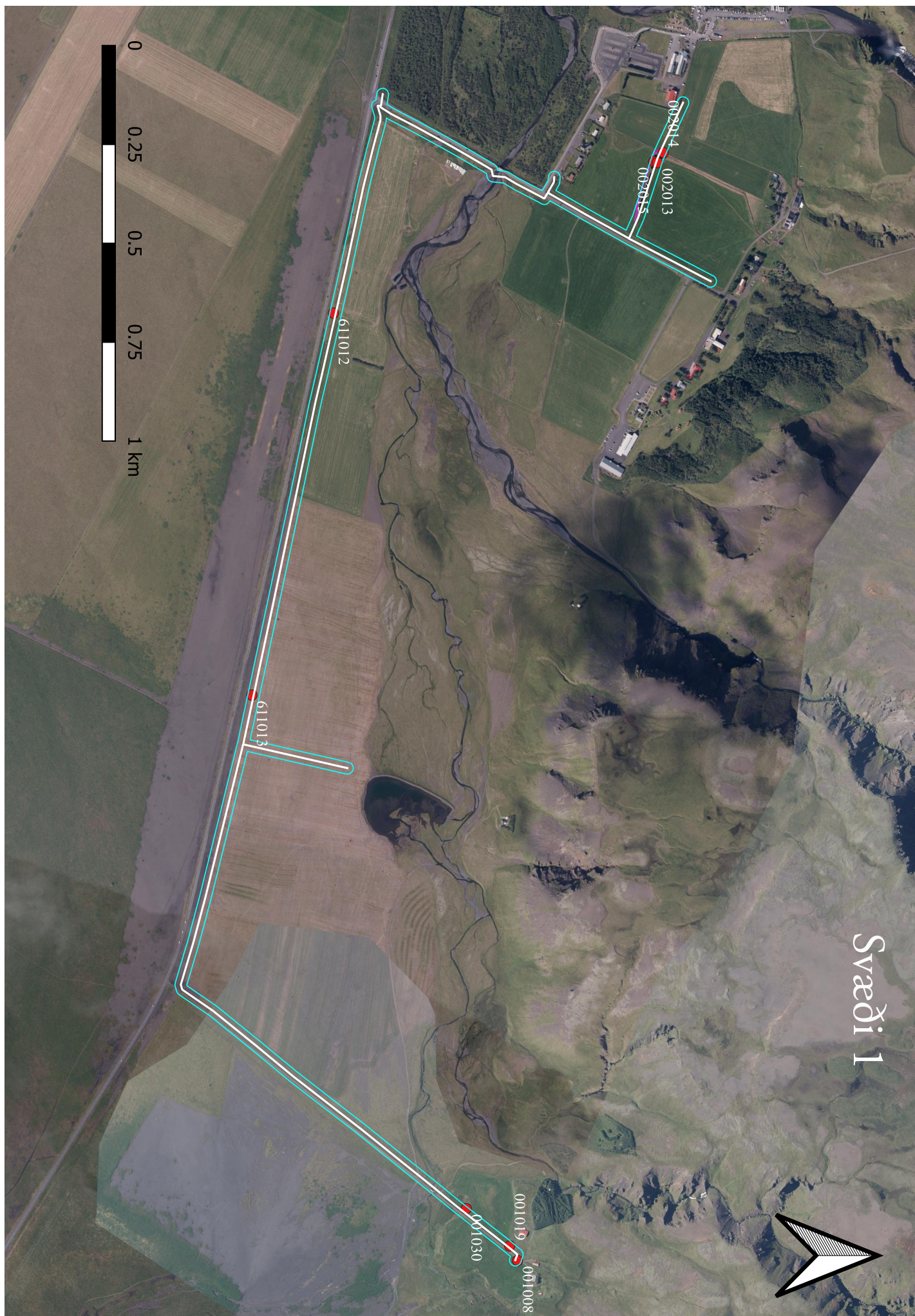
Svæði 1: Skógar, undir Eyjafjöllum

Fyrirhugað er að leggja jarðstreng á milli Eystri-Skóga RA-001 og Ytri-Skóga RA-002 meðfram þjóðvegi 1, alls um 5 km að lengd. Þetta svæði er aðalskráð⁴ og áður en þessi skráning fór fram var vitað að sex fornleifar yrðu mögulega fyrir áhrifum vegna framkvæmdarinnar. Tvær fornleifar voru skráðar til viðbótar og alls eru því átta fornleifar innan eða nærri úttektarsvæðinu. Lögð var til breyting á legu jarðstrengsins innan þessa svæðis á einum stað í landi Ytri-Skóga.

Alls eru fjórar fornleifar innan og nærri úttektarsvæðinu í landi Eystri-Skóga. Fyrirhugað er að plægja strenginn 5 m sunnan við áætlaða staðsetningu **útihúss RA-001:008**. Engin ummerki þessa útihúss sjást á yfirborði í dag og er ólíklegt að til mótvægisáðgerða þurfi að grípa utan þessarar skráningar. **Traðir RA-001:019** lágu að bænum að sunnan, nánast á sama stað og núverandi vegur. Fyrirhugað er að plægja strenginn fast vestan við veginn. Engin ummerki traðanna sjást innan úttektarsvæðis og ólíklegt að til nokkurra mótvægisáðgerða þurfi að grípa. **Túngarður RA-001:030** afmarkaði m.a. suðurhluta heimatúnsins og úttektarsvæðið þverar áætlaða staðsetningu hans. Túngarðurinn er horfinn af yfirborði vegna sléttunar á þessu svæði en þó má vel greina hvar hann var staðsettur, náttúrleg brún var látin ráða. Túngarðurinn var uppi á brúnni og mun áætluð staðsetning hans alltaf verða fyrir áhrifum vegna framkvæmdarinnar. Minjastofnun mun úrskurða hvort einhverra mótvægisáðgerða sé þörf. **Leið RA-611:013** lá þvert undir Eyjafjöllum, allt frá Seljalandi í vestri að Eystri-Skógum í austri. Leiðin er innan

Tilaga að breyttri legu jarðstrengsins í landi Ytri-Skóga sýnd með fjólublárrí línu.

Svæði 1

Yfirlitskort af úttektarsvæði 1.

úttektarsvæðisins á um 2,3 km löngum kafla en sést ekki. Líklega er hún komin undir þjóðveg 1 eða horfin vegna áfoks á Skógasandi. Ólíklegt er að nokkurra mótvægisáðgerða, utan þessarar skráningar verði krafist.

Á Ytri-Skógum eru fjórar fornleifar sem koma við sögu vegna framkvæmdarinnar. Þrjár þeirra eru sýndar á túnakorti frá 1924 og fyrirhugaður strengur hefur mögulega áhrif á þær allar. **Kálgarður RA-002:013** er syðst í heimatúninu en fyrirhugað er að plægja strenginn þvert í gegnum suðurhluta hans. **Skógatraðir RA-002:014** eru skammt vestar og er fyrirhugað að plægja strenginn þvert í gegnum suðurenda þeirra. Traðirnar sjást enn en þeim hefur verið raskað nokkuð á þessu svæði. **Túngarður RA-002:015** sést enn og liggur eftir náttúrulegri brún. Hægt er að forða raski á þessum fornleifum með því að plægja strenginn sunnan undir brúninni, í suðurjaðri áhrifasvæðisins. **Leið RA-611:012** liggur til norðausturs frá leið 013 og sameinaðist tröðum RA-001:019 rétt norðan við úttektarsvæðið innan heimatúns Eystri-Skóga. Hún sést ekki innan úttektarsvæðis og ólíklegt að nokkurra mótvægisáðgerða, utan þessarar skráningar, verði krafist.

Svæði 2: Seljavellir og Lambafell, undir Eyjafjöllum

Fyrirhugað er að leggja jarðstrenginn til suðurs frá Seljavöllum RA-010b og enda til við núverandi húsakost á Lambafelli RA-010, alls tæplega 2 km leið. Þetta svæði hefur ekki verið skoðað með tilliti til fornleifa áður. Tvær fornleifar voru skráðar við vettvangsvinnu. **Varnargarður RA-010:041** er innan landamerkja Seljavalla, fast vestan við gamlan farveg Laugarár. Hann er líklega ekki mjög forn en norðurendinn mun alltaf verða fyrir raski vegna framkvæmdarinnar. Minjastofnun mun úrskurða hvort mótvægisáðgerða sé þörf. **Leið RA-611:014** er innan úttektarsvæðisins alls. Núverandi malarvegur er á sama stað en engin ummerki leiðarinnar eru varðveitt innan þess. Ólíklegt er að nokkurra mótvægisáðgerða, utan þessarar skráningar, verði krafist.

Svæði 3: Seljaland að Sauðhúsvelli, undir Eyjafjöllum

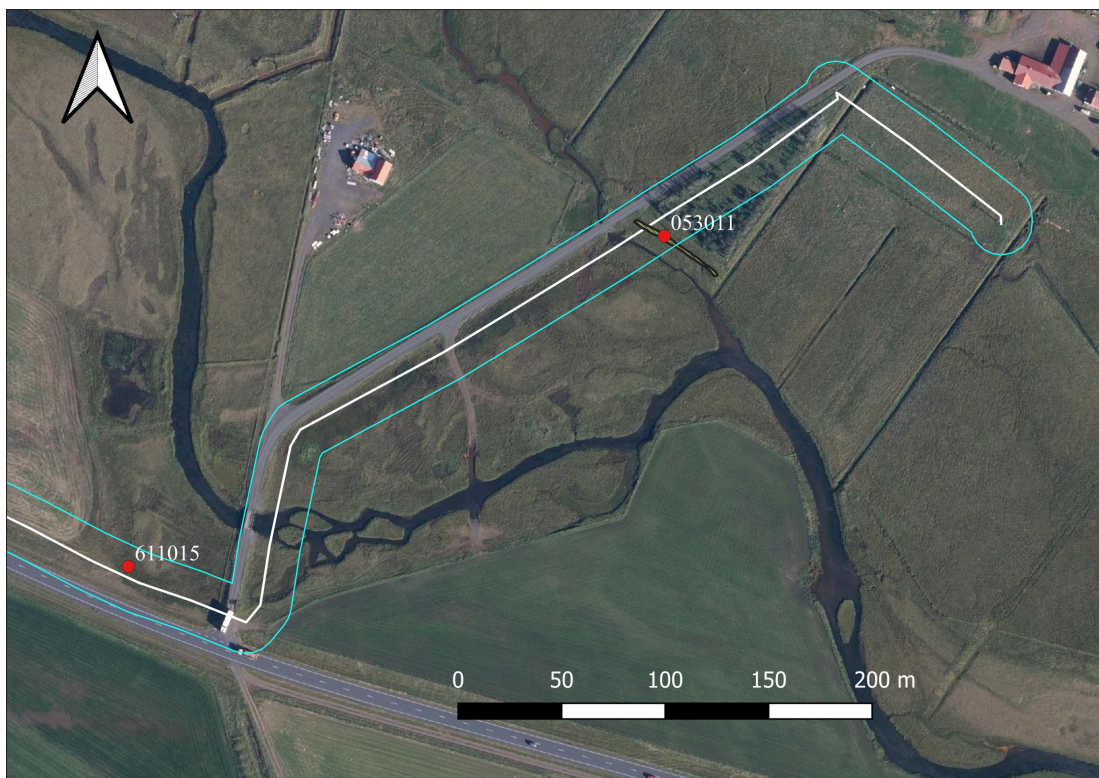
Fyrirhugað að leggja streng á um 5 km löngum kafla, milli bæjanna Seljalands RA-069 til norðvesturs og Sauðhúsvallar RA-053 til suðausturs. Strengurinn mun liggja þvert í gegnum land fjögurra lögbýla: Seljalands RA-069, Fitjamýrar RA-069b, Fitja RA-062 og Sauðhúsvallar RA-053. Aðalskráning fór fram innan Seljalands og Fitjamýrar⁵ árið 2013 en engin fornleif var þekkt innan úttektarsvæðis úr þeirri skráningu. Alls voru átta fornleifar skráðar innan og nærri úttektarsvæðinu við vettvangsvinnu nú.

Ein fornleif, **vörslugarður RA-053:011**, var skráð á Sauðhúsvelli. Fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn þvert í gegnum garðinn en mögulega er hægt að komast hjá raski með því að færa strenginn alveg að malarvegi sem þarna er. Minjastofnun mun úrskurða hvort mótvægisáðgerða sé þörf.

5 Ragnheiður Gló Gylfadóttir o.fl. 2018

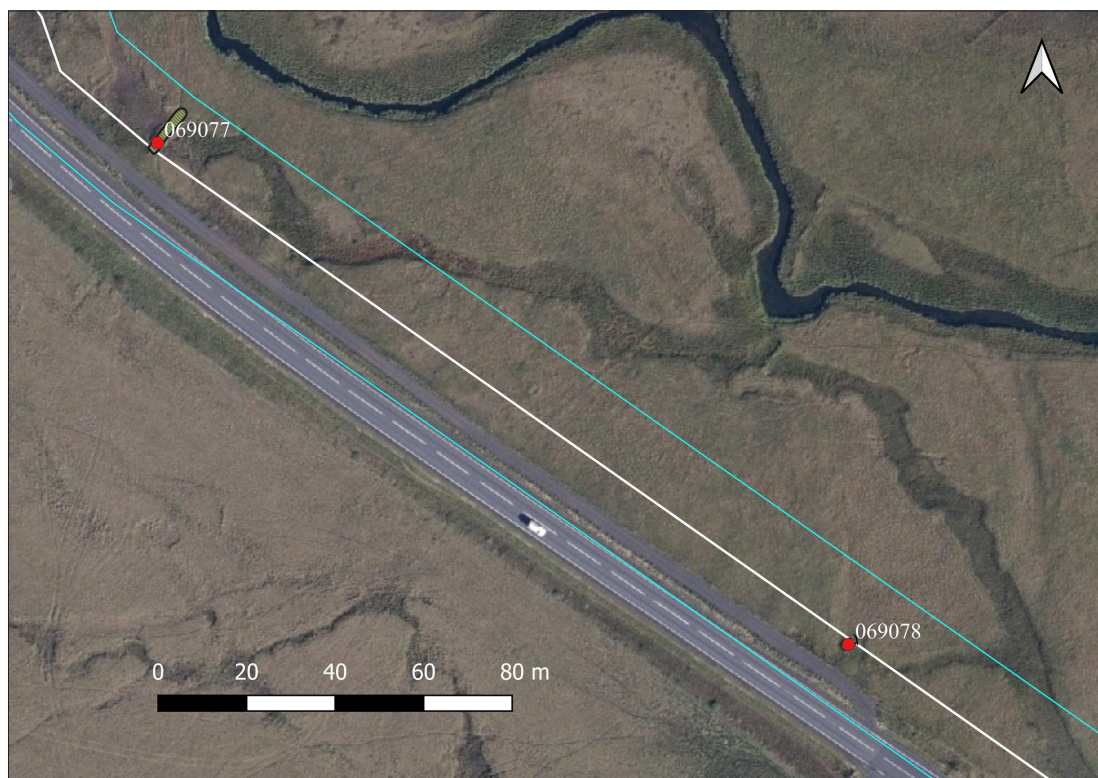

Yfirlitskort af úttektarsvæði 2.

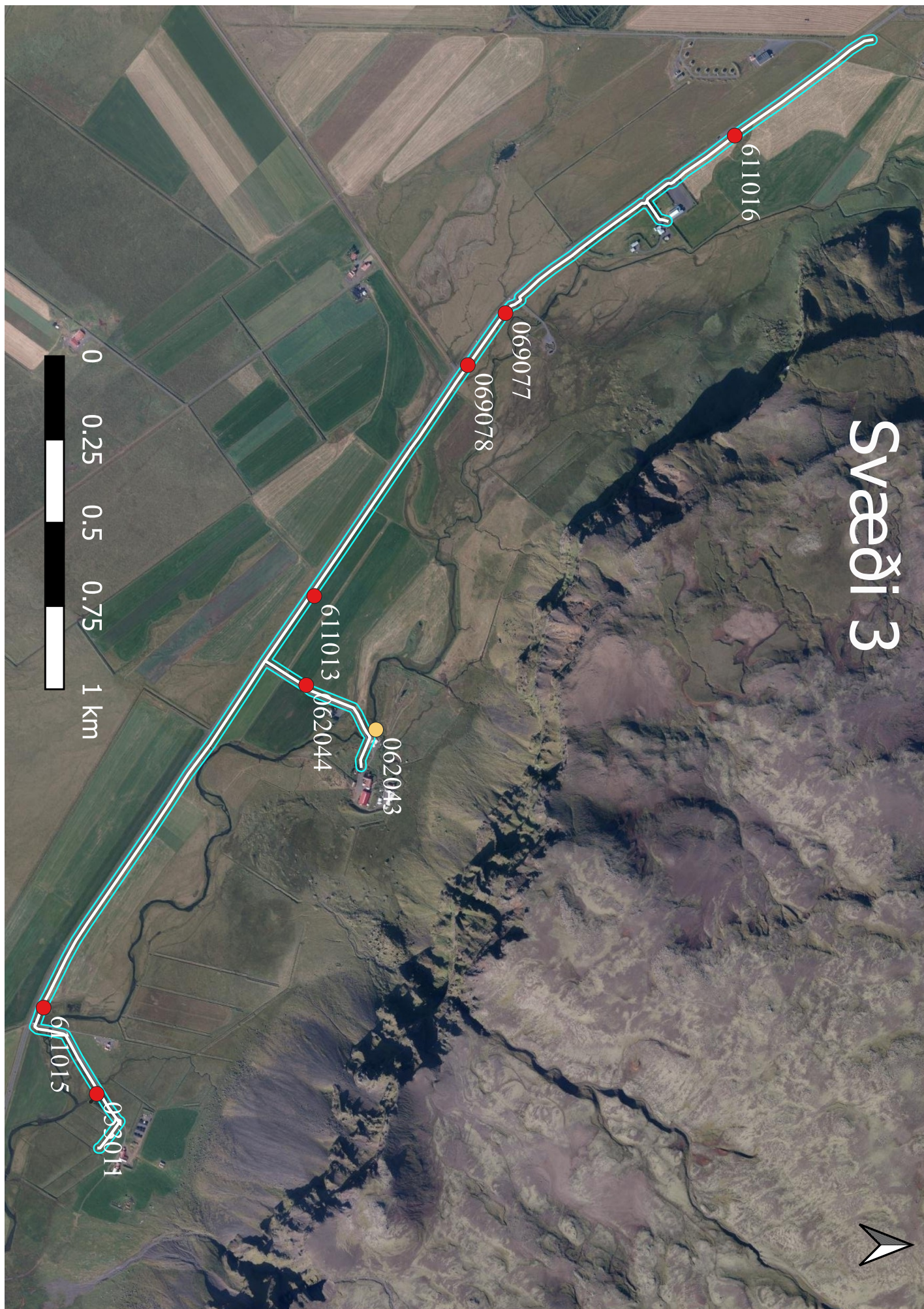

Lega jærðstrengsins í landi Sauðhúsvallar.

Fjórar fornleifar voru skráðar í landi Fitja. **Leið RA-611:015**, lá til norðurs frá **leið RA-611:013**, og endaði við heimatún Sauðhúsvallar. Leið 015 er tvisvar innan úttektarsvæðisins en er horfin af yfirborði í báðum tilvikum. Ólíklegt er að nokkurra mótvægisaðgerða, utan þessarar skráningar verði krafist. Leið 013 er innan úttektarsvæðisins að stórum hluta en sést

Skráðar fornleifar í landi Seljalands RA-069. Hægt er að komast hjá raski með tilfærslu á jærðstreng.

Yfirlitskort af úttektarsvæði 3.

hvergi á yfirborði. **Leið RA-062:044** lá einnig frá leið RA-611:013 að heimatúni Fitja. Ólíklegt að nokkurra mótvægisáðgerða utan þessarar skráningar verði krafist. **Kálgarður RA-062:043** er 10 m utan við skráningarsvæðið og mun ekki verða fyrir raski.

Þrjár fornleifar voru skráðar í landi Seljalands. **Leið RA-611:016** lá til suðurs frá bænum allt að Lambhúshól RA-060. Engin ummerki leiðarinnar eru varðveitt innan úttektarsvæðis og ólíklegt að nokkurra mótvægisáðgerða verði krafist utan þessarar skráningar. **Hlaðin brú RA-069:077** sést yfir þurran farveg Fitjaáls (Hofsár), skammt sunnan við Seljalandsréttir. Fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn fast sunnan við brúna en verði farið nær þjóðvegi 1 er hægt að komast hjá raski á henni. Ekki er vitað á hvaða leið brúin var notuð. **Signin tóft RA-069:078** er um 200 m suðaustar, nærri merkjum við Fitjamýri. Hún er eflaust ekki mjög forn og illa varðveitt. Fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn í gegnum norðurhluta tóftarinnar. Verði strengurinn plægður nokkrum metrum norðar eða sunnar er hægt að komast hjá raski á henni.

Svæði 4: Fljótshlíð

Innst í Fljótshlíð er fyrirhugað að leggja streng á um 6,5 km löngum kafla, milli bæjanna Háamúla til vesturs og Fljótsdals til austurs. Strengurinn mun liggja þvert í gegnum land þriggja lögbýla: Háamúla RA-180, Barkarstaða RA-178 og Fljótsdals RA-177. Þetta svæði er aðalskráð⁶ og áður en þessi skráning fór fram var vitað að átta fornleifar yrðu mögulega fyrir áhrifum vegna framkvæmdanna. Ekki fundust fleiri minjar innan úttektarsvæðisins við vettvangsvinnu.

Alls eru fimm fornleifar innan og nærri úttektarsvæðinu í landi Fljótsdals. **Kálgarður RA-177:002_01** er horfin af yfirborði og ólíklegt að til nokkurra mótvægisáðgerða þurfi að grípa þrátt fyrir að jarðstrengurinn endi innan kálgarðsins. Túngarður **RA-177:008** afmarkaði m.a. suðausturhluta heimatúnsins árið 1919. Hann er um 7 m austan við úttektarsvæðið en helgunarsvæði hans nær inn fyrir það. Engin ummerki túngarðsins sjást lengur á yfirborði sunnan við túnið og ólíklegt að til nokkurra mótvægisáðgerða þurfi að grípa. **Rétt RA-177:009** var sambyggð túngarði 008 en öll ummerki hennar eru horfin af yfirborði. Hún var um 15 m austan við úttektarsvæðið og sem fyrr ólíklegt að nokkurra mótvægisáðgerða verði krafist. Sunnan við heimatúnið, á gömlum áreyrum þverár er örnefnið **Hrossavallaveita RA-177:029**. Mögulega bendir það til þess að engjar með tilheyrandi mannvirkjum hafi verið á bökkum þverár líkt og á mörgum jörðum í Fljótshlíð. Engin mannvirki bera engjabúskap eða áveitu vitni í dag á þessum slóðum. **Traðir RA-177:034** eru um 2 m norðan við úttektarsvæðið. Traðirnar sjást enn í brattri brekku en ólíklegt að þær verði fyrir nokkru raski enda nokkuð ofar í brekkunni.

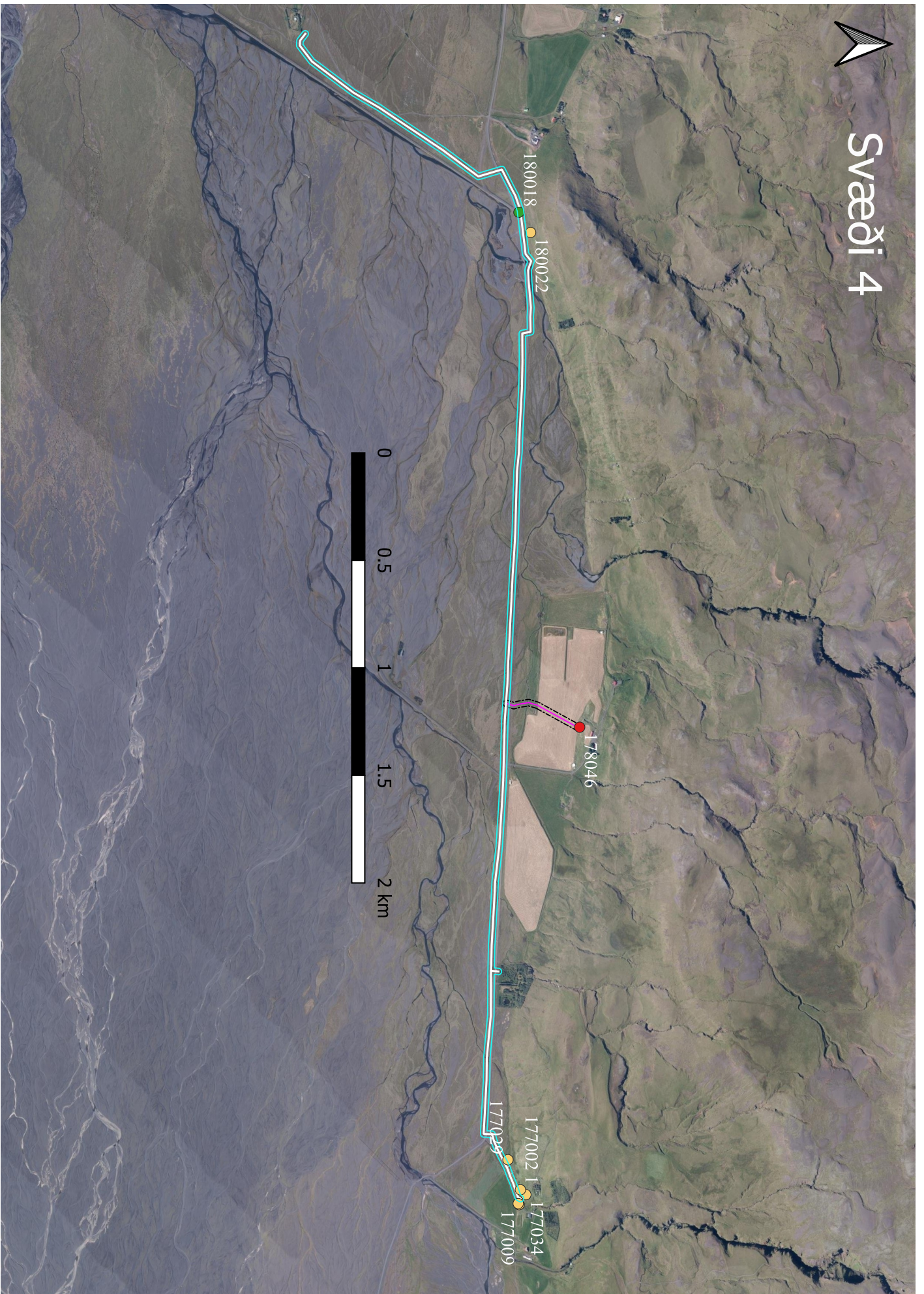
Álfaklettur RA-178:046 er sunnarlega innan heimatúns Barkarstaða RA-178. Kletturinn sést enn um 4 m norðvestan við fyrirhugaða staðsetningu jarðstrengsins en ólíklegt að hann verði fyrir raski vegna framkvæmdarinnar.

Í landi Háamúla var **rétt RA-180:018** en hún er horfin. Henni var rutt út við vegagerð fyrir einhverjum áratugum og engin ummerki hennar eru varðveitt. **Rétt RA-180:022** er um 15 m

6 Ragnheiður Gló Gylfadóttir, í vinnslu_b

Svæði 4

Yfirlitskort af úttektarsvæði 4.

norðan við úttektarsvæðið en helgunarsvæði hennar skarast við það að litlum hluta. Afar ólíklegt er að réttin verði fyrir raski, hún er um 5 m ofar í brekku.

Svæði 5: Rangárvellir

Nærri Hellu, í landi lögbýlanna Selalækjar RA-310, Varmadals RA-309 og Gaddstaða RA-308 er fyrirhugað að plægja um 3,5 km langan streng. Þetta svæði er aðalskráð⁷ og áður en skráningin fór fram var vitað um þrjár fornleifar sem mögulega verða fyrir áhrifum vegna framkvæmdarinnar. Engar nýjar minjar fundust við vettvangsvinnu.

Útihús RA-309:003 var suðvestast í heimatúni Varmadals en öll ummerki þess eru horfin af yfirborði. Núverandi heimreið að Varmadal er fast norðan við áætlaða staðsetningu útihússins. Útihúsið var um 14 m suðaustan við miðlínu jarðstrengsins, sunnan heimreiðarinnar, en fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn norðan hennar. Ólíklegt er að nokkurra mótvægisaðgerða verði krafist í þessu tilviki.

Tvær þjóðleiðir eru innan úttektarsvæðisins. **Varmadalsgötur RA-661:002** sjást á 30 m löngum kafla, sunnan við núverandi veg að Selalæk. Fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn norðan við veginn og ólíklegt að Varmadalsgötur verði fyrir raski. **Þjóðleið RA-661:020** sést á herföngjaráðskorti og án efa hluti af uppbyggðum vegi sem gerður var eftir tilkomu Þjórsárbrúar um 1900. Enn má sjá upphlaðinn veginn norðan við Ytri-Rangá og mun jarðstrengurinn liggja þvert yfir hann. Ekki er vitað hversu gamall þessi vegur er með vissu, þ.e. hvort þetta sé elsta útgáfa hans, en brúarstöplar af eldri brú eru skammt austar.

Svæði 6: Vindás í Landsveit

Svæði 6 er alfarið innan jarðarinnar Vindáss í Landsveit. Alls hefur jörðin verið heimsótt sex sinnum á síðustu 20 árum eða svo, þar hafa farið fram fjögur skráningarverkefni og tveir uppgreftir.⁸ Úttektarsvæðið er alls um 2 km að lengd, af þeim hafa um 400 m verið skoðaðir í öðrum skráningarverkefnum sem uppfylla núverandi kröfur Minjastofnunar. Alls voru því um 1,6 km skoðaðir með tilliti til fornleifa í þetta sinn.

Vitað var að 12 fornleifar væru innan eða nærri úttektarsvæðinu áður en skráningin hófst og ekki bættust við nýjar fornleifar eftir vettvangsvinnu. Sjö fornleifanna eru innan heimatúns Vindáss. **Kálgarður RA-444:037** er um 10 m vestan við úttektarsvæðið en hann er horfinn af yfirborði vegna margvíslegra framkvæmda þar síðustu áratugi. **Fjóshóll RA-444:012** er um 14 m vestan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs. Hann er afar óskýr og sést lítið sem ekkert á yfirborði. Fjóshóll er vestan við malarveg sem liggur NNA-SSV, þvert í gegnum austurhluta heimatúnsins. Fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn austan við veginn og ólíklegt að hólnum verði raskað. **Brunnur RA-444:013** er líka vestan við malarveginn, um 10 m vestan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs. Nákvæm staðsetning brunnsins er á reiki en litlar líkur eru á

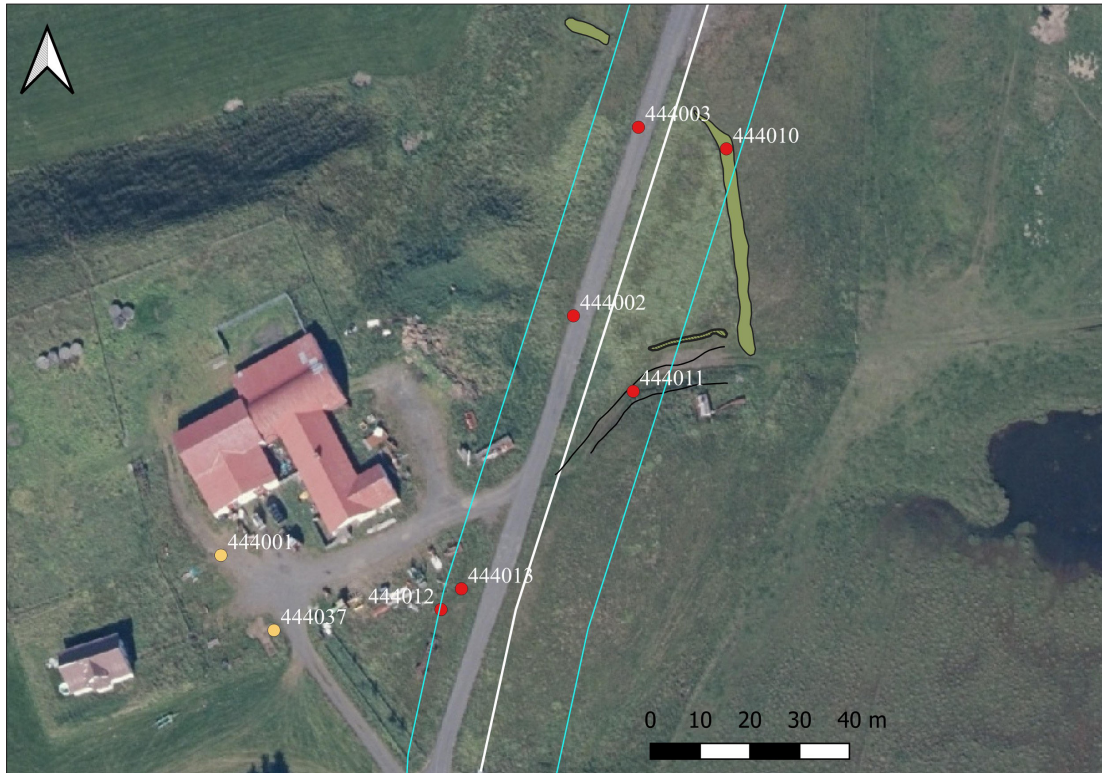
7 Kristborg Þórsdóttir, 2009

8 Bjarni F. Einarsson 2009, Kristborg Þórsdóttir 2020, Kristborg Þórsdóttir 2022, Ragnheiður Gló Gylfadóttir 2022, Lilja Laufey Davíðsdóttir og Rangheiður Gló Gylfadóttir 2023, Stefán Ólafsson 2024.

Svæði 5

Yfirlitskort af úttektarsvæði 5.

Skráðar fornleifar innan heimatúnsins í Vindási.

jarðraski þar sem hann er að öllum líkindum, þar sem strengurinn fer austan við malarveginn. **Traðir RA-444:011** lágu til austurs frá bæ 001 og sjást á túnakorti. Lega traðanna hefur tekið breytingum uppi á holtinu sem bærinn er á. Traðirnar sveigja nú til suðvesturs og er

Skráðar fornleifar við starfsstöð Geo Salmo.

Yfirlitskort af úttekarsvæði 6.

malarvegur að bæ 001 í framhaldi þeirra, rétt sunnan við eldri legu. Traðirnar eru enn varðveittar til austurs, í brekkunni niður holtið sem bærinn er á. Þær eru um 5 m frá miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs. Þar má enn sjá einn traðarvegg og hellur í botni þeirra. Fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn nærri malarveginum en þar eru traðirnar þegar horfnar vegna vegagerðar. **Útihús RA-444:002** og **RA-444:003** eru bæði um tveimur metrum vestan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs. Útihúsin eru bæði horfin undir malarveg sem liggur NNA-SSV þvert í gegnum austurhluta heimatúnsins. Ólíklegt er að nokkurra mótvægisaðgerða verði krafist í báðum tilvikum. **Túngarður RA-444:010** afmarkaði allt heimatún Vindáss. Hann er horfin vegna sléttunar að mestu en hluti er enn varðveittur í norðausturhorni túnsins. Túngarðurinn er raskaður að hluta vegna malarvegarins og þar er fyrirhugað að plægja strenginn niður.

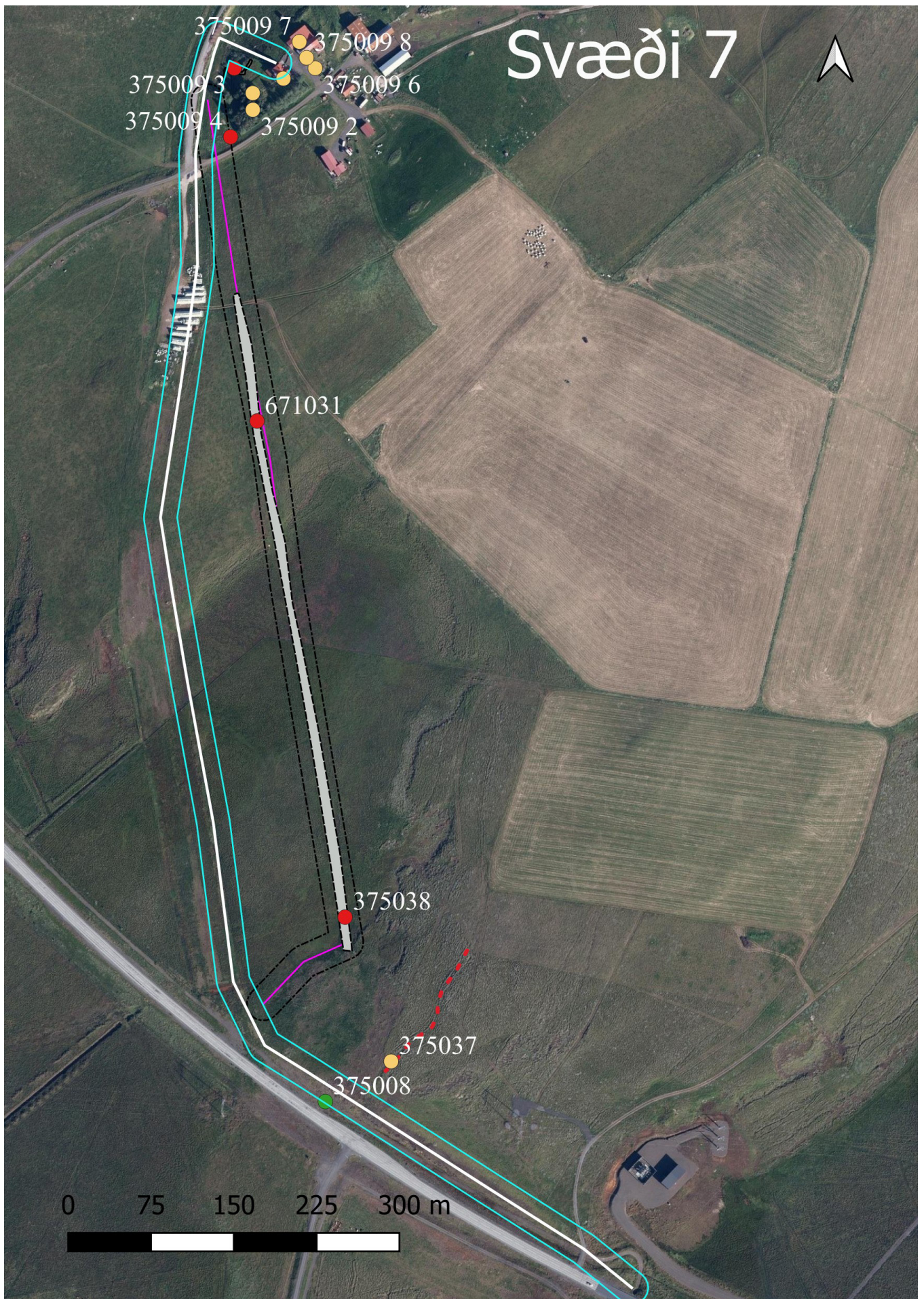
Fast norðan við holtið sem bærinn er á lá þjóðleið **RA-681:011**. Leiðin lá þvert austur-vestur í gegnum úttektarsvæðið en sést ekki á yfirborði þar. Ólíklegt er að nokkurra mótvægisaðgerða verði krafist í þessu tilviki. **Beitarhús RA-444:031** eru horfin af yfirborði vegna niðurrifs og sléttunar. Þau voru um 11 m vestan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs. **Stekkjargróf RA-444:038** er um 20 m austan við úttektarsvæðið er ekki er vitað með vissu hvar stekkurinn var staðsettur, mögulega á sama stað og beitarhús 031 eða við sjálfa grófina. **Tóft RA-444:041** er skammt austan við starfsstöð Geo Salmo í svokölluðum Laugum. Tóftin er um 7 m norðan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs. **Tóft RA-444:043** er innan athafnasvæðis Geo Salmo, 15 m norðan við miðlínu jarðstrengsins. Ólíklegt er að lagning jarðstrengsins raski tóftinni, en hún er þegar í mikilli hættu vegna umsvifa innan lóðarinnar.

Svæði 7: Ásahreppur

Svæði 7 er í Ásahreppi innan jarðanna Þjórsártúns og Lækjartúns RA-376 en báðar byggjast þær úr landi Kálfhólts RA-375. Úttektarsvæðið er alls um 1,4 km að lengd og liggur til suðurs frá Þjórsártúni að þjóðvegi 1. Að ósk landeigenda í Þjórsártúni var tekin út önnur lega strengsins, um 90 m austar en fyrirhuguð staðsetning. Samanlagt voru því um 2,2 km skráðir með tilliti til fornleifa á svæði 7. Aðalskráning fornleifa hefur farið fram í Ásahreppi og áður en vettvangsvinna hófst voru tvær fornleifar þekktar innan og nærri úttektarsvæðinu.⁹ Alls bættust 10 fornleifar við á vettvangi og samanlagt eru því 12 fornleifar sem koma við sögu innan og nærri úttektarsvæðinu.

Alls eru átta fornleifar innan heimatúns Þjórsártúns. **Bær RA-375:009_01** var á sama stað og núverandi íbúðarhús sem er byggt 1955. Engin ummerki eldra hússins eru varðveitt en það var um 8-10 m austan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs. **Eldhús RA-375:009_07**, **rétt RA-375:009_08** og **hlaða/hesthús RA-375:009_06** eru öll horfin vegna bygginga en voru um 8-15 m utan við úttektarsvæðið. Ólíklegt er að til nokkurra mótvægisaðgerða þurfi að grípa vegna þeirra. **Hesthús RA-375:009_03** var um 14 m sunnan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs en engin ummerki þess sjást, líklega vegna niðurrifs og sléttunar innan bakgarðs

9 Sólveig G. Beck, 2009.

Yfirlitskort af úttektarsvæði 7.

íbúðarhússins. **Kálgarður RA-375:009_05** var um 8-10 m utan við áhrifasvæðið og er horfinn. Þar er nú gömul trjárækt innan bakgarðs íbúðarhússins. **Brunnur RA-375:009_02** er um 30 m utan við áhrifasvæðið og mun ekki verða fyrir áhrifum. **Vegur RA-375:009_04** var um 8 m utan við úttektarsvæðið, á svipuðum stað og núverandi heimreið. Hann sést ekki lengur vegna vegagerðar.

Vegur RA-671:031 sést einnig á túnakorti Þjórsártúns en hann var lagður í Ásahreppi um 1900. Við heimatúnið er ætlunin að plægja jarðstrenginn á sama stað og vegurinn sem þegar raskaður þar, þjóðvegur 1 var á sama stað fram til um 2002 við bæinn. Fyrirhugað er að plægja strenginn eftir undirlagi þess vegar að núverandi þjóðvegi 1. Landeigandi í Þjórsártúni vildi frekar að strengurinn yrði plægður áfram eftir þjóðvegi RA-671:031, til suðurs frá bænum að Lónsheiði. Vegurinn var því mældur upp og gengið skipulega eftir því svæði öllu. Steypt **brú RA-671:038** er á suðurenda vegarins en ekki er vitað hvað hún er gömul. Hvort til einhverra mótvægisáðgerða þurfi að grípa vegna hennar og eldri vegarins fer eftir því hvor lega strengsins verður fyrir valinu. **Fífilbrekka RA-375:008** er í miðlínu strengsins en tóftunum var rutt út um 2000 vegna nýrrar legu þjóðveggar 1. Að auki voru klettur ofan bæjarins líklega sprengdir. Engin ummerki þessa bæjar eru varðveitt vegna þess rasks. **Leið RA-375:037** lá að Fífilbrekku úr norðaustri en ólíklegt er að hún verði fyrir áhrifum vegna þessarar framkvæmdar. Leiðin er uppi á Lónsheiði en strengurinn verður plægður neðan hennar, meðfram núverandi þjóðvegi.

Svæði 8: Árborg og Flóahreppur

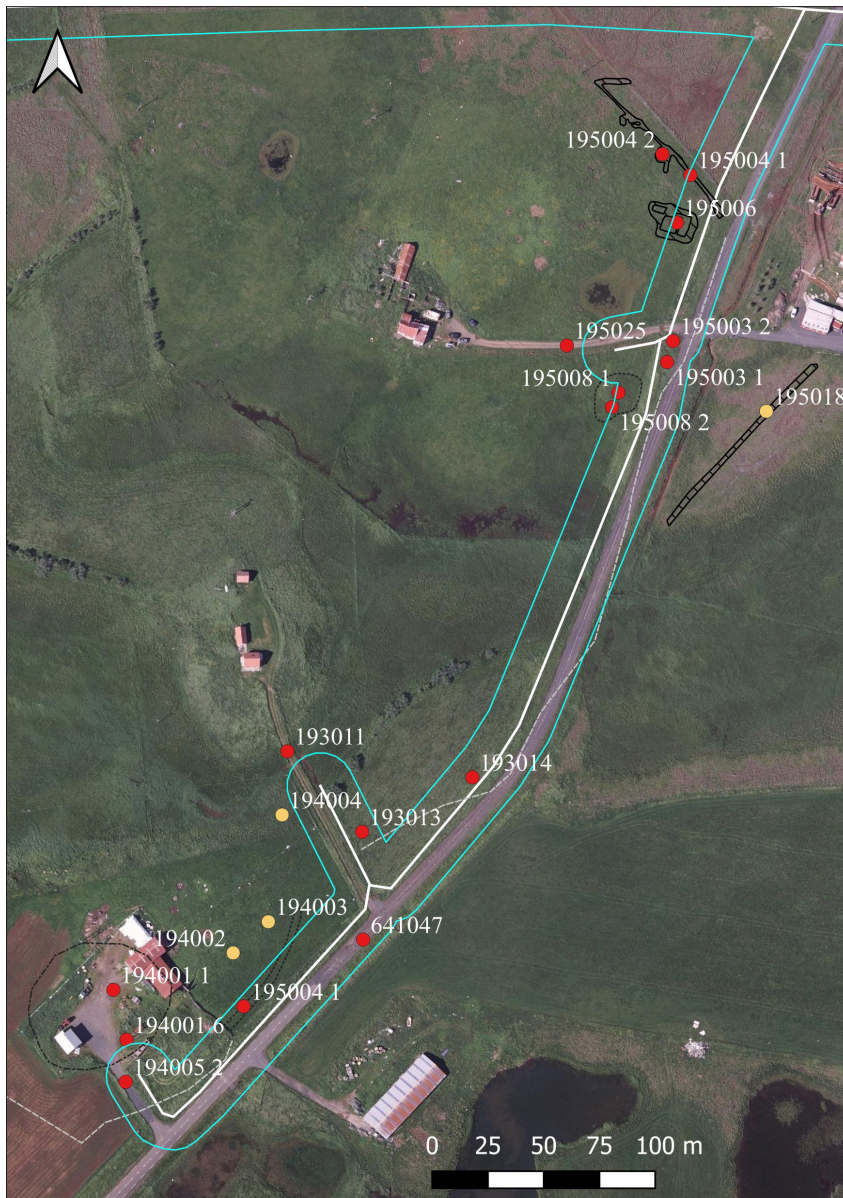
Milli sveitarfélagana Árborgar og Flóahrepps er fyrirhugað að leggja streng á um 11 km löngum kafla, milli bæjanna Syðsta-Kakkar (Brautartungu) ÁR-194 til vesturs og Efri-Gegnishóla ÁR-106 til austurs. Strengurinn mun liggja þvert í gegnum land 12 lögbýla: Syðsta-Kakkar ÁR-194, Miðkakkar ÁR-193, Kakkarhjáleigu ÁR-195, Keldnakots ÁR-187, Brattsholts ÁR-185, Brattsholtshjáleigu ÁR-186, Borgarholts ÁR-188, Tófta ÁR-184, Holts ÁR-182, Hæringsstaða ÁR-176, Gegnishólalparts ÁR-105 og Efri-Gegnishóla ÁR-106. Aðalskráning fornleifa hefur farið fram í Flóahreppi og stórum hluta úttektarsvæðisins í Árborg og voru þau gögn nýtt og uppfærð eftir þörfum.¹⁰ Vitað var að 38 fornleifar væru innan þessa svæðis og við vettvangsskráningu bættust sjö við. Alls eru því 45 fornleifar sem mögulega verða fyrir áhrifum.

Alls eru 19 fornleifar sem lenda innan og nærri áhrifasvæði jarðstrengsins í svokölluðu Kakkahverfi. Í landi Syðsta-Kakkar ÁR-194, eru allar fornleifarnar utan einnar innan heimatúnsins en fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn fast austan þess. Hægt er að komast hjá raski á þeim öllum miðað við fyrirbyggjandi hönnun. **Bæjarhóll ÁR-194:001_01** er í jaðri úttektarsvæðisins, um 10 m frá enda strengsins. **Kálgarður ÁR-194:001_06** var þar í suðausturhlíð hólans en sést ekki lengur. Ólíklegt er að þessar minjar verði fyrir raski. **Traðir ÁR-194:005_02** lágu til suðausturs frá bænum, á sama stað og núverandi malarvegur. Fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn fast norðaustan við veginn en ólíklegt er að nokkur ummerki eldri traða séu varðveitt.

10 Ragnheiður Gló Gylfadóttir, í vinnslu_a; Ragnheiður Gló Gylfadóttir, í vinnslu_c.

Yfirlitskort af úttektarsvæði 8.

Skráðar fornleifar innan Kakkahverfis, nærri Stokkseyri.

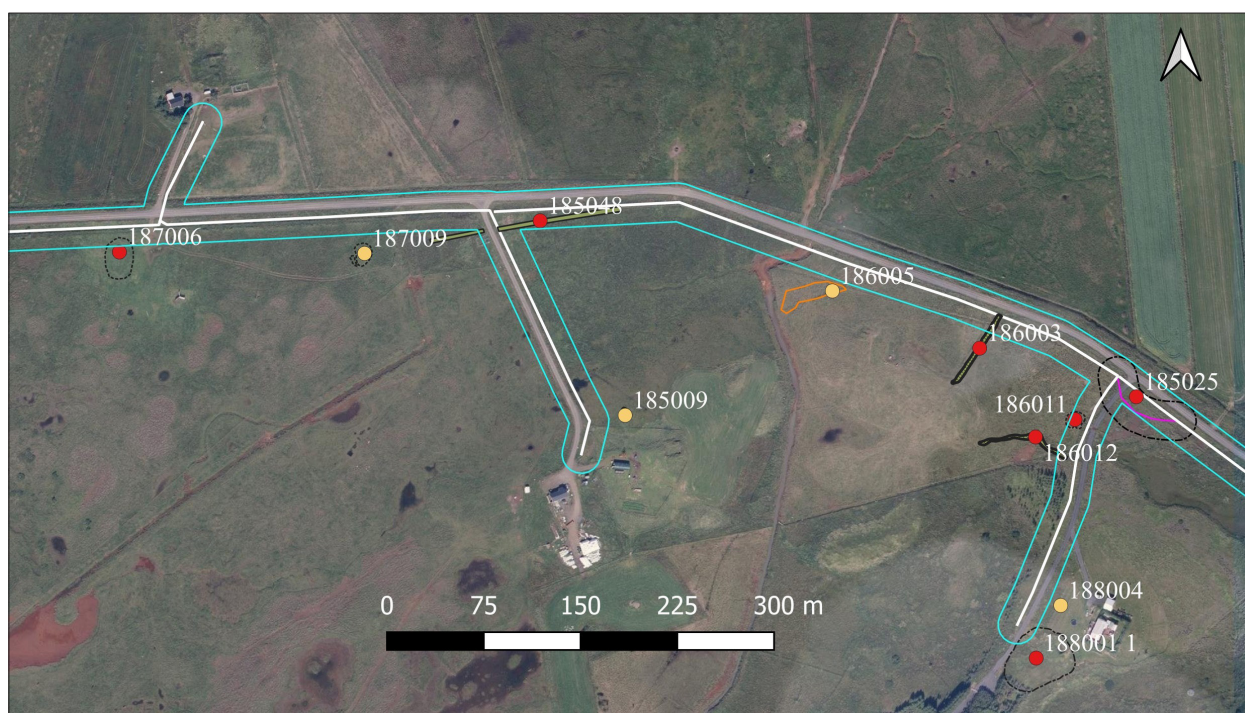
Ólíklegt er að nokkurra mótvægisáðgerða utan þessar skráningar verði krafist í þessu tilviki. **Útihús ÁR-194:002**, **útihús ÁR-194:003** og **vatnsból ÁR-193:004** eru öll utan við úttektarsvæðið og verða ekki fyrir raski. **Kakkavegur ÁR-641:047** er á sama stað og núverandi vegur og fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn fast vestan hans. Ólíklegt er að annarra mótvægisáðgerða utan þessarar skráningar verði krafist.

Alls eru þrjár fornleifar innan og nærri áhrifasvæðis jarðstrengsins í landi Miðkakkar **ÁR-194**. Fyrirhugað er að plægja strenginn norðaustan við malarveg að bænum, **traðir ÁR-193:011** voru líklega á sama stað og

vegurinn. **Útihús ÁR-193:013** var tæpum 7 m austan við miðlínu strengsins og má enn sjá þúst sem ber því vitni. Hægt að komast hjá raski verði strengurinn plægður þar sem hönnunin er fyrirhuguð. **Útihús ÁR-193:014** er horfið af yfirborði en fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn um 4 m suðaustan við áætlaða staðsetningu þess. Með aðgát ætti að vera hægt að komast hjá raski.

Alls eru sjö fornleifar sem lenda innan og nærri áhrifasvæði jarðstrengsins í landi Kakkarhjáleigu **ÁR-195**. **Túngarður ÁR-195:029** afmarkaði sameiginlegt heimatún þessara jarða og lendir innan áhrifasvæðisins að hluta í landi Syðsta-Kakkar. Með aðgát og merkingu er hægt að komast hjá raski en fyrirhugað er að plægja strenginn um 8 m suðaustar. **Þúst ÁR-195:008_01** og **kantur ÁR-195:008_02** eru innan áhrifasvæðis en með aðgát og merkingu má komast hjá raski. Fyrirhugað er að plægja strenginn um 3 m vestan við minjarnar. **Útihús ÁR-195:003_01** og **ÁR-195:003_02** eru horfin af yfirborði, líklega vegna vegagerðar.

Jarðstrengurinn mun liggja um 3 m vestar en ólíklegt er að annarra mótvægisaðgerða en þessarar skráningar verði krafist. **Tóft ÁR-195:006** er 3 m vestan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs en með merkingu og aðgát er hægt að komast hjá raski á henni. **Vörslugarður ÁR-195:004_01** verður alltaf fyrir raski vegna framkvæmdarinnar, strengurinn mun alltaf þvera hann. Minjavörður mun þurfa að úrskurða um mótvægisaðgerðir í þessu tilviki. **Traðir ÁR-195:025** voru á sama stað og núverandi malarvegur að bænum og sjást ekki. Fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn fast sunnan við veginn og ólíklegt að nokkurra annarra mótvægisaðgerða utan þessarar skráningar verði krafist. **Vörslugarður ÁR-195:018** og **aðhald ÁR-195:004_02** eru utan við skráningarsvæðið og verða ekki fyrir raski.

Skráðar fornleifar í Brattsholtshverfi. Breytt lega jarðstrengsins var lögð til við Ólafstóft ÁR-185:025.

Í Brattsholtshverfi eru alls 11 fornleifar innan og nærri úttektarsvæðinu. Alls eru tvær fornleifar sem lenda innan og nærri úttektarsvæðinu í Keldnakoti. **Þúst ÁR-187:006** er innan úttektarsvæðis að hluta en með aðgát er hægt að komast hjá raski á henni. **Þúst ÁR-187:009** er utan við svæðið og verður ekki fyrir raski. Alls eru þrjár fornleifar sem koma við sögu vegna þessara framkvæmdar í landi Brattsholts. Tvær þeirra verða mögulega fyrir raski. **Garðlag ÁR-185:048** er fast við veginn að bænum og strengurinn mun alltaf þvera það. Minjastofnun mun þurfa að úrskurða um mótvægisaðgerðir vegna þessa staðar. **Ólafstóft ÁR-185:025** er enn fremur í miðlínu strengsins en með tilfærslu hans til suðurs er hægt að komast hjá raski á henni. Best væri að merkja tóftina, hún er sigrin og illgreinileg að hluta. **Brattur ÁR-185:009** er utan við úttektarsvæðið og verður ekki fyrir raski. Í Brattsholtshjáleigu eru fjórar fornleifar sem lenda innan úttektarsvæðis. **Mógrafir ÁR-186:005** eru fast sunnan og utan við úttektarsvæðið og verða ekki fyrir raski. Upphlaðinn **vegur ÁR-186:003** mun alltaf verða fyrir

raski, strengurinn mun liggja þvert í gegnum norðurenda hans. Minjavörður mun úrskurða um mótvægisáðgerðir. Fyrirhugað er að plægja strenginn 4 m vestan við **þúst ÁR-086:011 og garðlag ÁR-186:012**. Hægt er að komast hjá raski á þessum minjum með aðgát og merkingum á vettvangi. Tvær fornleifar eru innan skráningarsvæðis í landi Borgarholts. **Bæjarhóll ÁR-188:001_01** lendir í jaðri svæðisins en ólíklegt er að honum verði raskað. **Traðir ÁR-188:004** eru utan við skráningarsvæðið og verða ekki fyrir raski.

Tvær fornleifar eru innan úttekarsvæðisins í landi Tófta. **Útihús ÁR-184:002** var um 15 m sunnan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs, á sama stað og núverandi íbúðarhús. **Hellir ÁR-184:006** er um 15 m vestan við miðlínu fyrirhugað jarðstrengs en sést ekki á yfirborði vegna fyllingar. Ekki er ljóst hversu stór hann var en ólíklegt er að hann verði fyrir raski vegna framkvæmdarinnar.

Alls eru þrjár fornleifar innan skráningarsvæðis í landi Holts og engra mótvægisáðgerða utan þessarar skráningar er þörf vegna þeirra. **Landamerkjavarða ÁR-182:006** er horfin og engin ummerki hennar eru varðveitt lengur. **Bæjarhóll ÁR-182:001_01** er innan áhrifasvæðis að litlum hluta, fyrirhugað er að plægja jarðstrenginn suðaustan við hann og ólíklegt að hann verði fyrir raski. **Kálgarður ÁR-182:013** var í vesturjarði heimatúnsins líkt og það var afmarkað 1906 og um 1920 en öll ummerki hans eru horfin af yfirborði.

Í landi Hæringsstaða eru sex fornleifar innan skráningarsvæðis. **Túngarður ÁR-176:009** afmarkaði austurhlið heimatúnsins en sést ekki á yfirborði. Fyrirhugaður jarðstrengur mun alltaf liggja þvert yfir áætlaða staðsetningu hans. Minjavörður mun úrskurða um mögulegar mótvægisáðgerðir. **Garðlag ÁR-176:032** er rúmum 8 m suðaustan við miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs og hægt að komast hjá raski með aðgát á framkvæmdatíma. **Þúst ÁR-176:031, þúst ÁR-176:031, brunnur ÁR-176:029 og náthagi ÁR-176:013** eru utan við skráningarsvæðið og verða ekki fyrir raski.

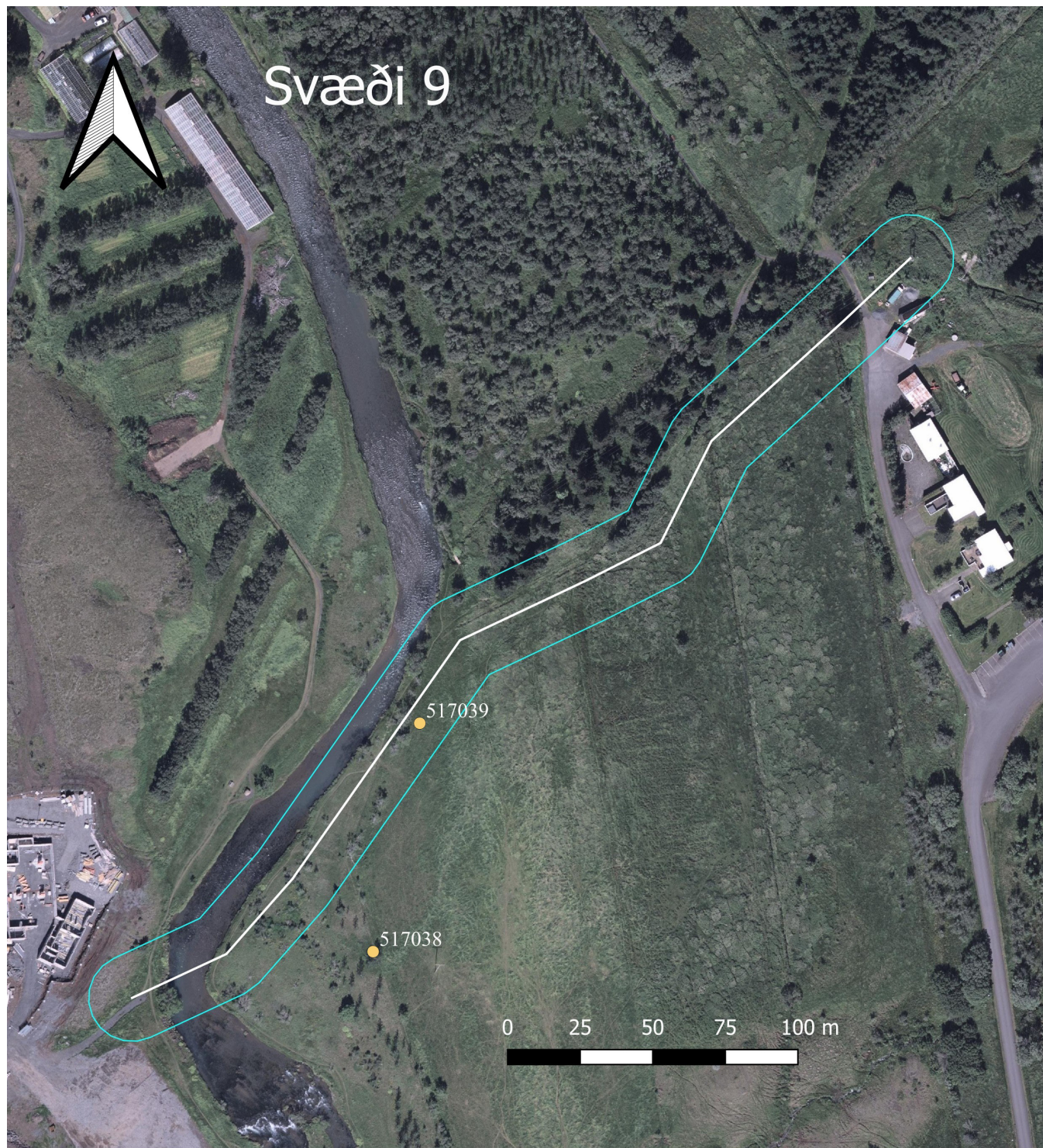
Í landi Efri Gegnishóla eru þrír minjastaðir sem koma við sögu. **Borðunarsteinn ÁR-106:013** er utan við skráningarsvæðið og verður ekki fyrir raski. Fyrirhuguð lega jarðstrengsins þverar **leið ÁR-631:007** en hún er horfin af yfirborði og ólíklegt að nokkurra mótvægisáðgerða utan þessarar skráningar verði krafist. Þrír flóðgarðar **Flóaáveitu ÁR-631:008** eru innan úttekarsvæðis. Einungis einn þeirra verður fyrir raski og er hann vestan við leið 007. Verði strengurinn færður um 15-20 m til vesturs er hægt að komast hjá raski á honum.

Svæði 9: Reykir í Ölfusi

Fyrirhugað er að leggja jarðstreng til suðvesturs frá Ölfusborgum að Varmá. Strengurinn mun fara yfir ána og enda á árbakkanum, innan Hveragerðis. Úttektarsvæðið er alls um 390 m að lengd og tilheyrði lögbýlinu Reykjum ÁR-517. Aðalskráning fornleifa hefur farið fram í Ölfusi og áður en vettvangsvinna hófst voru tvær fornleifar þekktar innan og nærri úttekarsvæðinu.¹¹ Engin fornleif bættist við á vettvangi.

¹¹ Ragnheiður Gló Gylfadóttir, 2017.

Tjaldstæði ÁR-517:038 og rista ÁR-517:039 voru á svokallaðri Torfeyri en hún er sunnan við úttektarsvæðið. Engin ummerki sjást um þessa staði né vitað hvar þeir voru nákvæmlega á eyrinni. Engra annarra mótvægisáðgerða utan þessarar skráningar er þörf á þessu svæði.

Yfirlitskort af úttektarsvæði 9.

Svæði 10: Bláskógarbyggð

Árið 2024 var áhrifasvæði fyrirhugaðs jarðstrengs skoðað m.a. í landi Mjóaness í Þingvallasveit.¹² Svæðið hefur verið lengt um 260 m til suðvesturs síðan þá og er það hér til umfjöllunar. Engin fornleifaskráning utan þeirrar sem gerð var í fyrra hefur farið fram í Mjóanesi. Tvær fornleifar voru skráðar innan og nærri úttektarsvæðinu í þetta sinn.

Túngarður ÁR-471:011 afmarkaði túnið og sést enn innan úttektarsvæðis til norðausturs. Hann var skráður árið 2024 og verður ekki fyrir raski. **Útihús ÁR-471:002** er í miðlínu fyrirhugaðs jarðstrengs. Til að komast hjá raski er best að færa strenginn um 15 m til vesturs, nær heimreiðinni. **Bæjarhóll ÁR-471:001** er 30 m suðaustan við miðlínu strengsins eins og hún er hönnuð nú og verður ekki fyrir raski, nema að strengurinn verði færður suðaustar. Minjavörður mun úrskurða hvort einhverra mótvægisaðgerða sé þörf.

12 Ragnheiður Gló Gylfadóttir og Eva Bryndís Ágústsdóttir. 2024.

Yfirlitskort af úttektarsvæði 10.

Heimildir

Ármanns saga. Íslendinga sögur II. bindi. Skrifaðar á Höfða í Dýrafirði 1886-1891. Sighvatur Gr[ímsson] Borgfirðingur 1891. (1886-1891). (hdr).

Björn Lárusson, 1967. *Old Icelandic Land Registers*. Doktorsritgerð við Háskólann í Lund. W. F. Salisbury (þýðandi). Lund: Gleerup.

Brynjúlfur Jónsson. 1905. „Rannsókn í Árnesþingi 1904.“ *Árbók hins íslenska fornleifafélags 1905*. Reykjavík, Ísafoldarprentsmiðja, bls.1-51.

DI: *Diplomatarium Islandicum* eða *Íslenzkt fornbréfasafn*, I-XVI bindi. 1853-1976. Hið íslenska bókmenntafélag: Kaupmannahöfn/Reykjavík.

Guðni Jónsson. 1952. *Bólstaðir og búendur í Stokkseyrarhreppi*. Reykjavík, Stokkseyringafélagið.

Helgi Hannesson. 2005. *Þykkuskinna: sunnlenskar þjóðsögur og þættir II*. Sunnlenska bókaútgáfan, Selfossi.

Helgi Þorláksson. 1989. *Gamlar götur og goðavald: um fornar leiðir og völd Oddverja í Rangárþingi*. Reykjavík, Sagnfræðistofnun Háskóla Íslands.

Íslenzk fornrit I. Íslendingabók og Landnáma. 1986. Hið íslenska fornritafélag, Reykjavík.

Íslenzk fornrit XII. Njáls saga. 1954. Hið íslenska fornritafélag, Reykjavík.

Íslenzk fornrit XIII. Flóamanna saga. 1991. Hið íslenska fornritafélag, Reykjavík

JÁM I: *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Vestmanneyja- og Rangárvallasýsla*. 1913-1917. S.L. Möller: Kaupmannahöfn.

JÁM II: *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. Árnessýsla*. 1918-1921. S.L. Möller: Kaupmannahöfn.

JJ: *Jarðatal á Íslandi, með brauðalýsingum, fólkstölu í hreppum og prestaköllum, ágripi af búnaðartöflum 1835-1845, og skýrslum um sölu þjóðjarða á landinu*. 1847. J. Johnsen: Kaupmannahöfn.

Kristborg Þórsdóttir. 2010. *Aðalskráning fornleifa í Rangárþingi ytra. Áfangaskýrsla II*. FS446-06192. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Kristborg Þórsdóttir. 2020. *Aðalskráning fornleifa í Rangárþingi ytra. Áfangaskýrsla IV*. FS634-06194. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Kristborg Þórsdóttir. 2022. *Fornleifaskráning vegna deiliskipulags við Laugar í landi Vindáss*. FS889-22161. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

PP: *Prestatal og prófasta á Íslandi*. 1950. Eftir Hannes Þorsteinsson. 2. útgáfa. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.

Ragnheiður Gló Gylfadóttir. 2017. *Aðalskráning fornleifa í Ölfusi: Áfangaskýrsla II*. FS626-12022. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Ragnheiður Gló Gylfadóttir. 2016. *Aðalskráning fornleifa í Rangárþingi eystra 2013-2015*. I. bindi. FS597-13031. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Ragnheiður Gló Gylfadóttir. 2020. *Stærsta framkvæmd Íslandssögunnar: kortlagning á áveitum frá 20. öld í Flóa og á Skeiðum*. FS788-18111. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Ragnheiður Gló Gylfadóttir. 2022. *Fornleifaskráning: Búðafossvegur*. FS895-22291. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Ragnheiður Gló Gylfadóttir. Í vinnslu_b. *Aðalskráning fornleifa í Rangárþingi eystra. Áfangaskýrsla II: Fljótshlíðarhreppur. III. bindi*. FS874-18063. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Ragnheiður Gló Gylfadóttir. Í vinnslu_c. *Aðalskráning fornleifa í Árborg*.

Ragnheiður Gló Gylfadóttir. Í vinnslu_a. *Aðalskráning fornleifa í Flóahreppi V*.

Ragnheiður Gló Gylfadóttir og Eva Bryndís Ágústsdóttir. 2024. *Fornleifaskráning vegna lagningar jarðstrengs austan Þingvallavatns í landi Mjóaness og Miðfells*. FS1002-24044. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Sólveig G. Beck. 2009. *Aðalskráning í Ásahreppi í Rangárvallasýslu 2006 til 2008*. I. bindi. FS417-06011. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

SSÁ: *Árnessýsla. Sýslu og sóknarlýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1843 og lýsing Ölfushrepps anno 1703 eftir Hálfðán Jónsson*. (1979). Sögufélag: Reykjavík.

SSR: *Sýslu- og sóknarlýsingar hins íslenska bókmenntafélags 1839-1873. Rangárvallasýsla*. (1840). Reykjavík: Sögufélag.

Sturlunga I-II. 1988. Örnólfur Thorsson (ritstjóri). Svart á hvítu: Reykjavík.

Sunnlenskar byggðir II: Flóinn. 1981. Páll Lýðsson (ritstjóri). Reykjavík, Búnaðarsamband Suðurlands.

Sunnlenskar byggðir III. 1983. Búnaðarsamband Suðurlands: Selfoss.

Sunnlenskar byggðir IV. Rangárþing austan Eystri Rangár. 1982. Reykjavík: Búnaðarsamband Suðurlands: [Selfoss].

Sunnlenskar byggðir V. Rangárþing vestan Eystri-Rangár. 1987. [Án útgáfustaðar], Búnaðarsamband Suðurlands.

Sædis Gunnarsdóttir. 2000. *Fornleifar í Rangárvallasýslu II*. FS121-99022. Reykjavík, Fornleifastofnun Íslands.

Valgeir Sigurðsson. 1892. *Rangvellingabók. Saga jarða og ábúðar í Rangárvallahreppi*, I-II. Hella.

Þorvaldur Thoroddsen. 1899. *Landskjálftar á Íslandi*. Kaupmannahöfn: Hið íslenska bókmenntafélag.

Óútgefnar heimildir:

Dönsku herforingjaráðskortin. 1:50000. Herforingjaráðskort nr. 37, 47, 48, 58 og 59. Landsbókasafn Íslands. Slóðin er:

<http://islandskort.is/is/category/list/29;jsessionid=B2D14A0F7F062E1A3A095F9952041E87>

Guðrún Sveinbjarnardóttir (1980-1981). *Handrit að byggðasögu*. Athugasemdir og viðbætur eftir Þórð Tómasson. Óútgefið. Þjóðminjasafn Íslands.

IE-Örnefnauppráttur, Vindás. 1968-1972.

Landmælingar Íslands. 2025. *Bæjarteikningar danskra landmælingamanna*. Slóðin er: https://atlas.lmi.is/mapview/?application=saga_kort

Landmælingar Íslands. 2025. *Lofthmyndasjá*. Slóðin er: <https://lofthmyndasja.gis.is/mapview/?application=lofthmyndasja>

Sarpur. Menningarsögulegt gagnasafn. Slóðin er: www.sarpur.is. Eftirfarandi gögn voru skoðuð:

- Svör við spurningu 81a í þjóðhättasafni. Slóðin er: <http://sarpur.is/Adfang.aspx?AdfangID=552675>

Túnakort. Þjóðskjalasafn Íslands. Slóðin er: <http://www.archivesportaleurope.net/ead-display/-/ead/pl/aicode/IS-PI/type/fa/id/Stj%C3%B3rnarr%C3%A1%C3%B0+%C3%8Dslands+-+II.+skrifstofa+-+T%C3%BAnakort+1916-1929/unitid/IS-%C3%9E%C3%8D-0021-0000-012/search/0/T%C3%BAnakort>

Þjóðskjalasafn Íslands. 2025. *Jarðir og fasteignir*. Slóðin er: <https://jardir.skjalasafn.is/>

Ö-Barkarstaðir OG. 1985. *Viðauki við örnefni á Barkarstöðum*. Oddgeir Guðjónsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Ö-Brattsholt. 1983. *Örnefnaskrá Brattsholts*. Helgi Ívarsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Ö-Brattsholt, viðb. 1987. *Brattsholt. viðbætur*. Helgi Ívarsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

- Ö-Brautartunga.** 1980. *Örnefnaskrá Brautartungu*. Helgi Ívarsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Efri-Gegnishólar.** 1968. *Örnefnaskrá Efri-Gegnishóla*. Sigurjón Þ. Erlingsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Eystri –Skógar.** *Örnefnaskrá Eystri-Skóga*. Ólafur H. Jónsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Fljótsdalur.** Án ártals. *Örnefnaskrá Fljótsdals*. Bergsteinn Kristjánsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Fljótsdalur OG.** 1980. *Örnefnaskrá Fljótsdals*. Oddgeir Guðjónsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Hoftún.** 1979. *Örnefnaskrá Hoftúns*. Margrét Gísladóttir skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Holt.** 2000. *Örnefnaskrá Holts*. Páll Lýðsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Hæringsstaðir.** 1976. *Hæringsstaðir ásamt Hæringsstaðahjáleigu og Gljá koti*. Sigríður I. Þorgerisdóttir skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Kálfholt.** Án ártals. *Örnefnaskrá Kálfholts*. Bergsteinn Kristjánsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Keldnakot.** 1987. *Örnefnaskrá Keldnakots*. Helgi Ívarsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Kökkur.** 1981. *Örnefnaskrá Kakkar*. Helgi Ívarsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Reykjatorfan.** 1968-1971. *Reykjatorfan*. Þórður Ö. Jóhannsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Sauðhúsvöllur.** Án ártals. *Örnefnaskrá Sauðhúsvallar*. Þórður Tómasson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Selalækur.** *Örnefnaskrá Selalækjar*. Bergsteinn Kristjánsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Tóftir.** 1929. *Örnefnaskrá Tófta*. Sigurður Sighvatsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Vindás.** 1972. *Örnefnaskrá Vindáss*. Ingólfur Einarsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.
- Ö-Ytri-Skógar.** Án ártals. *Örnefnaskrá Ytri-Skóga*. Þórður Tómasson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Ö-Þjórsártún. 1988. *Örnefnaskrá Þjórsártúns*. Eiríkur Guðjónsson skráði. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Heimildamenn:

Anna Björgvinsdóttir, Varmadalur
Auður Jóna Sigurðardóttir, Seljaland
Bjarni Jónsson, Selalækur
Björn Harðarson, Holt
Einar Jónsson, Syðri-Kökkur.
Grétar Unnsteinsson, Reykir
Guðrún Bjarnþórsdóttir, Kakkahjáleiga
Karl Ölvirsson, Þjórsártún
Kristbjörg Hrólfsdóttir, Þjórsártún
Kristján Ólafsson, Seljaland
Margrét Gísladóttir, Vindás
Sigríður J. Jónsdóttir Eystri-Skógar
Smári Ólason, Ytri-Skógar
Þórður Tómasson Eystri-Skógar, Ytri-Skógar
Þórir Jónsson, Selalækur
Þróstur Bjarkar Snorrason, Brattsholtshverfi

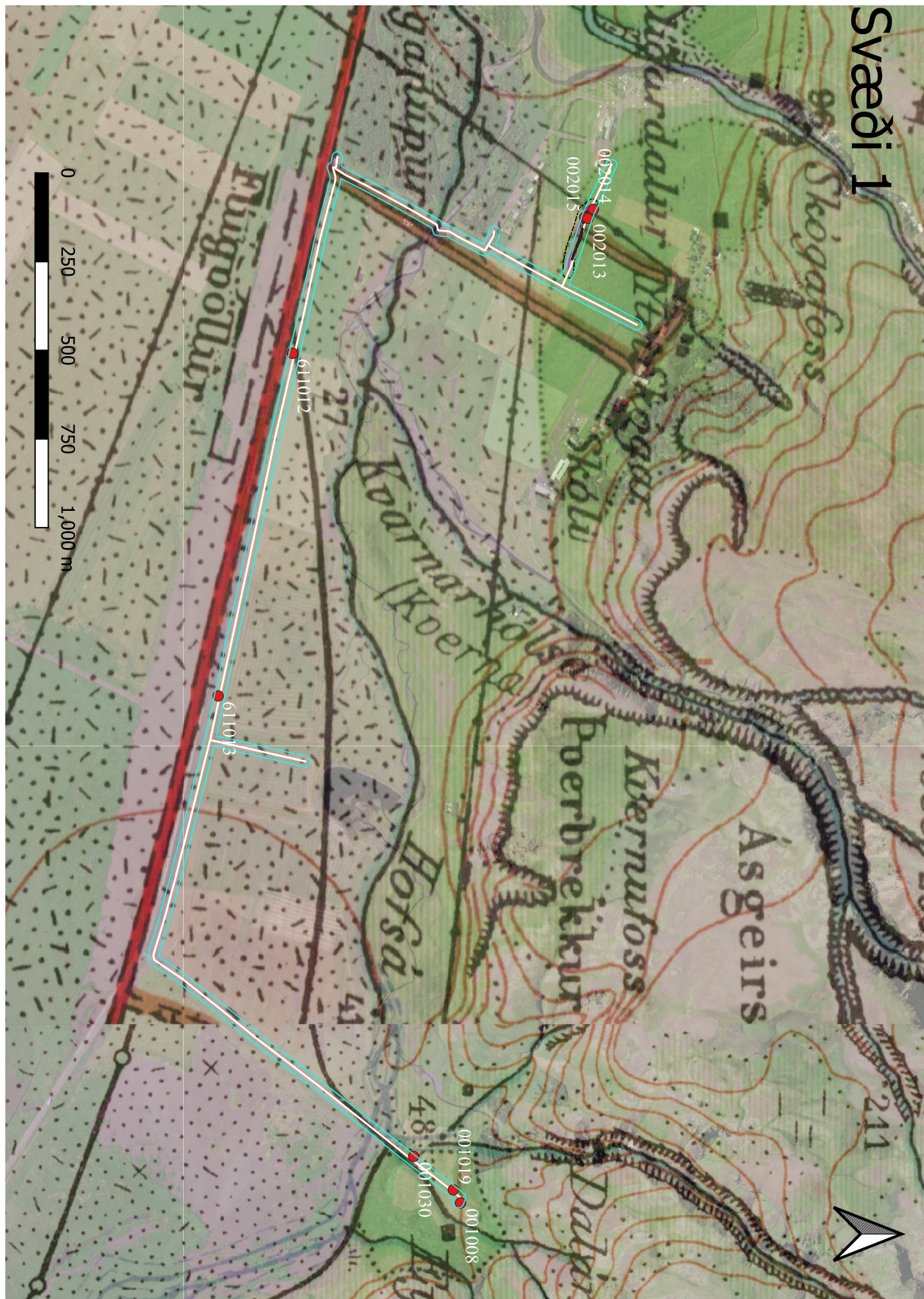
Viðauki I: Hnitaskrá ISN93

Samtala	minj_id	X	Y
106013	3425_1	405974	374827
182013	3425_10	403542	373926
661002	3425_100	432767	368580
661020	3425_101	433296	369311
671031	3425_102	419088	381208
681011	3425_103	439524	389733
184002	3425_11	402759	373304
184006	3425_12	402708	373302
185009	3425_13	402047	373839
185025	3425_14	402443	373853
185048	3425_15	401981	373990
186003	3425_16	402322	373891
186005	3425_17	402207	373935
186011	3425_18	402395	373836
186012	3425_19	402365	373822
176009	3425_2	404493	373813
187006	3425_20	401655	373965
187009	3425_21	401845	373964
188001 1	3425_22	402365	373651
188004	3425_23	402384	373691
193011	3425_24	399396	373125
193013	3425_25	399429	373089
193014	3425_26	399479	373113
194001 1	3425_27	399318	373018
194001 6	3425_28	399324	372995
194002	3425_29	399372	373034
176013	3425_3	404482	373783
194003	3425_30	399387	373048
194004	3425_31	399394	373096
194005 2	3425_32	399323	372976
195003 1	3425_33	399566	373300
195003 2	3425_34	399569	373310
195004 1	3425_35	399577	373384
195004 1	3425_35	399376	373010
195004 2	3425_36	399564	373394
195006	3425_37	399571	373363
195008 1	3425_38	399544	373286
195008 2	3425_39	399542	373280
176029	3425_4	404352	373743
195018	3425_40	399611	373278

195025	3425_41	399521	373308
471001 1	3425_43	398372	410678
471002	3425_44	398346	410713
517038	3425_45	393799	389610
517039	3425_46	393815	389689
631007	3425_47	405875	374821
631008	3425_48	405594	374810
631008	3425_48	406092	374893
641047	3425_49	399430	373040
176030	3425_5	404441	373803
001008	3425_50	477613	335477
001019	3425_51	477576	335456
001030	3425_52	477482	335345
002013	3425_53	474836	335836
002014	3425_54	474811	335852
002015	3425_55	474833	335827
010041	3425_56	468819	338563
053011	3425_57	454086	342578
062043	3425_58	452992	343417
062044	3425_59	452858	343207
176031	3425_6	404445	373826
069077	3425_60	451740	343806
069078	3425_61	451897	343693
177002 1	3425_62	463815	356874
177008	3425_63	463879	356864
177009	3425_64	463884	356869
177029	3425_65	463675	356816
177034	3425_66	463838	356900
178046	3425_67	461663	357150
180018	3425_68	459268	356867
180022	3425_69	459362	356922
176032	3425_7	404762	374153
309003	3425_70	433610	369060
375008	3425_71	419150	380592
375009 1	3425_72	419112	381518
375009 2	3425_73	419084	381490
375009 3	3425_74	419068	381528
375009 4	3425_75	419064	381465
375009 5	3425_76	419084	381505
375009 6	3425_77	419141	381528
375009 7	3425_78	419127	381552

375009 8	3425_79	419133	381537
182001 1	3425_8	403642	373906
375037	3425_80	419210	380628
375038	3425_81	419168	380759
444001	3425_82	439425	389576
444002	3425_83	439496	389624
444003	3425_84	439509	389662
444010	3425_85	439527	389658
444011	3425_86	439508	389609
444012	3425_87	439469	389565
444013	3425_88	439473	389569
444021 4	3425_89	438118	390361
182006	3425_9	403078	373862
444031	3425_90	439373	389972
444037	3425_91	439436	389561
444038	3425_92	439422	389976
444041	3425_93	438157	390427
444043	3425_94	438110	390429
611012	3425_95	475217	335003
611013	3425_96	476183	334793
611013	3425_96	452590	343232
611014	3425_97	468693	338053
611015	3425_98	453827	342419
611016	3425_99	451207	344495

Viðauki II: Minjakort

Svæði 2

010041

611014

0 100 200 300 400 m

Svæði 5

Svæði 5

